

23604

CONSTANTIN NUȚU — ION NICOARĂ

I STORIA EVULUI MEDIU

MANUAL PENTRU CLASELE V—VI

EDITURA DE STAT DIDACTICĂ ȘI PEDAGOGICĂ
1957

Biblioteca Universității „Lucian Blaga” din Sibiu

Biblioteca Centrala

142711160

Biblioteca Centrala Universitara - Sibiu

CONSTANTIN NUȚU

ION NICOARĂ

ISTORIA EVULUI MEDIU

MANUAL PENTRU CLASELE V-VI

Aprobat de Ministerul Învățământului
cu nr. 88162/1956

20 FEB 1986

EDITURA DE STAT DIDACTICĂ ȘI PEDAGOGICĂ
1957

INVENTAR
2020

Bibl. Instit. de inv. superlor Sibiu
INV. Nr. 53 898 19 78

UNIVERSITATEA „LUCIAN BLAGA”
- SIBIU -
INVENTARIAT 1998

Biblioteca Universității „Lucian Blaga” din Sibiu

Coperta și ornamente P. MATACHE

A decorative border with a repeating floral and vine motif surrounds the central text. The border consists of a series of stylized flowers and leaves connected by scrolling vines, forming a rectangular frame.

FORMAREA
ORÎNDUIRII
FEUDALE

Secolele
V·XI

CAPITOLUL I

APARIȚIA FEUDALISMULUI ÎN EUROPA APUSEANĂ SECOLELE AL V-lea — AL XI-lea

A. TRECEREA DE LA ORÎNDUIREA SCLAVAGISTĂ LA ORÎNDUIREA FEUDALĂ ÎN EUROPA APUSEANĂ

Lecția 1

Imperiul Roman de Apus și „barbarii“

Obiectul istoriei
evului mediu.

Imperiul Roman de Apus, slăbit de ne-
conținutele răscoale ale sclavilor și co-
lonilor, n-a mai putut rezista atacurilor po-
poarelor „barbare“. „Barbarii“ au pătruns,
în grupuri mici, în interiorul imperiului încă din primele secole
ale erei noastre. Romanii îi angajau ca agricultori, argați și
chiar ca soldați. Începînd din secolele al III-lea și al IV-lea,
triburi întregi de „barbarii“ au încercat să pătrundă prin vio-
lență în imperiu. Cîțva timp, romanii au stăvilit atacurile aces-
tora, dar la sfîrșitul secolului al IV-lea, unele triburi „barbare“
au reușit să ocupe și să colonizeze teritorii ale Imperiului
Roman. „Barbarii“ au fost bine primiți de sclavii și colonii
imperiului, ca și de cetățenii liberi, sărăciți de impozitele grele.
Sclavii și colonii deschideau migratorilor porțile orașelor, ori
îi conduceau pe domeniile latifundiarilor romani după pradă.

*Răscoalele sclavilor și colonilor din interior s-au unit deci
cu atacurile migratorilor și împreună au distrus Imperiul sclavagist
Roman de Apus. O reuniune de triburi „barbare“ a ocupat în
anul 476 Roma și a înlăturat pe ultimul împărat roman, Ro-
mulus Augustulus. Căpetenia „barbarilor“ s-a declarat rege al
Italiai.*

Căderea Romei este considerată ca sfîrșitul istoriei antice
și începutul unei noi epoci istorice, cea feudală, de care se
ocupă istoria evului mediu.

Evul mediu (mijlociu) se numește astfel deoarece cuprinde
perioada de timp care face legătura între epoca veche și epoca

1648 modernă. *Istoria evului mediu studiază dezvoltarea societății din secolul al V-lea pînă în secolul al XVII-lea e.n.*

Orînduirea feudală se împarte în trei perioade:

— perioada de *formare a feudalismului*, care durează din secolul al V-lea pînă în secolul al XI-lea;

— perioada de *dezvoltare (înflorire) a feudalismului*, care ține din secolul al XI-lea pînă în secolul al XV-lea;

— perioada de *destrămare a feudalismului*, care are loc între secolele al XVI-lea și al XVII-lea.

În primele secole ale erei noastre, dincolo de hotarele nordice ale Imperiului Roman, adică dincolo de fluviile Rin și Dunăre, trăiau numeroase popoare. Grecii și romanii numeau aceste popoare „barbari”. Grecii și romanii dădeau însă această denumire oricărui popor care se afla în afara hotarelor Greciei și ale Imperiului Roman.

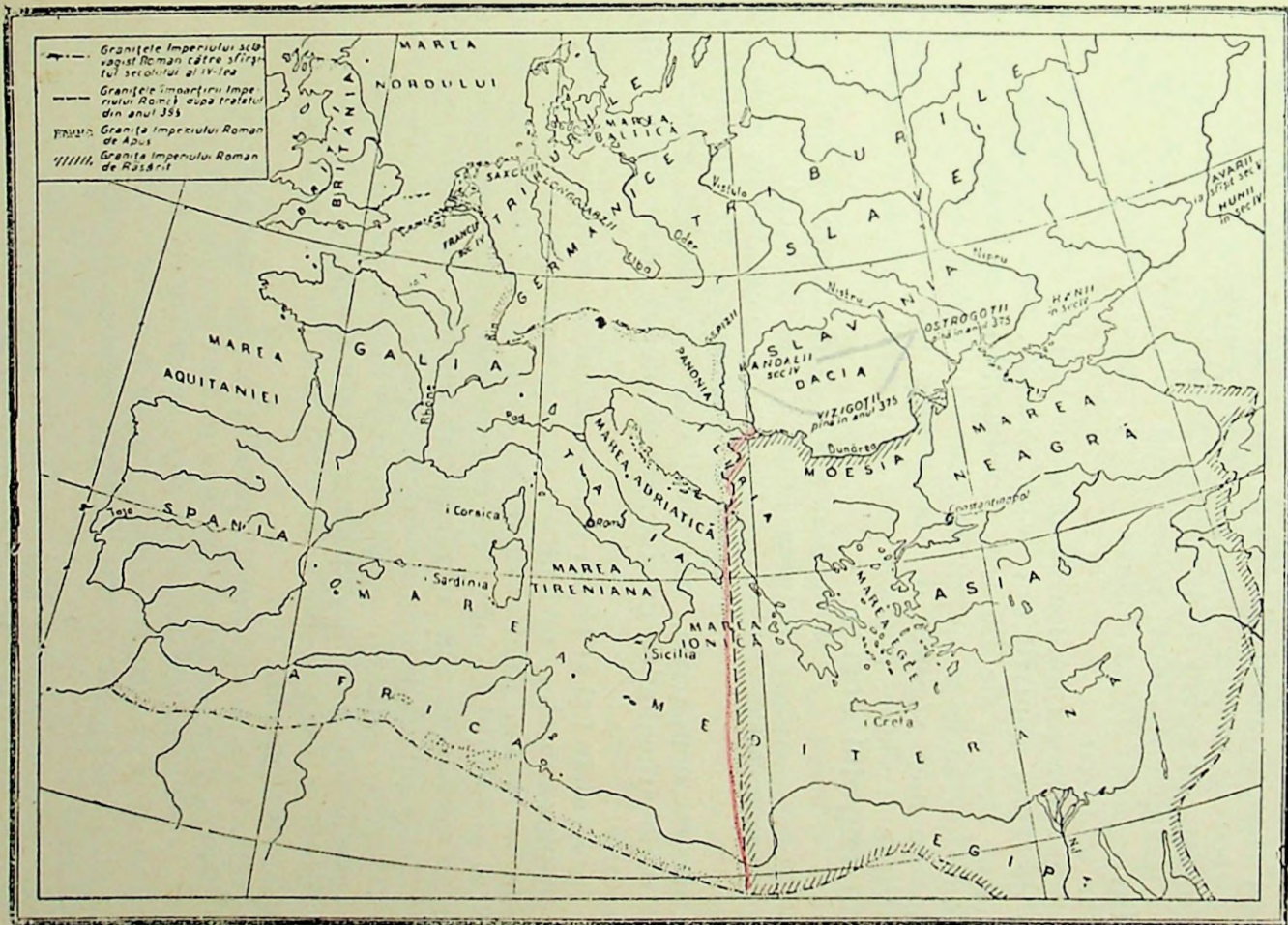
Aceste popoare erau într-o neîncetată mișcare — migrație; de aceea, în istorie sînt cunoscute sub numele de *popoare migratoare*. Cauza migrării a fost modul lor înapoiat de trai. Crescători de animale și cu o agricultură primitivă, se mutau din loc în loc, în căutare de pășuni pentru vite și de pămînt arabil, mai ales că populația era în continuă creștere. Bogățiile Imperiului Roman și orașele lui înfloritoare erau pentru ele o mare atracție. Pe lîngă aceasta, ele s-au pus în mișcare și sub presiunea popoarelor care veneau din Asia.

Popoarele migratoare au împînzit întinderi mari în Europa centrală, nordică și răsăriteană. Ele au pătruns apoi pe teritoriul Imperiului Roman, contribuind la transformarea societății sclavagiste în societate feudală și la apariția, pe ruinele Imperiului Roman, a statelor feudale.

Grupele principale ale popoarelor migratoare, despre care vorbește mai amănunțit istoria evului mediu, sînt: *popoarele germanice*, *popoarele slave* și *popoarele asiatice* (mongolice).

Popoarele germanice erau cele mai apropiate de Imperiul Roman. La începutul secolului al V-lea ele se aflau în regiunea cuprinsă între Rin, Dunăre și Vistula. Din această grupă făceau parte *goții*, împărțiți în *ostrogoci* (goții de răsărit) și *vizi-goci* (goții de apus), *gepizii*, *vandalii*, *longobarzii*, *francii*, *saxonii* și *normanzii*.

Popoarele slave se aflau mai departe, în părțile răsăritene ale Europei. Ele populau întinsele teritorii cuprinse între Vistula și Volga superioară, între Marea Baltică și Marea Neagră.

Imperiul Roman și migrația popoarelor din sec. IV-VI.

Mai târziu, după migrație, (sec. V—VI) ele s-au stabilit pe teritoriile din Europa răsăriteană, centrală și sudică, împărțindu-se în trei ramuri: *slavii de răsărit*, *slavii de apus* și *slavii de sud*.

Popoarele asiatice (mongolice) au ocupat cu vremea întinderi mari, începînd din stepele Asiei centrale, de-a lungul Mării Caspice și Mării Negre, pînă în părțile patriei noastre. Dintre acestea făceau parte *hunii*, *avarii*, *bulgarii*, *ungurii*, *tătarii* și *turcii*.

Popoarele germanice au pătruns mai ales în Imperiul Roman de Apus, contribuind la căderea lui. Slavii au pătruns în Imperiul Roman de Răsărit, furnizîndu-i noi brațe de muncă și soldați, ceea ce a constituit unul din factorii care l-au ajutat să dureze încă aproape o mie de ani.

Viața acestor popoare s-a schimbat după pătrunderea lor în Imperiul Roman.

Viața și organizarea
popoarelor germanice.

Cele mai vechi știri despre triburile germanice le avem de la scriitorii romani *Cezar* și *Tacitus*, care cunoșteau bine felul de viață al germanilor. Ei povestesc pe larg despre ocupațiile, obiceiurile și organizarea germanilor. Săpăturile arheologice ne dau, de asemenea, știri despre viața germanilor.

În secolele I și al II-lea e.n., germanii se ocupau cu vînătoria, creșterea vitelor, agricultura și cu prelucrarea metalelor. Din metale își făceau unelte agricole, arme și podoabe. Cunoșteau olăritul și țesutul de mînă. Extrăgeau sare prin evaporarea apei de mare și scoteau aur din nisipul apelor. Agricultura, care ar fi dat ocupației lor un caracter mai stabil, era slab dezvoltată. După ce ogoarele sărăceau, ei se mutau pe alte pămînturi sau desteleneau pășuni și păduri. Viața lor, deci, nu era destul de stabilă și baza gospodăriei lor o constituia agricultura unită cu creșterea vitelor.

Nevoia tot mai mare de pămînt pentru agricultură, de pășuni pentru vite, ca și creșterea ca număr a populației și dorința de jaf făceau ca popoarele germanice să treacă hotarele imperiului și să invadeze ținuturile lui de margine. Orașe nu aveau. Locuiau în sate, iar pentru apărare organizau cetăți din valuri de pămînt.

În secolele I și al II-lea e.n., la germanii dăinuia încă comunitatea primitivă și organizarea în gintă. Membrii gintilor se considerau urmașii unui strămoș comun. Un sat era locuit de obicei de o gintă și constituia o obște gentilică. Pămîntul

obștei era folosit în comun. Fiecare membru al obștei avea dreptul să-și trimită vitele la pășune, să taie lemne din pădure, să vâneze și să pescuiască pe teritoriul obștei.

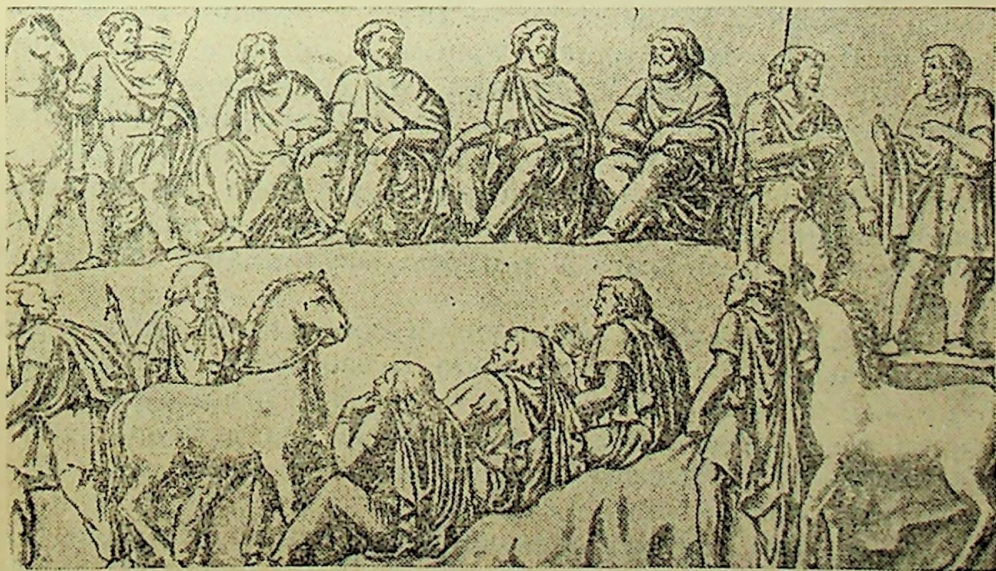
Folosirea în comun a terenurilor pentru pășuni s-a păstrat și la noi (izlaz, umaș) pînă în zilele noastre.

Mai tîrziu, pămîntul pentru arătură a fost împărțit între familii, folosindu-se în comun numai pădurile și pășunile. Conducerea obștei o aveau bătrînii aleși ai ginții. Aceștia făceau și împărțirea pămîntului de arătură.

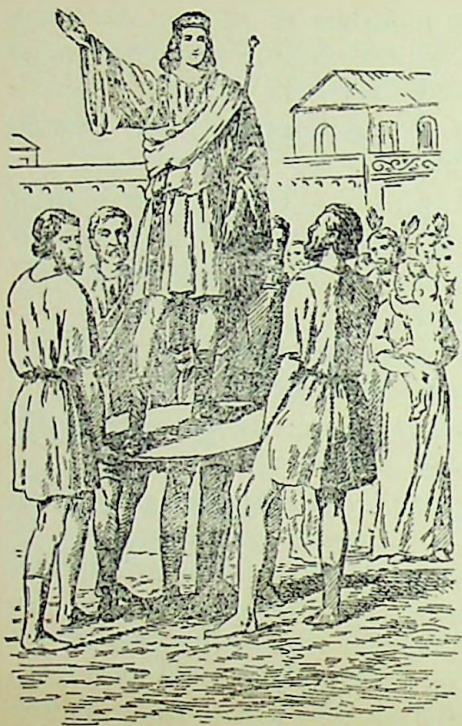
Așadar, în acea vreme — adică în secolele I și al II-lea e.n. — membrii triburilor germanice erau egali.

Mai multe ginți alcătuiau un trib, condus de către sfatul bătrînilor, format din conducătorii ginților.

Autoritatea supremă a tribului era însă adunarea poporului, la care participau toți bărbații în stare să poarte armele. Ei veneau la adunare înarmați. Adunarea rezolva toate problemele principale ale tribului, ca: declararea războiului, judecarea crimelor de trădare sau lașitate. Trădătorii erau spînzurați de copaci sau înecați în mlaștini. În timp de război, conducerea tribului era încredințată unui șef militar, ales dintre cei mai destoinici războinici ai tribului. Cel ales era ridicat pe scut în adunarea poporului, ca semn de recunoaștere a alegerii.

Adunarea populară la barbari.

Aclamarea setului militar.

Triburile germanice purtau dese războaie. De multe ori se luptau între ele pentru pământ sau pentru vitele furate. Cele mai apropiate de granițele imperiului trebuiau să se apere de romani, care voiau să acapareze teritoriile lor și să-i transforme în sclavi. Deseori, germanii înșiși năvăleau asupra imperiului pentru a cuceri teritorii fertile sau pentru a jefui orașele bogate. Armele obișnuite ale luptătorilor erau sulitele, arcurile cu săgeți și scuturile. Conducătorii militari aveau săbii cu două tăișuri și coifuri. În mod obișnuit, germanii evitau să dea lupte mari cu romanii în câmp deschis, fiindcă armatele romane erau disciplinate și mai bine înarmate. Germa-

nii îi ademeneau în păduri și mlaștini, unde romanii nu-și puteau desfășura sistemul lor de luptă. Atacându-i prin surprindere, îi nimiceau pe romani. Pentru a-i înfricoșa pe dușmani, unii luptători germani își colorau fața cu vopsele și își acopereau capul cu podoabe ce reprezentau capete de fiare sălbatice.

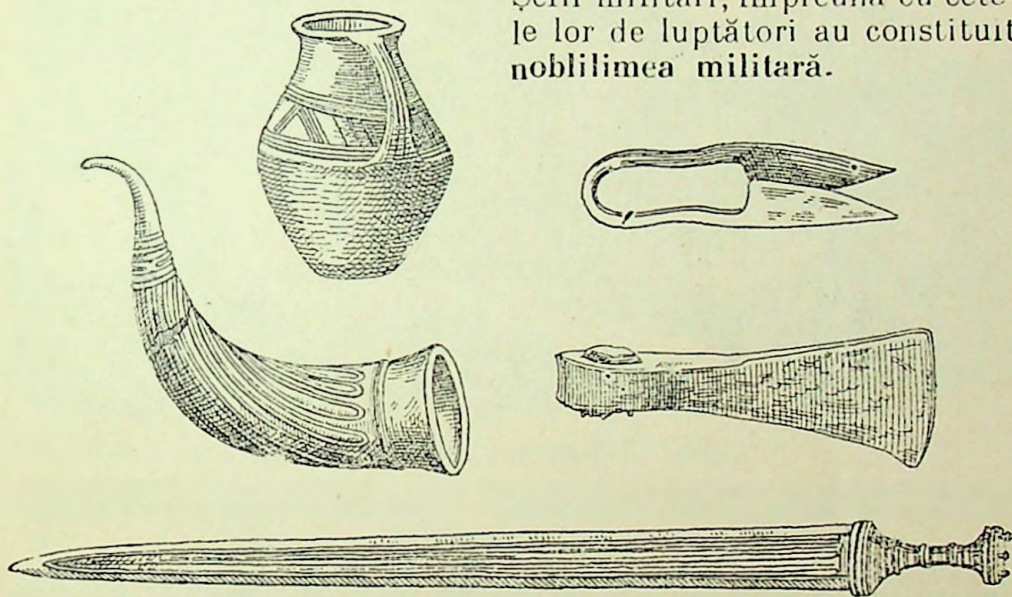
În secolele al III-lea și al IV-lea, când folosirea fierului s-a generalizat și germanii au început să pătrundă în Imperiul Roman, organizarea lor se schimbă. În gintă s-a produs o inegalitate economică, care a provocat destrămarea orînduirii gentilice.

Astfel, la împărțirea pământurilor, conducătorii ginților primeau o bucată de pământ mai mare, aveau dreptul să țină vite mai multe pe îmașul comun. Așa se forma în gintă o pătură de oameni mai bogați, nobilimea gentilică. Conducătorii ginții, aleși de obicei din aceeași familie, tindeau să lase funcția moștenire fiilor lor.

La fel, șefii militari, care conduceau tribul în timpul războaielor, luau o parte mai mare din pradă și deveneau și ei mai bogați decât membrii de rînd ai tribului. Ei tindeau, de ase-

menea, să lase puterea moștenire copiilor lor, care deveneau conducători permanenți. Astfel conducătorii gintii și șefii militari deveneau, din șefi aleși, șefi ereditari.

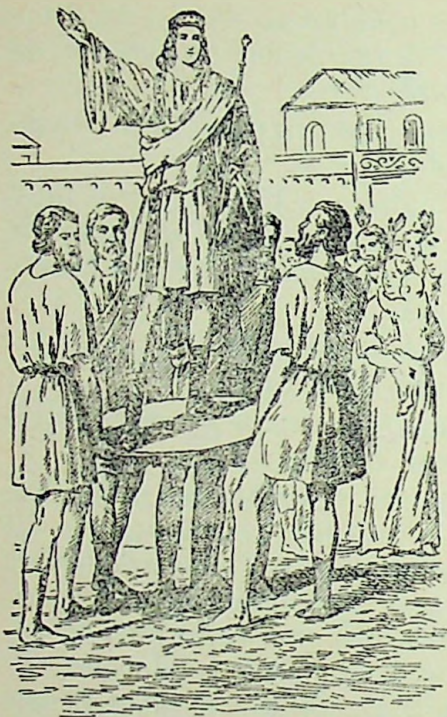
Șefii militari organizau pe lângă ei cele de luptători. Luptătorii locuiau la un loc cu șeful lor, mâncau împreună și primeau de la el caii și armele. Cetele erau obligate să-l însoțească la război și să-l apere. Șeful militar împărțea cu ei prăzile. Șefii militari, împreună cu cetele lor de luptători au constituit nobilimea militară.

*Unelte, arme și obiecte ale germanilor:
vase, corn de vânătoare, clește, topor, sabie.*

Nobilimea gentilică și cea militară a germanilor avea și sclavi proveniți din prizonierii de război. Sclavii „barbarilor“ erau puțini la număr și nu erau exploatați ca cei din Imperiul Roman. Ei primeau de la stăpînii lor o bucată de pămînt în folosință. În schimb, sclavii dădeau stăpînului lor un tribut în cereale, vite și țesături. Deci, ei se deosebeau de sclavii din antichitate, situația lor fiind asemănătoare cu aceea a colonilor din Imperiul Roman.

În timpul războaielor, triburile, între care începuseră și unele legături economice, ca schimbul de produse în natură, se uneau, formînd o uniune de triburi. Uniunea de triburi era condusă de un șef care se numea principe sau rege. În uniunea de triburi, clasele sociale erau de-abia în formare, iar adunarea poporului își păstra încă autoritatea. Autoritatea trecea însă

Aclamarea setului militar.

Triburile germanice purtau dese războaie. De multe ori se luptau între ele pentru pământ sau pentru vitele furate. Cele mai apropiate de granițele imperiului trebuiau să se apere de romani, care voiau să acapareze teritoriile lor și să-i transforme în sclavi. Deseori, germanii înșiși năvăleau asupra imperiului pentru a cuceri teritorii fertile sau pentru a jefui orașele bogate. Armele obișnuite ale luptătorilor erau sulitele, arcurile cu săgeți și scuturile. Conducătorii militari aveau săbii cu două tăișuri și coifuri. În mod obișnuit, germanii evitau să dea lupte mari cu romanii în câmp deschis, fiindcă armatele romane erau disciplinate și mai bine înarmate. Germa-

nii îi ademeneau în păduri și mlaștini, unde romanii nu-și puteau desfășura sistemul lor de luptă. Atacându-i prin surprindere, îi nimiceau pe romani. Pentru a-i înfricoșa pe dușmani, unii luptători germani își colorau fața cu vopsele și își acopereau capul cu podoabe ce reprezentau capete de fiare sălbatice.

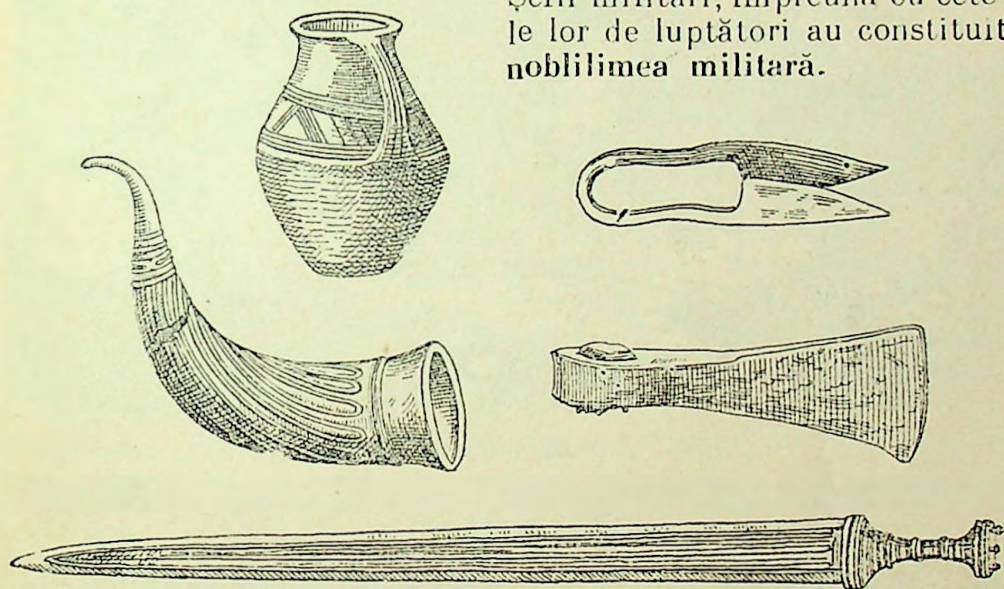
În secolele al III-lea și al IV-lea, când folosirea fierului s-a generalizat și germanii au început să pătrundă în Imperiul Roman, organizarea lor se schimbă. În gintă s-a produs o inegalitate economică, care a provocat destrămarea orânduirii gentilice.

Astfel, la împărțirea pământurilor, conducătorii gintilor primeau o bucată de pământ mai mare, aveau dreptul să țină vite mai multe pe imașul comun. Așa se forma în gintă o pătură de oameni mai bogați, **nobilimea gentilică**. Conducătorii gintii, aleși de obicei din aceeași familie, tindeau să lase funcția moștenire fiilor lor.

La fel, șefii militari, care conduceau tribul în timpul războaielor, luau o parte mai mare din pradă și deveneau și ei mai bogați decât membrii de rând ai tribului. Ei tindeau, de ase-

menea, să lase puterea moștenire copiilor lor, care deveneau conducători permanenți. Astfel conducătorii ginții și șefii militari deveneau, din șefi aleși, șefi ereditari.

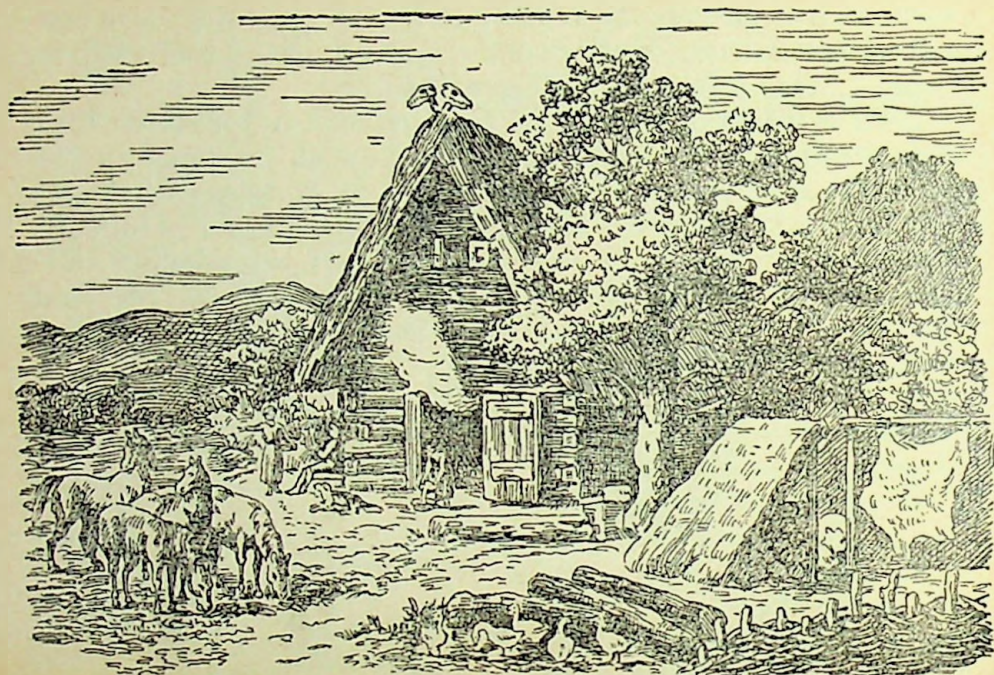
Șefii militari organizau pe lângă ei cete de luptători. Luptătorii locuiau la un loc cu șeful lor, mâncau împreună și primeau de la el caii și armele. Cetele erau obligate să-l însoțească la război și să-l apere. Șeful militar împărțea cu ei prăzile. Șefii militari, împreună cu cetele lor de luptători au constituit nobilimea militară.

*Unelte, arme și obiecte ale germanilor:
vas, corn de vânătoare, clește, topor, sabie.*

Nobilimea gentilică și cea militară a germanilor avea și sclavi proveniți din prizonierii de război. Sclavii „barbarilor” erau puțini la număr și nu erau exploatați ca cei din Imperiul Roman. Ei primeau de la stăpînii lor o bucată de pămînt în folosință. În schimb, sclavii dădeau stăpînului lor un tribut în cereale, vite și țesături. Deci, ei se deosebeau de sclavii din antichitate, situația lor fiind asemănătoare cu aceea a colonilor din Imperiul Roman.

În timpul războaielor, triburile, între care începuseră și unele legături economice, ca schimbul de produse în natură, se uneau, formînd o uniune de triburi. Uniunea de triburi era condusă de un șef care se numea principe sau rege. În uniunea de triburi, clasele sociale erau de-abia în formare, iar adunarea poporului își păstra încă autoritatea. Autoritatea trecea însă

Locuință țărănească a vechilor germani.

E făcută din birne și acoperită cu stuț. Casa e fără coș: fumul iese pe ușă. Deasupra casei, două cranii de cal, ca podoabă. Se mai vede un adăpost pentru lemne, o piele de bou la zvîntat și cai pascănd.

încetul cu încetul în mîinile șefului militar — regele — ca reprezentant al nobilimii. Această formă de organizare se numește democrație militară. La popoarele „barbare“ ea a constituit forma de trecere de la organizarea gentilică la cea feudală.

Lecția a 2-a

Urmările cuceririi Imperiului Roman de Apus de către barbari

Formarea regatelor
barbare.

Căderea Imperiului Roman de Apus, sub loviturile sclavilor și barbarilor, a avut urmări deosebite economice, sociale, politice și culturale, urmări care arătau că lumea trecea de la o orînduire socială la alta. În primul rînd, pe ruinele Imperiului Roman de Apus, barbarii germani au format mai multe state numite *regate barbare*. La sfîrșitul secolului al V-lea existau următoarele regate barbare:

— *regatul vandalilor*, în nordul Africii,

- *regatul vizigoților*, în Spania și sudul Galiei,
- *regatul ostrogoților*, în Italia de nord,
- *regatul francilor*, în Gallia.

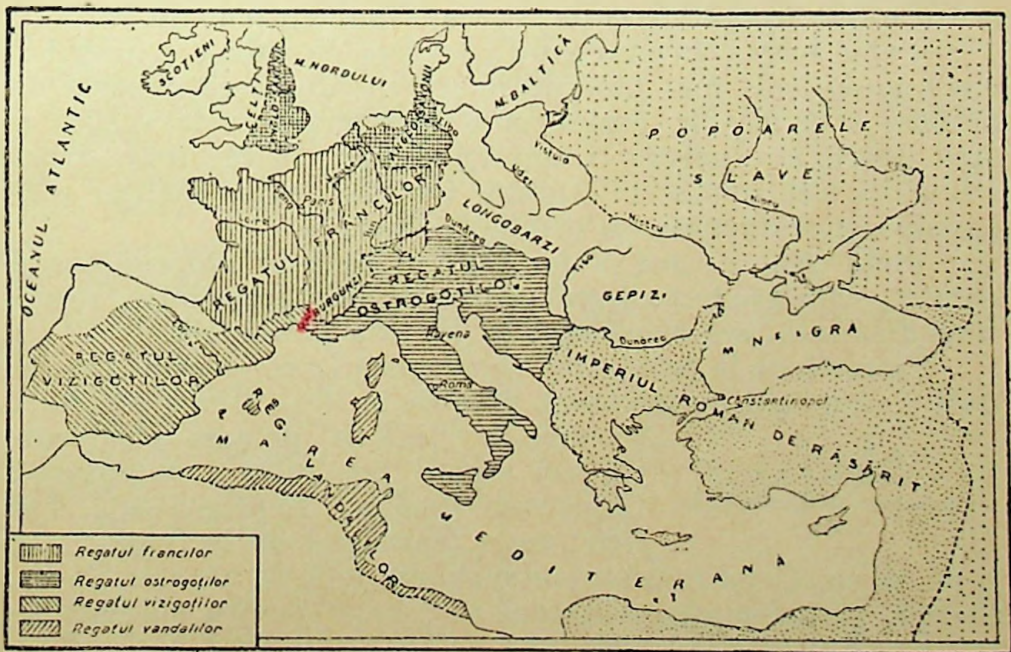
În același timp, o parte din triburile *anglo-saxone* din Germania de nord treceau marea în Anglia de azi, ducând lupte cu populația băștinașă a *britanilor*

Regatele barbare se războiau neconținut între ele și hotarele lor se schimbau des. Neavând o temelie economică trainică, ele nu au durat multă vreme. Mai important a fost regatul franc, a cărui studiere ajută la înțelegerea transformărilor petrecute în societatea apuseană după căderea Imperiului Roman de Apus.

În regatele barbare din Europa apuseană viața orășenească a încetat aproape cu totul. Barbarii au distrus orașele, iar piatra clădirilor o foloseau la fortificații. Comerțul și meșteșugurile s-au restrâns foarte mult. Renumitele drumuri romane și porturile, pline de viață altădată, au devenit pustii.

Cuceritorii germani au împărțit întreei pământurile luate de la împărat și de la latifundiarilor romani. Împărțirea nu s-a făcut însă în mod egal. Regii și nobilimea militară au ocupat terenuri mai întinse, cu sclavii și colonii de pe ele. Luptătorii

Apariția unei noi
orânduiri sociale.

Regatele barbare la începutul sec. al VI-lea.

de rînd ai cetelor militare au primit pămînt mai puțin. Regii și nobilimea militară au devenit treptat mari proprietari de pămînt, constituind o clasă socială nouă, a marilor proprietari de pămînt (feudali). Luptătorii de rînd, care aveau proprietăți mici de pămînt, au format clasa țăranilor liberi. Printre ei se aflau și țărani din rîndurile băștinașilor, care și-au păstrat proprietățile și după migrație.

Situația sclavilor și a colonilor s-a schimbat și ea. Decăderea orașelor, a comerțului și meșteșugurilor a făcut să se restrîngă și trebuințele oamenilor. Pe de altă parte, statele barbare nu cunoșteau încă birurile, care apăsau greu în Imperiul Roman. De aceea, migratorii nu exploatau așa de aspru pe sclavi și coloni ca latifundiarul roman. Sclavii au primit de la noii lor stăpîni cîte o bucată de pămînt, pe care și-au făcut o gospodărie proprie. Pămîntul rămînea proprietatea nobililor, iar cei care l-au primit îl foloseau din tată în fiu. Primind pămînt de la nobil, ei se obligau față de el să lucreze și să nu părăsească domeniul. Erau socotiți *legati* de nobil și de pămînt. Prin împărțirea de pămînt, nobilii își asigurau brațele de muncă necesare și o parte din recoltă, pe care foștii sclavi și coloni o predau drept plată pentru folosința pămîntului.

Sclavii și colonii au devenit astfel țărani neliberi sau șerbi și vor forma treptat clasa de bază a orînduirii feudale.

Șerbii lucrau cu mai multă trageră de inimă și îngrijeau uneltele agricole mai bine decît sclavii, deoarece o parte din produse erau ale lor. Șerbii, spre deosebire de sclavi, deși nu erau liberi, nu puteau fi omorîți. Astfel, în regatele barbare sclavia a fost treptat înlăturată, începînd să se închege clase sociale noi, caracteristice orînduirii feudale.

Viața economică a noilor state se baza pe proprietatea de pămînt, care producea totul pentru nevoile gospodăriei respective. Pămîntul era considerat ca bogăția principală.

Trecerea de la orînduirea sclavagistă la noua orînduire feudală a constituit un însemnat progres în dezvoltarea societății.

Rolul bisericii
în formarea noii orînduiri.

Biserica creștină și puterea conducătorilor ei asupra poporului a supraviețuit Imperiului Roman. Reprezentanții bisericii: papa (episcopul de la Roma), episcopii și preoții propovăduiau supunere față de căpeteniile barbarilor, și îndemnau pe țărani să lucreze pentru stăpîinii lor. De aceea căpeteniile barbarilor n-au distrus biserica, ci și-au făcut din ea un aliat. Cu sprijinul acesteia și-au impus autoritatea

asupra populației învinse și apoi asupra întregului popor. Șefii barbari s-au creștinat și au silit și triburile lor să se creștineze.

În acest fel, biserica ajuta la întărirea puterii regale și contribuia la formarea noii orânduiri feudale. Drept răsplată, mai târziu, regii și nobilimea barbară au înzestrat biserica și pe slujitorii ei cu moșii întinse și șerbi: papa, episcopii și conducătorii mănăstirilor, devenind mari stăpînituri de pămînturi, făceau parte din clasa feudalilor.

B. FORMAREA SOCIETĂȚII FEUDALE ÎN EUROPA APUSEANĂ

Lecția a 3-a

Francii. Statul franc sub Merovingieni

Formarea statului franc.
Clovis (481—511).

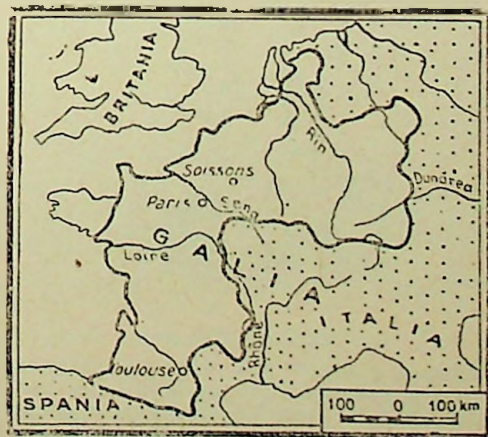
Francii erau un popor germanic, așezat în ținuturile de la Rin. Ei erau împărțiți în triburi conduse de câte un șef militar numit *duce*. Pe la sfîrșitul secolului al

V-lea e.n., triburile francilor au trecut în provincia romană Gallia, ocupînd terenuri în părțile de nord-est.

În anul 481, *Clovis* ajunge căpetenia unui trib franc. Fire energetică, îndată ce adunarea tribului l-a ridicat pe scut, recunoscîndu-l ca rege. Clovis s-a unit și cu alți șefi de triburi și a început o serie de expediții războinice.

El a cucerit ultimele posesiuni ale Imperiului Roman din Gallia, a alungat peste munții Pirinei pe vizigoții din sudul Galliei și a supus triburile germanice din răsăritul Galliei. Prin aceste cuceriri, Clovis a strîns sub puterea lui toate teritoriile fostei Gallii și a format regatul barbar al francilor.

După victorie, prin viclenie și prin crime, Clovis a înlăturat pe ceilalți principii franci și a rămas unicul rege al francilor. El se trăgea din familia lui *Meroveu*. După numele acestuia, el și urmașii săi s-au numit *Merovingieni*. Dinastia Merovingienilor a domnit pînă în anul 752.

Regatul franc în timpul lui Clovis.

În perioada cuceririi, francii păstrau organizarea gentilică. Ei trăiau în comunități. Fiecare sat franc constituia o comunitate, denumită *obște*. Autoritatea supremă în obște aparținea adunării poporului, ca la toate triburile germanice. Clovis a împărțit cu cetele sale militare pământurile cucerite în Gallia. Cele mai multe le-a oprit pentru el și nobilimea militară, iar luptătorii de rînd au primit numai atît cît era necesar pentru întreținerea familiei.

Războinic franc.

El poartă o tunică și o pelerină scurtă; în picioare, o încălțăminte legată cu nojițe. Armele sale sînt: o lance, o sahie prinsă de curea, în mîna dreaptă ține o secure. Pe cap poartă un coif semn distinctiv pentru șefii militari.

Regele și nobilii au devenit mari stăpînitori de pămînturi, pe care le lucrau cu sclavi și coloni, care în mod treptat vor deveni țărani neliberi (șerbi). Luptătorii de rînd franci erau țărani liberi și formau masa populației franceze. După cucerire, Clovis și-a întărit puterea, sprijinindu-se pe cetele lui militare, pe nobilime și biserică. Înconducerea statului era ajutat de un sfat regal format din nobilimea militară. Regatul a fost împărțit în regiuni, conduse tot de reprezentanți ai nobilimii. De la francii liberi, Clovis cerea supunere fără condiții. Legile după care judecau se numeau *dreptatea barbară*. Acestea stabileau pedepsele pentru furturi, răniri sau crime.

Legile protejau nobilimea militară. Astfel, pentru uciderea unui ostaș al regelui se plătea o amendă de trei ori mai mare decît pentru uciderea unui franc liber; iar pentru uciderea unui șerb se plătea o amendă egală cu cea pentru furtul unui bou. Legile arătau

și ele că în statul franc se încheogau clasele sociale ale crînduirii feudale.

În timpul luptelor pentru cucerirea Galliei, Clovis s-a creștinat împreună cu oastea sa. Biserica a contribuit mult la întărirea puterii lui Clovis. Aceasta i-a venit în ajutor, cerînd populației romane din Gallia supunere față de Clovis. Clovis și urmașii lui au dăruit bisericii și conducătorilor ei pămînturi și șerbi.

Populația băștinașă galo-romană a avut o mare influență asupra francilor cuceritori. De la băștinași francii și-au însușit obiceiuri și chiar unele legi. Statul franc a durat tocmai fiindcă a avut și sprijinul populației băștinașe galo-romane.

Pe patul de moarte, Clovis a împărțit statul franc între fiii săi, ca pe o moșie personală. Statul franc s-a fărîmițat în mai multe părți, fiecare avînd regele său.

Între urmașii lui Clovis au început neînțelegeri, care au dus la neconținute războaie, fiecare voind să ocupe și partea celuilalt.

Războaiele au slăbit puterea regilor, dar în schimb ele au mărit importanța nobilimii militare. Regii dăruiau nobilimii moșii din proprietățile regale ca să-i ajute în războaie. Nobilii aveau castele întărite și armate proprii, de care se serveau contra altor nobili și adeseori și împotriva regelui, de care nu voiau să mai asculte.

Mai tîrziu, regatul franc s-a unit din nou sub conducerea unui singur rege. Puterea nobilimii însă s-a menținut, în timp ce puterea regală era doar cu numele. Ultimii regi Merovingieni aveau doar o mică proprietate, cu un venit foarte redus. Conducerea statului o avea *majordomul*. Majordomul ocupa cea mai înaltă funcție de la curtea regelui. El comanda armata, se îngrijea de împărțirea pămînturilor și de strîngerea dărilor. Majordomii au pus stăpînire tot mai mult pe puterea de stat. Prin aceasta ei au căpătat un prestigiu care depășea pe cel al regelui. Așa au fost *Carol Martel* și *Pepin cel Scurt*.

Lecția a 4-a

Formarea Imperiului Franc. Carol cel Mare (768—814)

Întărirea statului franc la începutul secolului al VIII-lea.
Victoria împotriva arabilor.

La începutul secolului al VIII-lea statul franc a fost atacat de *arabi*. Aceștia, plecînd din Arabia, au cucerit țărîmul de nord al Africii pînă la Oceanul Atlantic.

La începutul secolului al VIII-lea ei au trecut în Europa, cucerind Spania de la vizigoți. Francii rezistau cu greu renumitei

cavalerii arabe. Armata francă era formată din țărani liberi sărăciți, care nu aveau posibilitatea să se echipeze pentru a servi în cavalerie.

Majordomul Carol Martel, pentru a întări armata, a luat o parte din pământurile bisericii și le-a împărțit țăranilor, cu obligația ca aceștia să facă serviciul militar la cavalerie. Dispunând și de cavalerie, Carol Martel a înfrînt pe arabi în anul 732 și i-a alungat înapoi peste munții Pirinei.

Puterea statului franc a fost întărită și mai mult de fiul lui Carol Martel, Pepin cel Scurt. În anul 752, acesta a înlăturat pe ultimul rege Merovingian și s-a proclamat rege. Cu el începe o nouă dinastie, a *Carolingienilor* (după numele celui mai însemnat dintre regii acestei dinastii, Carol cel Mare).

În acel timp, *longobarzii*, care năvăliseră în Italia încă din anul 568, amenințau să ocupe Roma. Papa l-a chemat în ajutor pe Pepin cel Scurt, care a bătut pe longobarzi și a dăruit papei teritoriile din jurul Romei. De atunci, papa a devenit nu numai șeful bisericii din Apus, ci și șeful unui stat, numit *Statul papal*.

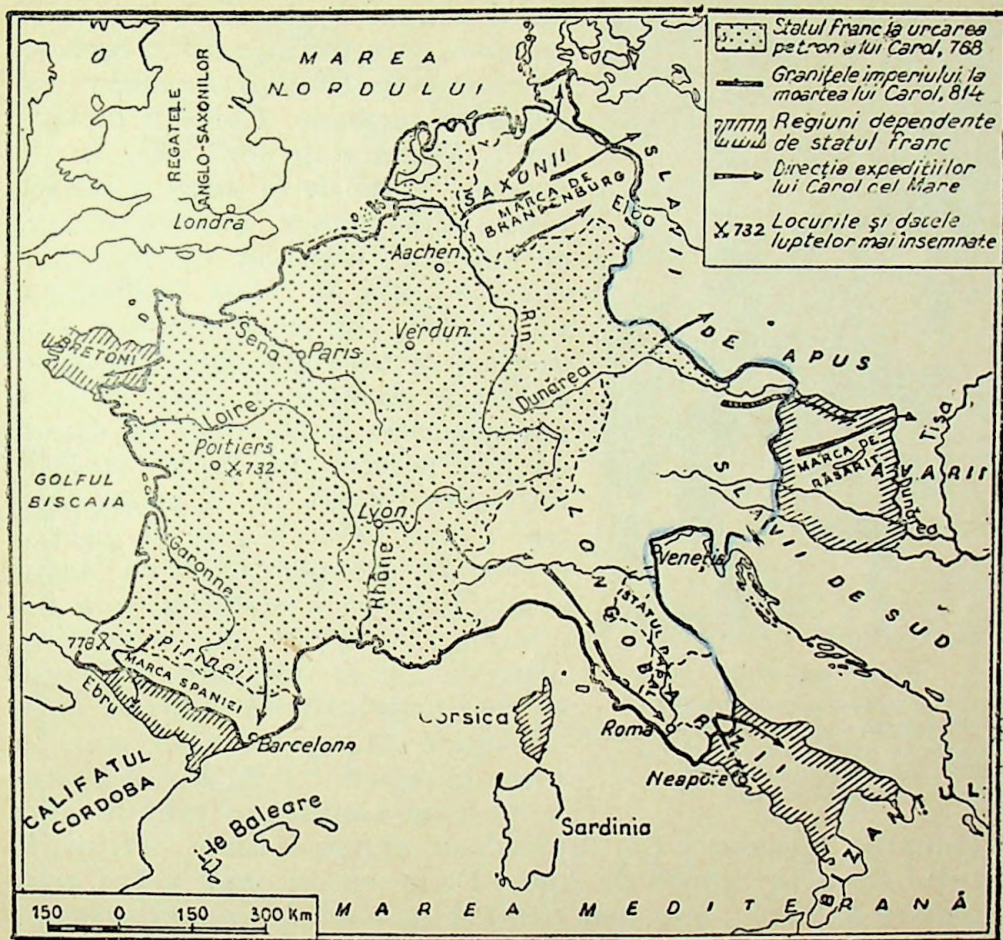
Cel mai important reprezentant al dinastiei Carolingienilor a fost fiul lui Pepin, *Carol cel Mare*, care a mărit puterea și teritoriul statului franc, transformîndu-l într-un imperiu.

Carol cel Mare era de o statură uriașă și avea o putere puțin obișnuită. El nu știa ce-i oboseala sau boala și se ocupa cu toate amănuntele conducerii statului. Carol a fost unul din cei mai mari războinici și cuceritori din evul mediu. În cei 46 de ani de domnie a făcut multe expediții războinice, el însuși participînd la 30 din acestea.

În mai multe rînduri, armata lui Carol s-a războit cu arabii din Spania. De la aceștia a cucerit ținutul de la sud-est de munții Pirinei cu orașul Barcelona. În ținutul cucerit a organizat o provincie militară de graniță cu scop de apărare: *Marca spaniolă*.

În Italia a purtat războaie cu longobarzii, care amenințau Statul papal. În urma acestor războaie, Carol cel Mare a alipit statului său cea mai mare parte din Italia de nord.

Cele mai crîncene războaie le-a purtat cu *saxonii* din Germania. Saxonii erau, în cea mai mare parte, oameni liberi care trăiau în obști. Carol voia să-i supună și să-i transforme în șerbi. Luptele au fost grele și pline de cruzimi. Saxonii și-au apărut cu eroism libertatea. Carol i-a bătut de multe ori, dar de în-

Imperiul Franc pe timpul lui Carol cel Mare.

dată ce părăsea acele ținuturi, saxonii se răsculau iarăși. Mii de prizonieri saxoni au fost omorâți, triburi întregi creștinate cu sila, iar altele au fost mutate în Gallia sau în Italia, pentru a le împiedica să se mai răscoale. Cu toate acestea, saxonii n-au putut fi supuși decât după 30 de ani de lupte, prin trădare. Carol a reușit să atragă de partea sa nobilimea militară a triburilor saxone, dându-i moșii, precum și dându-i ajutor pentru a supune țărănia liberă.

În timpul expedițiilor împotriva saxonilor, Carol a ajuns spre răsărit pînă la Elba, unde locuiau triburile slavilor. El a înființat pe Elba o provincie militară de apărare contra slavilor, numită *Marca de Brandenburg*.

cavalerii arabe. Armata francă era formată din țărani liberi sărăciți, care nu aveau posibilitatea să se echipeze pentru a servi în cavalerie.

Majordomul Carol Martel, pentru a întări armata, a luat o parte din pământurile bisericii și le-a împărțit țăranilor, cu obligația ca aceștia să facă serviciul militar la cavalerie. Dispunând și de cavalerie, Carol Martel a înfrînt pe arabi în anul 732 și i-a alungat înapoi peste munții Pirinei.

Puterea statului franc a fost întărită și mai mult de fiul lui Carol Martel, Pepin cel Scurt. În anul 752, acesta a înlăturat pe ultimul rege Merovingian și s-a proclamat rege. Cu el începe o nouă dinastie, a *Carolingienilor* (după numele celui mai însemnat dintre regii acestei dinastii, Carol cel Mare).

În acel timp, *longobarzii*, care năvăliseră în Italia încă din anul 568, amenințau să ocupe Roma. Papa l-a chemat în ajutor pe Pepin cel Scurt, care a bătut pe longobarzi și a dăruit papei teritoriile din jurul Romei. De atunci, papa a devenit nu numai șeful bisericii din Apus, ci și șeful unui stat, numit *Statul papal*.

Cel mai important reprezentant al dinastiei Carolingienilor a fost fiul lui Pepin, *Carol cel Mare*, care a mărit puterea și teritoriul statului franc, transformîndu-l într-un imperiu.

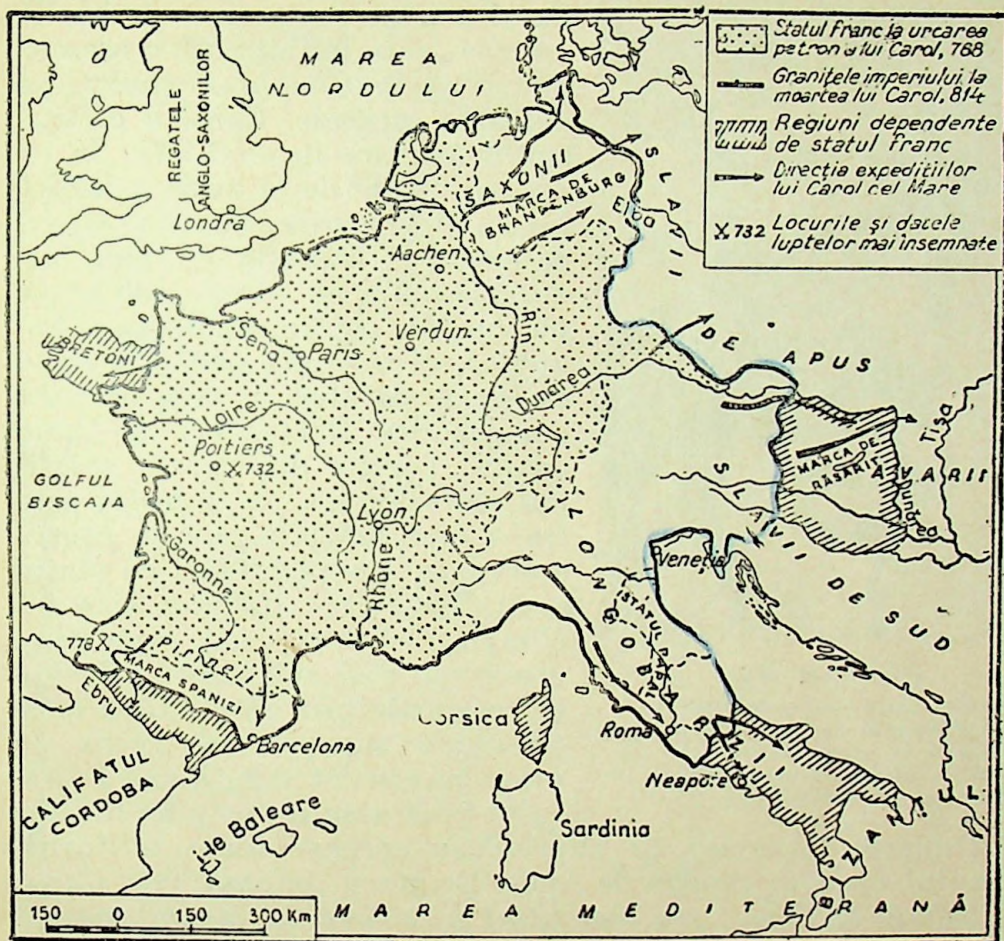
Cuceririle
lui Carol cel Mare.

Carol cel Mare era de o statură uriașă și avea o putere puțin obișnuită. El nu știa ce-i oboseala sau boala și se ocupa cu toate amănuntele conducerii statului. Carol a fost unul din cei mai mari războinici și cuceritori din evul mediu. În cei 46 de ani de domnie a făcut multe expediții războinice, el însuși participînd la 30 din acestea.

În mai multe rînduri, armata lui Carol s-a războit cu arabii din Spania. De la aceștia a cucerit ținutul de la sud-est de munții Pirinei cu orașul Barcelona. În ținutul cucerit a organizat o provincie militară de graniță cu scop de apărare: *Marca spaniolă*.

În Italia a purtat războaie cu longobarzii, care amenințau Statul papal. În urma acestor războaie, Carol cel Mare a alipit statului său cea mai mare parte din Italia de nord.

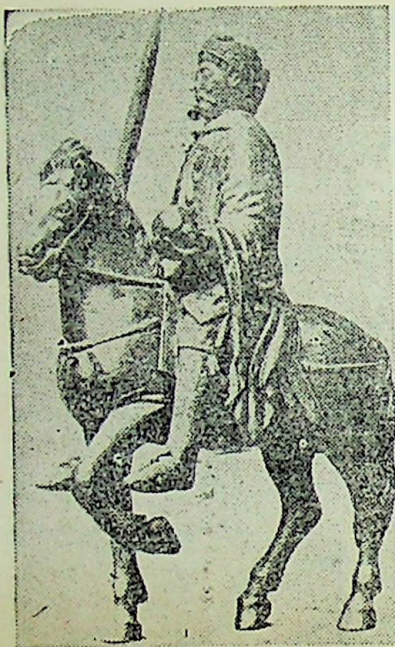
Cele mai crîncene războaie le-a purtat cu *saxonii* din Germania. Saxonii erau, în cea mai mare parte, oameni liberi care trăiau în obști. Carol voia să-i supună și să-i transforme în șerbi. Luptele au fost grele și pline de cruzimi. Saxonii și-au apărat cu eroism libertatea. Carol i-a bătut de multe ori, dar de în-

Imperiul Franc pe timpul lui Carol cel Mare.

dată ce părăsea acele ținuturi, saxonii se răsculau iarăși. Mii de prizonieri saxoni au fost omorâți, triburi întregi creștinate cu sila, iar altele au fost mutate în Gallia sau în Italia, pentru a le împiedica să se mai răscoale. Cu toate acestea, saxonii n-au putut fi supuși decât după 30 de ani de lupte, prin trădare. Carol a reușit să atragă de partea sa nobilimea militară a triburilor saxone, dându-i moșii, precum și dându-i ajutor pentru a supune țărâimea liberă.

În timpul expedițiilor împotriva saxonilor, Carol a ajuns spre răsărit pînă la Elba, unde locuiau triburile slavilor. El a înființat pe Elba o provincie militară de apărare contra slavilor, numită *Marca de Brandenburg*.

Carol cel Mare

Pe cap poarta coroana de împărat, în mîna dreaptă o sabie, iar în stînga un glob cu cruce, arme de care s-a servit pentru cucerirea de teritorii și formarea imperiului său.

Carol a avut lupte și cu triburile *avarilor*, care înființaseră o așezare puternică în *Cîmpia Panoniei*, pe Dunărea mijlocie. Carol a distrus statul avarilor în anul 797. În ținuturile luate de la avari a înființat o altă marcă, numită *Marca de răsărit* — (Austria de mai târziu). Mărcile au fost înființate nu numai pentru apărarea hotarelor, ci totodată pentru a servi ca bază de atac în vederea unor noi cuceriri. Războaiele lui Carol au fost pornite din voința nobilimii, care folosea acest prilej pentru a face prăzi bogate și pentru a acapara noi pămînturi cu țărani serbi. Biserica a sprijinit și a încurajat războaiele de cotropire, urmărind să-și mărească influența și veniturile prin răspîndirea creștinismului la popoarele cucerite. În urma cuceririlor sale, hotarele statului franc s-au întins pînă la Elba

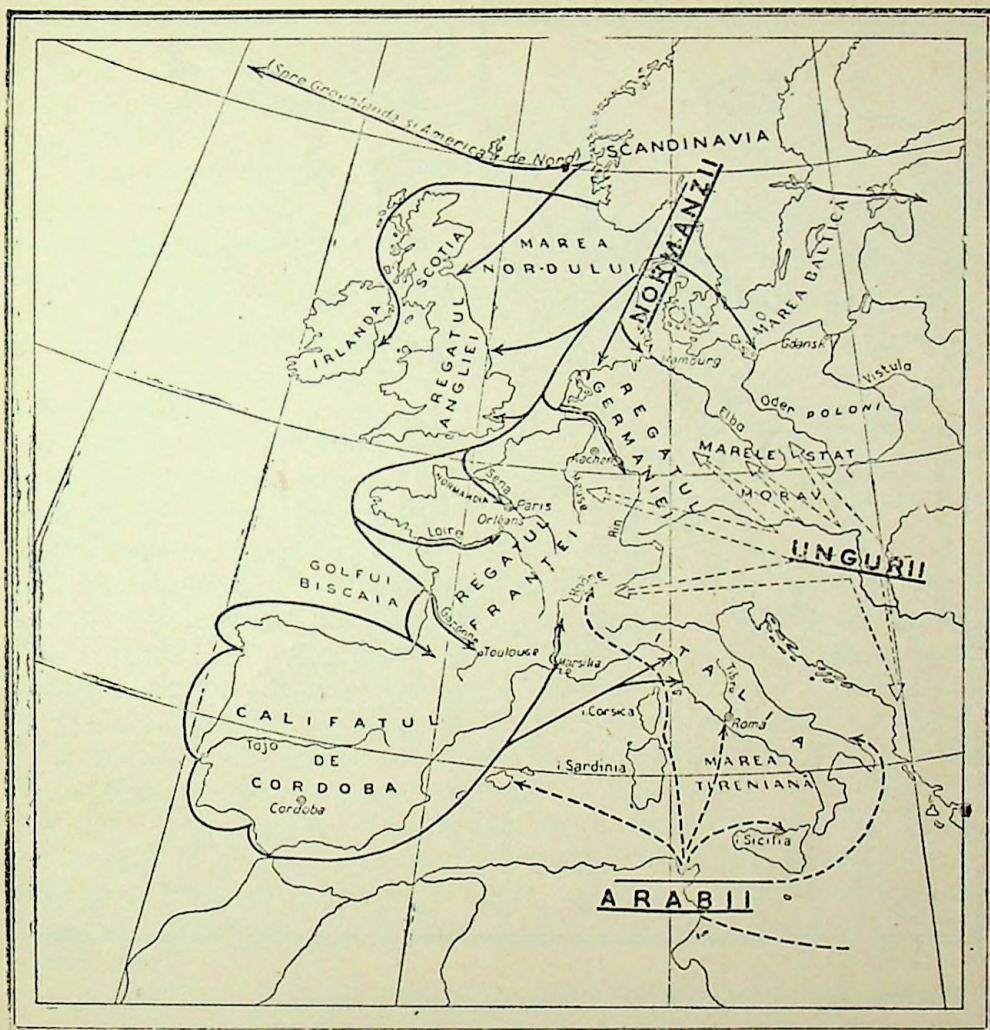
și Dunărea mijlocie; ele cuprindeau aproape toate teritoriile fostului Imperiu Roman de Apus. De aceea, *în anul 800, Carol, aflîndu-se la Roma, și-a luat titlul și coroana de împărat roman.*

Organizarea imperiului feudal franc.

Carol cel Mare a împărțit imperiul în vreo 300 de regiuni, numite *comitate* și *ducate*. Fiecare comitat și ducat era condus de un *comite* sau *duce*. Comitatele de la marginea imperiului se numeau *nărți*, iar conducătorii lor *markgrași*. Comiții erau controlați de niște inspectori care informau pe împărat despre activitatea lor.

Capitala imperiului era la *Aachen*. Aici Carol cel Mare a construit o catedrală (biserică episcopală) și locuințe pentru curtenii săi. O dată pe an, Carol ținea adunări cu toți demnitarii, slujitorii și ostașii săi. În aceste adunări se discutau chestiuni în legătură cu conducerea imperiului și se făcea inspecția trupelor.

Imperiul lui Carol a fost un stat militar. Puterea lui s-a bazat pe armata nobililor și a vasalilor lor, pe care războaiele

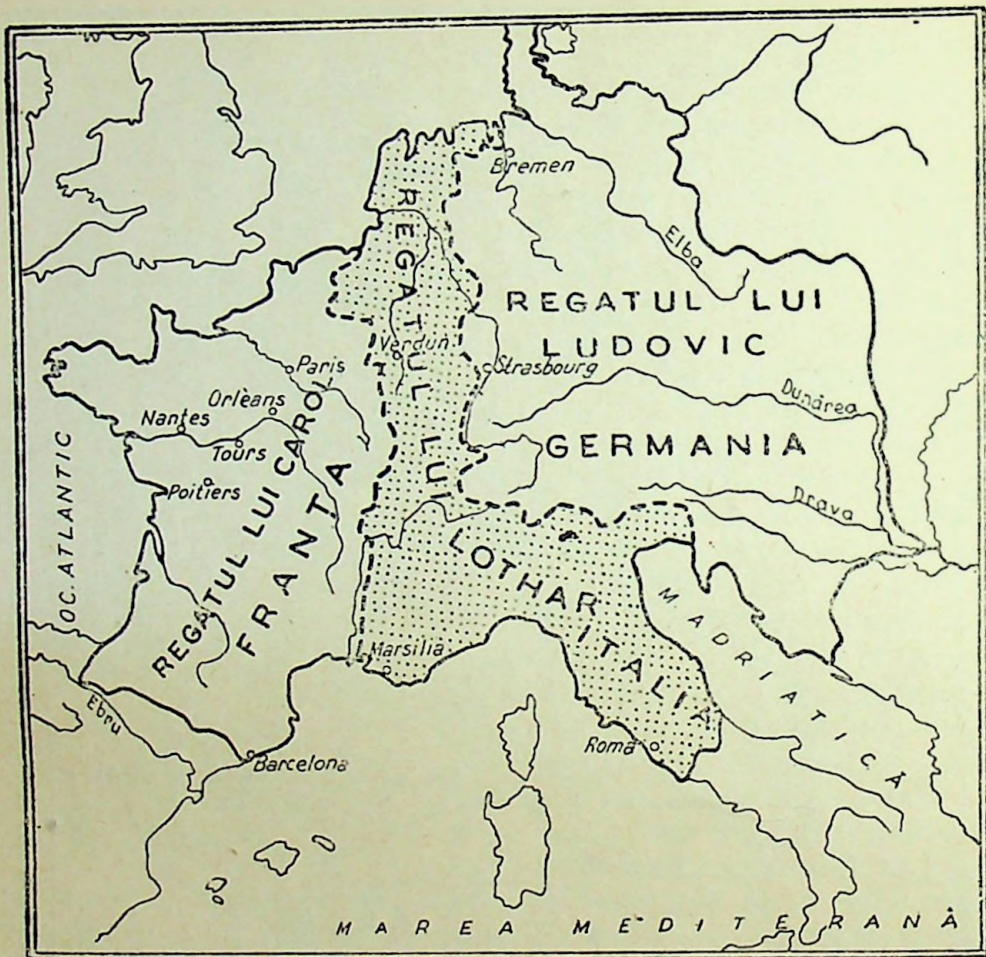

Atacurile normanzilor, ungarilor și arabilor în apusul Europei.

neîncetate i-au îmbogățit. Cu aparatul său de stat el a ajutat pe nobili să șerbească pe țaranii liberi, sărăciți de numeroasele războaie, și a înăbușit cu cruzime răscoalele acestora.

Imperiul format în timpul lui Carol nu avea nici unitate economică, nici politică. Între comitate și ducate nu erau legături economice și fiecare trăia izolat de celălalt. De asemenea, în imperiu nu era o limbă comună și fiecare popor ducea viață proprie. Teritoriile care compuneau

Dezmembrarea imperiului carolingian.
Tratatul de la Verdun (843).

Dezmembrarea imperiului carolingian prin tratatul de la Verdun, 843.

imperiul au fost unite doar prin forța armelor și autoritatea lui Carol.

După moartea lui (814), feudații, ale căror poziții s-au întărit încă în timpul lui Carol, au ajuns atât de bogați și de puternici, încât nu mai ascultau de rege. Ei purtau războaie pe cont propriu și încercau să obțină chiar coroana regală. Nesupunerea lor a contribuit la slăbirea puterii regale și la destrămarea imperiului carolingian.

Slăbirea imperiului și împărțirea lui a fost grăbită de atacurile unor popoare migratoare: *normanzii*, care coborau din Peninsula Scandinavică, atacând dinspre mare și ocean, *ungurii*, care se stabiliseră la sfârșitul secolului al IX-lea în Cîmpia

Panonei și atacau dinspre răsărit, iar dinspre sud, din Africa și Spania, atacau *arabii*.

La destrămarea imperiului a contribuit și obiceiul regilor franci de a considera țara ca o moșie proprie, pe care o pot împărți și lăsa moștenire copiilor.

Astfel, urmașul lui Carol a împărțit imperiul celor trei fii ai săi, care, nemulțumiți de împărțirea făcută, s-au războit mulți ani între ei. De-abia în anul 843

ei s-au împăcat, încheind *Tratatul de la Verdun*, prin care s-a făcut următoarea împărțire a imperiului: *Carol Pleșuvul* a luat partea de vest, formînd *regatul franc* sau *Franța* de mai tîrziu; partea de răsărit, care a devenit mai tîrziu *Germania*, a fost atribuită lui *Ludovic*; partea de mijloc, de-a lungul Rinului, precum și partea din nordul Italiei au revenit lui *Lothar*.

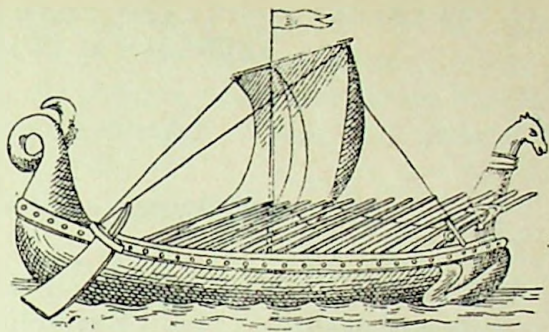
Prin dezmembrarea imperiului lui Carol cel Mare s-au format trei regate, cunoscute apoi sub numele de *Franța*, *Germania* și *Italia*, în care, în cursul secolelor viitoare, se vor plămădi popoarele: francez (gali, romani, franci etc.), german (saxoni, alamani, burgunzi etc.) și italian (romani, lengobarzi etc.).

Aceste regate s-au dezvoltat diferit, deși în ele au continuat să domnească Carolingienii. Dar, ca și ultimii Merovingieni, ei erau foarte slabi și treptat au fost înlocuiți cu regi aleși dintre feudalii cei mai puternici.

Cele trei regate au avut mult de suferit din cauza invaziilor normanzilor, ungarilor și arabilor.

Normanzii, adică oameni din nord, pătrundeau cu bărcile lor ușoare pe gurile fluviilor, își lăseau bărcile într-un loc adăpostit și debarcau pe uscat. Cu ajutorul cailor luați de la țărani, ei jefuiau ținuturi întregi. Apoi se întorceau cu prăzile, se urcau în bărci și se înapoiau la locurile lor.

Regii Franței n-au putut rezista prea mult invaziilor și au fost nevoiți să cedeze normanzilor un ținut din nordul Franței, care și astăzi poartă numele de *Normandia*.

Corabie normandă.

Construită din lemn, cu pinze și cu un singur rînd de vîsle, corabia normandă era foarte ușoară. Prora și pupa erau sculptate în formă de balaur. Ca podoabă, la bordul vasului erau așezate scuturile. Luptătorii erau adăpostiți de pereții înalți ai vasului.

C. ÎNTĂRIREA SOCIETĂȚII FEUDALE ÎN EUROPA APUSEANĂ. SECOLELE al IX-lea — al XI-lea

Lectiile a 5-a și a 6-a

Structura societății feudale

**Clasele sociale
ale orînduirii feudale.** În apusul Europei, în timpul lui Carol cel Mare, clasele sociale ale orînduirii feudale erau încă în formare. După Carol cel Mare, în secolele al IX-lea—al XI-lea, societatea s-a împărțit în clase sociale bine distincte:

- clasa dominantă, formată din proprietarii de pămînturi, nobilii și conducătorii bisericii, denumită **clasa feudalilor**, și
- clasa asuprită, formată din țărani care lucrau pe pămînturile acestora și care alcătuiau **clasa țăranilor șerbi**.

Aceste două clase erau clasele sociale principale în orînduirea feudală.

Formarea acestor clase a avut loc ca urmare a unor schimbări importante în viața țăranimii din obștea gentilică, țăranime care la început era liberă.

**Situația țăranilor.
Șerbirea țăranilor liberi.** În evul mediu existau două categorii de țărani: țărani liberi, care aveau mici loturi de pămînt, pe care le stăpîneau deplin, și țărani neliberi sau șerbi.

Înainte și chiar în timpul lui Carol cel Mare, țăranii liberi formau majoritatea societății. Ei trăiau în sate. Satele țăranilor liberi dispuneau de pămînturi arabile, fînețe, pășuni și păduri. Fiecare țăran avea o mică gospodărie compusă din casă, grajd și grădină în sat și cîte o porțiune de pămînt arabil în afara satului. Pădurile, fînețele și pășunile erau folosite în comun. Acest fel de organizare a țăranilor liberi se numea **obște**.

Țăranii care trăiau în obște erau liberi. Ei erau obligați să participe la războaiele regelui pe cheltuială proprie, să presteze diferite munci de interes general, cum erau construcțiile de drumuri sau întăriturile de apărare. Țăranii dădeau bisericii a zecea parte din produsele muncii lor în grîne, fructe și vite.

Serviciul militar neîntreput la care erau supuși, dările și jafurile au ruinat pe țăranii liberi. Pe lîngă cheltuielile mari provocate de serviciul militar și plata dărilor regale, țăranii

liberi suportau distrugerile și jafurile unor feudali care se războiau între ei. Deseori aceștia năvăleau asupra satelor libere, jefuindu-le. Pentru a se apăra împotriva acestor atacuri banditești, țăranii liberi cereau ocrotirea unui nobil mai puternic din partea locului și deveneau dependenți.

Organizarea unei obștii

LEGENDĂ

1 - satul (obștea)

2 - loturile cu semănături de toamnă

3 - loturile cu semănături de vară

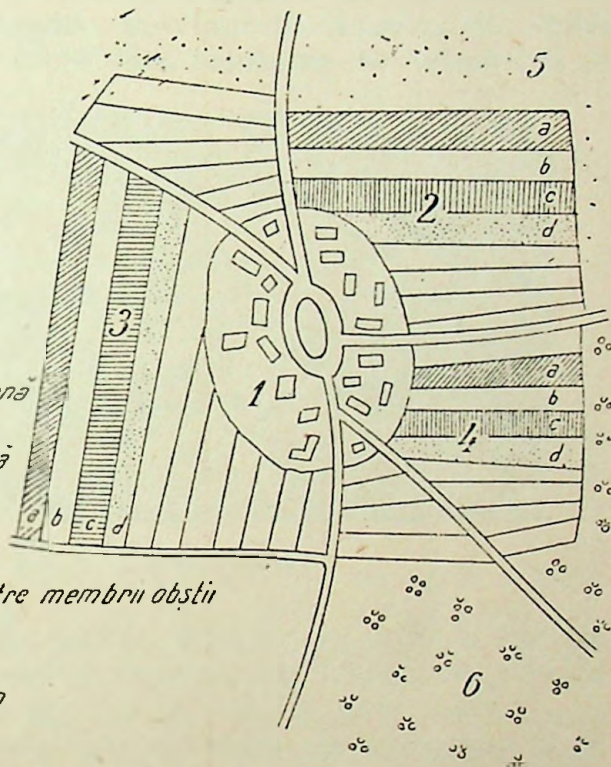
4 - loturile cu pământ necultivat pentru refăcere

a, b, c, d - loturile împărțite între membrii obștii

5 - pășunea

Folosite în comun

6 - pădurea

Pe lângă acestea, feudali mai foloseau violența și viclenia pentru a acapara pământurile țăranilor liberi.

Acest proces de șerbire a țăranimii libere s-a desfășurat peste tot, în apus ca și în răsărit, și pînă la urmă deosebirea dintre țăranii liberi, șerbi și coloni s-au șters și fiecare om avea un senior, după zicala „nici un petic de pământ fără senior“.

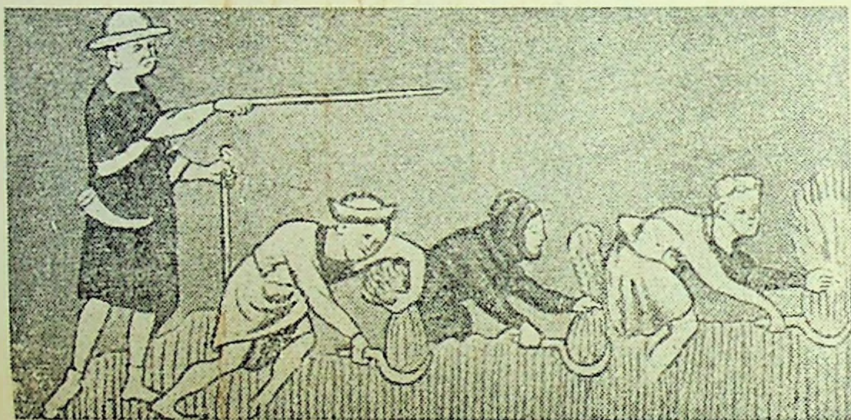
Țăranii șerbi. Obligațiile feudale ale șerbilor.

În secolele al IX-lea — al XI-lea, majoritatea populației o formau țăranii șerbi, care își aveau gospodăria lor în sate.

Familia țărănească avea o casă, o curte și un ogor. Casa, uneltele și vitele de muncă aparțineau țăranului. Pământul însă aparținea nobilului, care îl dădea țăranilor spre folosință.

Țăranii șerbi aveau dreptul să trimită vitele la pășune și să taie lemne din pădurea domeniului. Seniorii feudali trebuiau să-i apere în caz de invazii străine sau de a tacurile altor feudali. În schimb, țăranii aveau față de seniori numeroase îndatoriri.

Fiecare țăran era obligat să dea o parte din produsele sale feudalului de care depindea. Această obligație se numea *dîjmă*. Afară de aceasta, țăranul era obligat să lucreze cîteva zile pe săptămîină pe pămîntul stăpînului: să are, să semene, să

Țărani șerbi la munca de ciacă.

strîngă recolta, să cosească fînețele. El ajuta la construirea de clădiri, de poduri etc. Această îndatorire se numea *ciacă*.

Țăranii erau obligați să încargă la morile, presele de ulei și la cuptoarele de pîine ale nobililor, pentru folosința cărora plăteau taxe mari, cu toate că ei erau aceia care le construiau.

În folosul bisericii, țăranii trebuiau să contribuie cu a zecea parte din produsele lor și din vite, obligație care se numea *zeciuiață*.

Țăranul șerb avea o situație mai bună decît a sclavului din antichitate. În timp ce stăpînii de sclavi aveau proprietatea totală asupra sclavului, pînă la dreptul de a-l ucide, feudalul nu avea proprietatea deplină asupra șerbului; îl putea bate, dar nu-l putea ucide, iar de vîndut putea să-l vîndă numai o dată cu vînzarea pămîntului.

Nobilii călcau adesea ogoarele semănate de șerbi, gonind vînatul, fără ca țăranii să aibă dreptul de a se opune. Ei își băteau joc de țăran cînd spuneau: „Cel mai bun lucru este atunci cînd țăranul plînge; rău este cînd acesta se bucură“.

Țăranul nu avea cui să se plîngă. Dreptatea o făcea tot nobilul. Dacă fugea de pe moșie, nobilul îl aducea înapoi cu forța sau șerbul ajungea la un alt stăpîn. Țăranii șerbi dintr-un sat constituiau o comunitate. Comunitatea se aduna pentru stabilirea unor reguli în vederea folosirii pășunilor, pădurilor sau pentru rezolvarea neînțelegerilor dintre ei privind hotarele terenurilor arabile. Comunitatea apăra interesele țăranilor șerbi în fața nobilului, care-și mărea mereu pretențiile, impunînd pe țărani la noi și noi obligații sau reducîndu-le suprafața dată în folosință etc.

Nemulțumirile țăranilor șerbi creșteau pe măsură ce creșteau și obligațiile, lupta împotriva exploatării manifestîndu-se prin forme diferite.

Prima manifestare a luptei de clasă a țăranilor împotriva feudalilor a fost *nesupunerea*. Țăranii refuzau să meargă la lucru și să achite obligațiile. Alteori, țăranii fugeau de pe o moșie pe alta în speranța că vor obține condiții mai bune de viață. Aceasta era *fuga de pe moșii*. Țăranii se înșelau însă: exploatarea era aceeași peste tot. Apoi, feudalii, pentru a împiedica fuga țăranilor, au făcut legi prin care i-a legat de moșii. Atunci țăranii fugeau în păduri și formau cete înarmate, atacînd castelele sau mănăstirile și bisericile bogate.

Forma superioară de manifestare a luptei de clasă a țăranilor o constituia *răscoala*. Țăranii, înarmați cu furci, topoare, sulite, arcuri etc., se ridicau împotriva asupritorilor lor. O răscoală a țăranilor a avut loc la sfîrșitul domniei lui Carol cel Mare în Germania. Feudalii, dispunînd de un aparat propriu de asuprire, înăbușeau în general cu ușurință răscoalele țăranilor. În vremea aceasta însă (sec. al IX-lea — al XI-lea) răscoala este o formă de luptă mai puțin răspîndită. Ea va căpăta o mare extindere în secolele viitoare.

Toată istoria societății feudale este străbătută de lupta dintre țărani și feudalii.

Feudalii
și domeniul feudal.

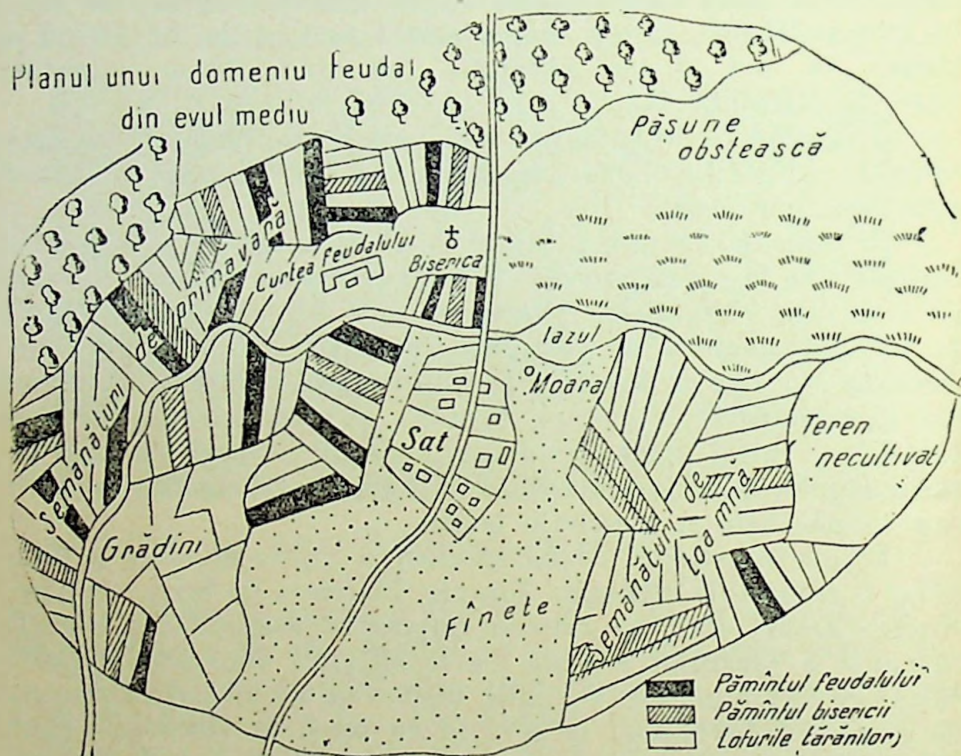
Clasa exploatatoare a evului mediu s-a format din nobilimea gentilică, din nobilimea militară și din conducătorii bisericii.

Aceștia au primit de la regi, în urma cuceririlor făcute, pămînturi și sate. Pămînturile primite se numeau feude, iar nobilii care le-au primit, *feudali*. Ulterior, cu sprijinul regelui, ei au acaparat prin forță pămînturi noi de la țărani liberi.

Feudalii nu munceau, ci trăiau în castele mari, întărite, și cu ajutorul slujitorilor obligau pe țărani să muncească pentru ei.

Castelul, satele, pământurile arabile, pășunile și pădurile pe care le stăpînea un feudal, se numeau la un loc **domeniu feudal**.

Pământurile domeniului feudal erau împărțite în două: o parte constituia gospodăria nobilului feudal, pe care o lucra cu argații și țărani șerbi; cealaltă parte era dată în folosința șerbilor, pentru care aceștia prestau zile de clacă și plăteau dijmă.

De aici rezultă dependența țaranului șerb față de feudal. Cu timpul, pe domeniul feudal, unii dintre argații și țărani șerbi, care se pricepeau mai bine la lucrul lemnului, la fierărie, la construirea caselor sau la țesut, vor face din ocupația lor o meserie. Ei devin meseriași și, în felul acesta, apar și se dezvoltă meseriile. Meseriașii erau supuși feudalului. Pe lângă meserie, ei se ocupau și cu cultivarea micilor bucăți de pământ.

Economia naturală închisă.

Pe domeniul feudal se producea tot ceea ce era necesar traiului, astfel că, aici, viața era organizată aproape independent. Țăranii produceau hrană, îmbrăcăminte, construiau case și confecționau uneltele necesare, servindu-se de ajutorul acelor dintre ei care se specializaseră într-o

meserie. Comerțul aproape că nu exista. Bani circulau puțini. Atunci cînd țaranii aveau nevoie de ceva, făceau schimb în natură: de pildă, dădeau grîu și primeau o roată, schimbau cu un alt țaran un purcel pentru o oaie etc. Acest fel de economie, caracteristică societății feudale, se numește economie naturală sau închisă. Un domeniu feudal nu cumpăra aproape nimic dinafară și nici nu vindea. Între domeniile feudale nu erau legături economice decît întâmplătoare și de aceea domeniile nu depindeau economicește de loc de viața întregului stat.

Dacă față de orînduirea sclavagistă, orînduirea feudală a însemnat un progres, totuși economia închisă, care a dominat în perioada formării feudalismului, în secolele al V-lea — al XI-lea, a împiedicat dezvoltarea uneltelor și a producției. Din tată în fiu se practica aproape aceeași agricultură. Oamenii

Agricultura și meșteșugul pe un domeniu feudal.

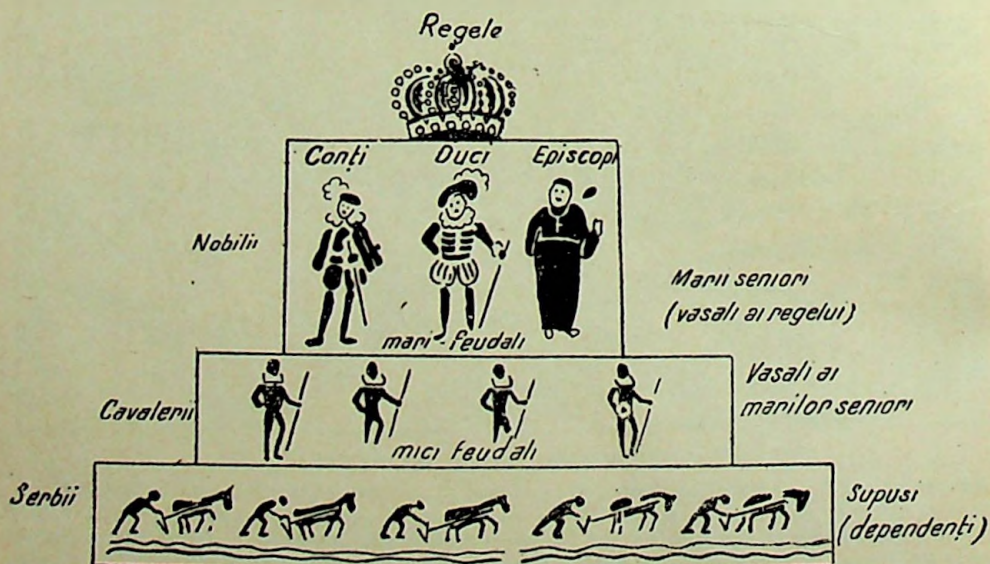
Sus, în colțul din dreapta, se observă castelul feudal, iar în stînga pămînturi pentru agricultură și pășuni; mai jos de castelul feudal este moara și cuptorul feudalului; jos, în colțul din dreapta, fierarul domeniului, iar în stînga tîmplarul, construind o barcă; la mijloc se vede un țaran cu mîgărușul priponit, schimbînd cu alt țaran, un purcel pentru o oaie. (După o sculptură în lemn din evul mediu).

nu călătoreau și nu cunoșteau și alt fel de viață. Cultura lor era înapoiată. Economia naturală a dat posibilitate feudalilor să trăiască independent. Ei trăiau însă și din expedițiile de jaf organizate în afara domeniului lor. Atacau domeniile vecine și adeseori nu ascultau nici de rege. Ca urmare a acestei situații, regatele barbare se fărâmițează în mici stătulețe feudale, aproape independente, numite ducate sau comitate. Fărâmițarea feudală era determinată deci de existența economiei naturale, de lipsa de legătură economică între domeniile feudale și este caracteristică perioadei de formare a feudalismului.

ierarhia feudală.

Prin pământurile primite de la rege sub formă de feudă și apoi prin acaparea pământurilor de la țărani liberi, marii feudali au devenit stăpîni de întinse pămînturi și adevărați regi pe moșiile lor. Ei erau vasalii regelui cărui în calitate de suveran, îi datorau credință și supunere. Dar ei nu-l ascultau decît atunci cînd le acordau diferite privilegii, pe baza cărora, marii feudali strîngeau dări, comandau oști și purtau războaie, băteau monedă și judecau pe supușii de pe domeniile lor, întocmai ca regii. Cei care li se opuneau erau închiși în beciul castelului lor.

Marii feudali — ducii și conții — la rîndul lor, împărțeau și ei feude pentru a-și recruta slujitori și ostași. Aceștia erau *baronii* și erau vasalii ducilor. Baronii dăruiau și ei pămînturi nobililor mai mici, care se numeau *cavaleri* și erau vasalii baronilor.

Piramida socială feudală

Toți aceștia erau *nobili*. Ei singuri aveau dreptul să poarte arme și trăiau fără să muncească.

Regele n-avea nici o autoritate asupra domeniilor marilor feudali, iar vasalii acestora nu erau socotiți supuși ai regelui, după regula: „vasalul vasalului meu nu-mi este vasal“.

În felul acesta, societatea feudală a ajuns să formeze un fel de piramidă, în vârful căreia se afla *regele*, care stăpînea un domeniu ca orice feudal, dar nu depindea de nici un suzeran. După el veneau vasalii cei mari — ducii, conții, marchizii și baronii, care stăpîneau provincii întregi. Conții, ducii, marchizii și baronii se mai numeau și seniori (cei mai bătrîni, care dăruiau feude). După ei veneau cavalerii, care stăpîneau un sat-două și nu aveau alți vasali sub ordinele lor.

La baza piramidei feudale se aflau țărani șerbi și țărani liberi, pe munca cărora se sprijinea toată societatea feudală.

Acest fel de organizare a societății feudale se numește *ierarhia feudală*.

Vasalii datorau suzeranului lor credință și ajutor. Vasalul trebuia să apere persoana, familia și averea suzeranului, să-l însoțească la război și chiar să-l ajute cu bani, în anumite împrejurări. La rîndul lui, seniorul suzeran era obligat să-l apere pe vasalul său de vrăjmași și să-l ajute la nevoie. Seniorul și vasalul erau legați deci printr-un adevărat contract. Dacă vasalul nu-și îndeplinea datoria, contractul înceta: el pierdea feuda.

Și clerul superior intra în ierarhia feudală. Cardinalii, episcopii și stareții erau mari seniori și aveau mulți vasali. Între ei și marii feudali nu era nici o deosebire. În mod treptat, deci, biserica se feudaliza.

Ierarhia feudală constituia un mijloc în mîna clasei dominante feudale pentru întărirea stăpînirii asupra țăranilor.

Lecția a 7-a

Luptele dintre imperiu și papalitate

Italia în secolele
al IX-lea — al XI-lea.

Prin tratatul de la Verdun (843), de care s-a vorbit într-o lecție anterioară, Italia nordică revenise lui Lothar, nepotul lui Carol cel Mare.

Carolingienii din Italia, ca și cei din Franța și din Germania, erau slabi. Marii feudali au devenit independenți și Italia

s-a fărîmițat în multe stătulețe feudale, în fruntea cărora se allau duci, marchizi și episcopi.

La slăbirea și fărîmițarea feudală a Italiei au contribuit într-o măsură și atacurile și prădăciunile făcute în nordul Italiei de unguri, dar mai ales de pirații arabi și de normanzi, care atacau de pe mare. Normanzii au cucerit și s-au stabilit în Sicilia și în sudul Italiei, formînd un stat normand.

Printre stătulețele italiene, cel care a devenit din ce în ce mai important a fost Statul papal, înființat de regele franc Pepin cel Scurt la jumătatea secolului al VIII-lea. Conducătorul acestui stat era episcopul din Roma, căruia credincioșii îi ziceau *papă*. El nu se deosebea cu nimic de un senior obișnuit. Conducător spiritual al bisericii din Roma și conducător politic al Statului papal, el urmărea stăpînirea întregii lumi.

Papa cerea ascultare de la toți ceilalți episcopi din apus și răsărit. Episcopul din Constantinopol, sprijinit de Imperiul Roman de Răsărit, avea aceleași pretenții. Cearta dintre ei pentru înțietate în sînul bisericii a dus la dezbinarea bisericii creștine. În anul 1054, biserica creștină s-a împărțit în două: *biserica apuseană* sau *catolică*, condusă de papa de la Roma, și *biserica răsăriteună* sau *ortodoxă*, condusă de patriarhul din Constantinopol. Cearta din sînul bisericii și dezbinarea ei au contribuit la slăbirea și decăderea autorității papale.

Italia, în acele vremuri, era cea mai bogată și mai civilizată țară din apusul Europei. Datorită poziției sale geografice în calea mărilor, Italia a început să facă comerț pe mare, mai ales cu Imperiul Bizantin (Imperiul Roman de Răsărit). Astfel în Italia au apărut, mai de timpuriu decît în alte țări din apus, negustori bogați și orașe noi, cum a fost *Veneția*.

Bogățiile Italiei au atras atenția vecinilor ei, în special a feudalilor germani, precum și a feudalilor spanioli din Aragon. Profitînd de fărîmițarea politică a Italiei, aceștia au atacat-o și au ocupat aici teritorii întinse.

Formarea Sfîntului Imperiu Romano-German (962).

Germania în timpul ultimilor Carolingieni s-a dezmembrat, ca și Franța și Italia, în mai multe ducate independente.

Din acestea, mai importante au fost *Saxonia*, *Franconia*, *Suabia* și *Bavaria*.

Slăbirea puterii regilor Carolingieni din Germania s-a datorat nu numai luptelor cu feudalii, ci și invaziilor normande și mai ales ale ungarilor, care au pustiit de multe ori Germania, ajungînd pînă în Franța.

La începutul secolului al X-lea, marii feudali au profitat de slăbirea puterii regale și au alungat pe Carolingieni de la tron, alegînd rege pe unul din cei mai puternici duci, *Henric de Saxonia* (919). Acesta, sprijinindu-se pe țărani liberi ai obștilor, pe feudali mărunți și pe cler, a silit pe duci să i se supună și a întărit puterea regală. El a repercutat și o mare victorie împotriva ungarilor.

Urmașul său, *Otto I*, a continuat lupta împotriva marilor feudali, întărind și mai mult unitatea regatului său. El s-a sprijinit în acțiunea sa pe biserică. După ce a bătut pe unguri, a început luptele de cucerire spre răsărit, împotriva slavilor, și în sud în Italia, ale cărei bogății atrăgeau pe feudali germani.

Profitînd de luptele dintre feudali italieni și de luptele pentru scaunul papal, *Otto I*, împreună cu feudali săi, a pătruns în Italia de nord și a cucerit-o în anul 962. Fără prea multă greutate a ajuns la Roma și a silit pe papa să-l încoroneze cu coroana împărătească, luînd și titlul de „împărat roman”. Teritoriile cucerite în nordul Italiei au fost anexate regatului german, formînd împreună *Sfîntul Imperiu Romano-German*.

Otto I voia să refacă imperiul de altădată al lui Carol cel Mare, dar n-a reușit. Fărîmițarea feudală și luptele cu marii feudali au continuat. Urmașii lui au avut mult de lucru, mai ales cu orașele și feudali italieni, care nu suportau stăpînirea germană.

Lupta dintre papi
și împărații germani
pentru supremație.

În secolul al XI-lea, autoritatea și influența bisericii asupra obiceiurilor și gândirii țăranilor și feudalilor a crescut iarăși. Biserica, alături de statele feudale mari, era o forță din cele mai importante ale evului mediu. Ea se amesteca în treburile interne ale țărilor din apus, șubrezind prin aceasta autoritatea regilor asupra populației. Din aceste motive, în a doua jumătate a secolului al XI-lea s-a ajuns la certuri serioase între papalitate și imperiu. Atît papa, cît și împăratul voiau să obțină dominația universală și fiecare pretindea că celălalt trebuie să i se supună. Fiecare dintre ei urmărea crearea unei monarhii universale. În acest scop, papa a răspîndit în rîndul preoților și al credincioșilor afirmația că autoritatea bisericii este mai mare decît a regilor și principilor feudali.

Cel care a luptat mai mult pentru întărirea autorității papale a fost *Hildebrand*, un călugăr energic și perseverent, care a condus treburile bisericii din apus ca secretar a doi papi. El susținea că papa nu poate fi judecat de nimeni, că papa

Împăratul Henric al IV-lea la Canossa.

Împăratul se pleacă în genunchi înaintea contesei Matilda, stăpîna castelului și gazda papei Grigore al VII-lea.

nu poate greși, că papa are dreptul de a detrona pe împărați și de a scuti pe supuși de ascultare față de suveran. Din inițiativa lui Hildebrand, într-o adunare a cardinalilor (cei mai înalți demnitari ai bisericii) și episcopilor, s-a hotărît ca, în viitor, papa să fie ales numai de cardinali, fără nici un amestec al regilor sau al feudalilor. O parte din mănăstiri au cerut ieșirea de sub autoritatea feudalilor, recunoscînd numai autoritatea papei. De întărirea autorității papale au profitat și feudalii, care se războiau cu regii sau împărații lor. Cînd, în 1073, Hildebrand a fost ales papă, conflictul dintre el și împăratul Germaniei, *Henric al IV-lea*, era inevitabil. Hildebrand, care luase ca papă numele de *Grigore al VII-lea*, folosindu-se de împrejurarea că împăratul era în luptă cu feudalii săi, i-a cerut să nu se mai amestece în numirea episcopilor. Henric, ambițios din fire, refuză și-i ceru printr-o scrisoare să părăsească scaunul papal. Atunci Grigore al VII-lea l-a afurisit și a dezlegat pe toți supușii de jurămîntul pe care l-au depus împăratului. Luptele dintre feudali și împărat au reînceput. Învins, Henric al IV-lea a fost nevoit ca în toiu iernii anului 1077, pe un frig cumplit, să treacă munții Alpi și să meargă în Italia, pentru a-i cere iertare papei.

Papa se afla la castelul din Canossa și l-a ținut pe Henric patru zile desculț în fața porții, pînă ce l-a primit. Umilindu-se, împăratul Henric i-a cerut papei în genunchi iertare. Reîntors în Germania, Henric, cu ajutorul orașelor, a înfrînt pe feudali și apoi a revenit în Italia, pentru a-l pedepsi pe papa. Acesta s-a refugiat la normanzii din sudul Italiei, unde a și murit.

Lupta dintre papi și împărați a provocat multe nenorociri atât pentru populația din Germania, cât mai ales pentru cea din Italia. Ea a continuat și pe vremea urmașilor lui Henric al IV-lea și ai lui Grigore al VII-lea.

La începutul secolului al XII-lea (1122) s-a ajuns la o înțelegere între papalitate și imperiu. Cu toate acestea, lupta nu s-a terminat decât pe la mijlocul secolului al XIII-lea, prin slăbirea atât a puterii împăraților germani, cât și a puterii papale.

CAPITOLUL II

APARIȚIA FEUDALISMULUI ÎN EUROPA RĂSĂRITEANĂ. SECOLELE al V-lea — al XI-lea

Lecția a 8-a

Imperiul Roman de Răsărit în secolele al V-lea — al VII-lea. Justinian

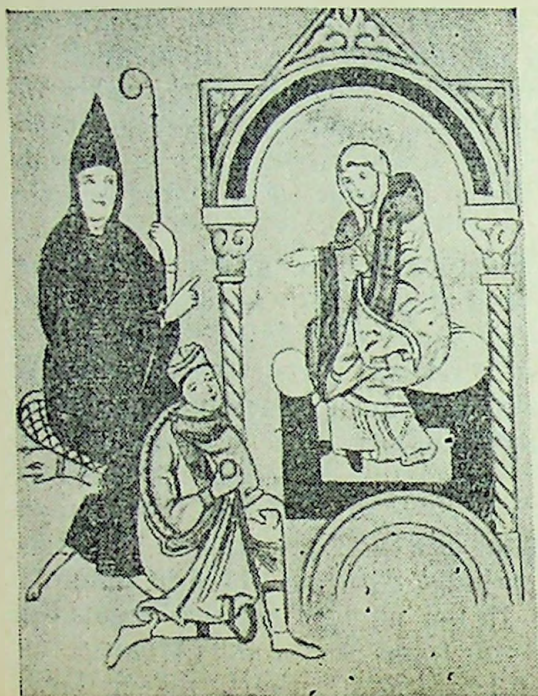
Cauzele menținerii Imperiului Roman de Răsărit.

Imperiul Roman de Răsărit, format prin împărțirea Imperiului Roman din anul 395, cuprindea cele mai bogate provincii ale Imperiului Roman: Peninsula Balcanică, Asia Mică, Siria și Egiptul. El a continuat să existe încă aproximativ o mie de ani după căderea Imperiului Roman de Apus (476).

În aceste provincii se dezvoltau meșteșugurile și comerțul și înfloreau orașe cum erau: *Constantinopol*, *Antiohia* și *Alexandria*, cu o populație alcătuită mai ales din negustori bogați și meșteșugari iscușiți.

Capitala imperiului era *Constantinopol*, pe care grecii antici îl numeau *Bizanț*: de aceea imperiul se va numi și *bizantin* sau, pe scurt, *Bizanț*.

Meșteșugarii bizantini făceau arme, vase de sticlă, țesături fine și bijuterii. Din secolul al VI-lea, bizantinii au început să crească viermi de mătase, aduși din China de niște călugări. Astfel, în Bizanț a luat naștere o nouă meserie, întrucât din firele gogoșilor de mătase se țesau mătăsuri scumpe. Constantinopolul era renumit pentru produsele de lux, care i-au adus faima de „marele atelier al luxului“.

*Împăratul Henric al IV-lea la Canossa.
Împăratul se pleacă în genunchi înaintea contesei
Matilda, stăpîna castelului și gazda papei Grigore
al VII-lea.*

nu poate greși, că papa are dreptul de a detrona pe împărați și de a scuti pesupuși de ascultare față de suveran. Din inițiativa lui Hildebrand, într-o adunare a cardinalilor (cei mai înalți demnitari ai bisericii) și episcopilor, s-a hotărît ca, în viitor, papa să fie ales numai de cardinali, fără nici un amestec al regilor sau al feudalilor. O parte din mănăstiri au cerut ieșirea de sub autoritatea feudalilor, recunoscînd numai autoritatea papei. De întărirea autorității papale au profitat și feudalii, care se războiau cu regii sau împărații lor. Cînd, în 1073, Hildebrand a fost ales papă, conflictul dintre el și împăratul Germaniei, *Henric al IV-lea*, era inevitabil. Hildebrand, care luase ca papă numele de *Grigore al VII-lea*, folosindu-se de împrejurarea că împăratul era în luptă cu feudalii săi, i-a cerut să nu se mai amestece în numirea episcopilor. Henric, ambițios din fire, refuză și-i ceru printr-o scrisoare să părăscască scaunul papal. Atunci Grigore al VII-lea l-a afurisit și a dezlegat pe toți supușii de jurămîntul pe care l-au depus împăratului. Luptele dintre feudali și împărat au reînceput. Învins, Henric al IV-lea a fost nevoit ca în toiu iernii anului 1077, pe un frig cumplit, să treacă munții Alpi și să meargă în Italia, pentru a-i cere iertare papei.

Papa se afla la castelul din Canossa și l-a ținut pe Henric patru zile desculț în fața porții, pînă ce l-a primit. Umilindu-se, împăratul Henric i-a cerut papei în genunchi iertare. Reîntors în Germania, Henric, cu ajutorul orașelor, a înfrînt pe feudali și apoi a revenit în Italia, pentru a-l pedepsi pe papa. Acesta s-a refugiat la normanzii din sudul Italiei, unde a și murit.

Lupta dintre papi și împărați a provocat multe nenorociri atît pentru populația din Germania, cît mai ales pentru cea din Italia. Ea a continuat și pe vremea urmașilor lui Henric al IV-lea și ai lui Grigore al VII-lea.

La începutul secolului al XII-lea (1122) s-a ajuns la o înțelegere între papalitate și imperiu. Cu toate acestea, lupta nu s-a terminat decît pe la mijlocul secolului al XIII-lea, prin slăbirea atît a puterii împăraților germani, cît și a puterii papale.

CAPITOLUL II

APARIȚIA FEUDALISMULUI ÎN EUROPA RĂSĂRITEANĂ. SECOLELE al V-lea — al XI-lea

Lecția a 8-a

Imperiul Roman de Răsărit în secolele al V-lea — al VII-lea. Justinian

Cauzele menținerii
Imperiului Roman
de Răsărit.

Imperiul Roman de Răsărit, format prin împărțirea Imperiului Roman din anul 395, cuprindea cele mai bogate provincii ale Imperiului Roman: Peninsula Balcanică, Asia Mică, Siria și Egiptul. El a continuat să existe încă aproximativ o mie de ani după căderea Imperiului Roman de Apus (476).

În aceste provincii se dezvoltau meșteșugurile și comerțul și înfloreau orașe cum erau: *Constantinopol*, *Antiohia* și *Alexandria*, cu o populație alcătuită mai ales din negustori bogați și meșteșugari iscusiți.

Capitala imperiului era *Constantinopol*, pe care grecii antici îl numeau *Bizanț*; de aceea imperiul se va numi și *bizantin* sau, pe scurt, *Bizanț*.

Meșteșugarii bizantini făceau arme, vase de sticlă, țesături fine și bijuterii. Din secolul al VI-lea, bizantinii au început să crească viermi de mătase, aduși din China de niște călugări. Astfel, în Bizanț a luat naștere o nouă meserie, întrucît din firele gogoșilor de mătase se țeseau mătăsuri scumpe. Constantinopolul era renumit pentru produsele de lux, care i-au adus faima de „marele atelier al luxului“.

Aducerea viermilor de mătase în Bizanț.

Chinezii păstrau în mare taină creșterea viermilor de mătase și extragerea firului de mătase. Doi călugări bizantini, călătorind în China, au ascuns în toiegele lor, goale pe dinăuntru, viermii de mătase. În figură se vede sosirea lor la Constantinopol. După aceea a început și în Europa cultura viermilor de mătase.

Bizanțul făcea comerț cu multe țări ale Europei și Asiei. Caravanele și corăbiile negustorilor bizantini aduceau din Iran, India, China și Abisinia pietre scumpe, mirodenii, fildeș, mătase și vindeau produsele lor meșteșugărești. Produsele de lux erau vândute mai ales aristocrației din apusul Europei. Centrul căilor comerciale, de corăbii și caravane, era Constantinopol. Aici se înnodau drumurile de legătură cu Orientul, Caucazul, Europa și Africa. De aceea Marx l-a numit „un pod de aur între Orient și Occident“.

În ateliere și în mine, pe corăbii și în agricultură, bizantinii foloseau încă pe scară întinsă munca sclavilor și a colonilor. În secolele al V-lea și al VI-lea, Imperiul Bizantin era încă un

stat sclavagist, în care viața maselor populare era mai grea decât a celor din regatele barbare. Sclavii erau exploatați de stăpînii lor ca în timpul înfloririi sclavagismului. Latifundiarilor bizantini exploatau și munca țăranilor și a meseriașilor. Țăranii dădeau statului biruri mari în cereale și alte produse, care ajungeau pînă la jumătate din recoltă. Meșteșugarii și negustorii plăteau dări în bani.

Veniturile mari pe care vistieria imperială le avea din exploatarea oamenilor muncii, din meșteșuguri, comerț și agricultură i-au dat împăratului posibilitatea să-și întărească armata și să-și întrețină o funcționărie numeroasă. Cu ajutorul acestora, Imperiul Bizantin a putut să reziste atacurilor popoarelor barbare și să înăbușe răscoalele sclavilor și colonilor.

Pe lângă faptul că imperiul era format din cele mai bogate provincii romane, că viața lui economică — meșteșugurile și

comerțul — era în plină dezvoltare și că existau monopoluri de stat. În apărarea și rezistența imperiului a contribuit și poziția Constantinopolului pe un promontoriu ușor de apărat față de dușmani.

Împăratul avea putere absolută. Persoana lui era considerată sfântă și supușii i se închinau pînă la pămînt. El era sprijinit de latifundiarilor, de marii negustori și de reprezentanții bisericii, fiindcă-i apăra de răscoale și le asigura drumurile comerciale și viața de buzur.

Constantinopol, capitala imperiului, avea o populație foarte numeroasă, pe care zidurile sale n-o mai puteau cuprinde: de aceea orașul a fost lărgit. În oraș era o universitate cu mii de studenți și cultura înflorea mai mult decît oriunde. Constantinopolul începea să fie numit *Roma nouă*. Dar în cancelaria împărătească și în viața culturală, limba latină a fost treptat înlocuită cu limba greacă. Astfel, *Imperiul Roman de Răsărit se greciza*.

El a ajuns la cea mai mare înflorire în timpul lui Justinian.

Justinian (527—565).

În domnia lui, Justinian a urmărit în primul rînd să întărească puterea nelimitată a împăratului și a proprietarilor asupra sclavilor. În acest scop, a întoc-

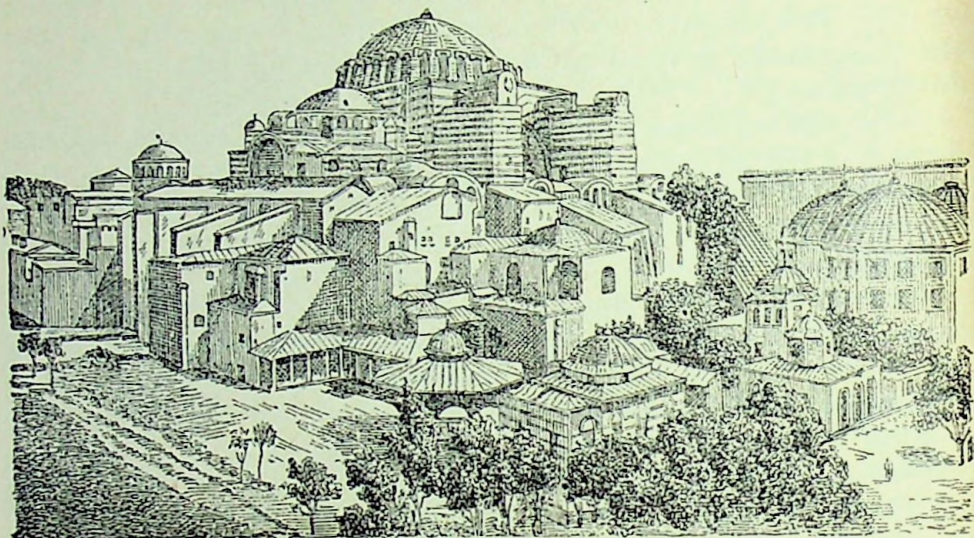
mit o colecție de legi numită *Codul lui Justinian*, care consfințea această putere.

Împotriva barbarilor, Justinian a construit fortificații de-a lungul frontierelor și a organizat o armată numeroasă întreținută cu ajutorul a noi impozite.

Armata Imperiului Bizantin era formată din mercenari recrutați dintre popoarele vecine. Soldații mercenari erau bine înarmați și instruiți, dar lipsiți de dragoste față de patrie. Ei luptau numai pentru leafă și pradă și erau oricînd gata de răscoală și trădare.

Diplomația bizantină a contribuit mult la întărirea și apărarea imperiului. Bizanțul avea spioni și informatori peste tot. Diplomații săi erau pricepuți în dezbinarea popoarelor și a le ațîța pe unele împotriva altora. Darurile și intrigile, promisiunile și trădările, ca și crimele mișelești erau armele obișnuite ale diplomației bizantine. Folosind aceste metode, diplomații bizantini reușeau să înfricoșeze pe unii barbari și să atragă pe alții și, prin aceasta, îi ținea în frîu pe toți.

În Constantinopol, Justinian a construit palate și alte clădiri luxoase. Cea mai măreață construcție a fost *catedrala*

Biserica Sf. Sofia.

A fost construită în secolul al VI-lea. La ridicarea ei au muncit zece mii de lucrători, vreme de 6 ani. Cupola vechii biserici este întărită de puternice contraforturi.

Sf. Sofia. Cei care vizitau capitala imperiului trebuiau să fie pătrunși de măreția și puterea imperiului, să-l respecte și totodată să se teamă de el.

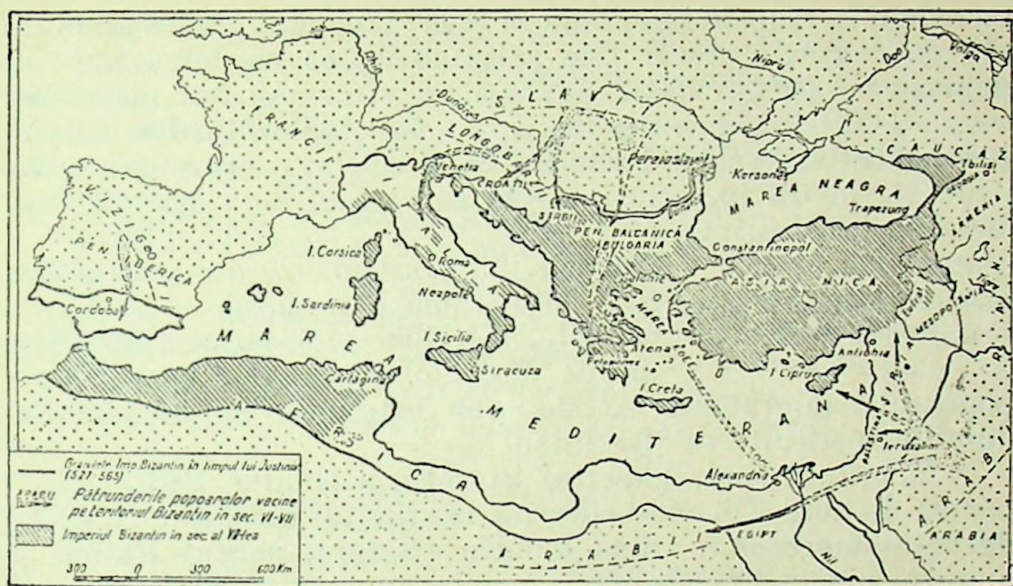
Incercarea lui Justinian
de a restaura
Imperiul Roman.

De la urcarea sa pe tron, împăratul Justinian visa să cucerească de la regii barbari ținuturile care altădată au fost provincii ale Imperiului Roman și să refacă unitatea acestuia.

Mai întâi armatele bizantine au cucerit *regatul vandalilor* din Africa de nord (534).

Lupte mai grele a purtat pentru *cucerirea Italiei*, unde se formase *regatul ostrogoților*. Aceștia s-au apărat cu înverșunare, fiind ajutați și de sclavii și colonii din Italia. După mai mulți ani de luptă, cea mai mare parte a Italiei a fost cucerită. Ținuturile ocupate au fost groaznic pustiite. Roma a fost aproape golită de locuitori, iar pe locurile virane s-a semănat grâu.

Justinian a mai cucerit și o parte din *sudul Spaniei*, de la vizigoți, și a dus lupte în răsărit cu persii. De asemenea, Justinian a încercat să stăvilească atacurile slavilor la Dunăre.

Imperiul Bizantin în sec. VI–VII.

În aceste lupte, Justinian a fost ajutat de foștii proprietari de sclavi, deoarece barbarii au înlăturat stăpînirea acestora.

În ținuturile cucerite, el a reintrodus rînduielile și legile sclavagiste. Aceasta însemna un regres față de dezvoltarea societății din acele ținuturi, care apucase deja pe drumul feudalismului. Stăpînirea reacționară bizantină provocă nemulțumirea popoarelor supuse.

Răscoala populară Nika.

Războaiele neîncetate purtate de Justinian, luxul de la curtea sa, ca și construcțiile militare și civile necesitau cheltuieli mari. Ele erau acoperite prin biruri stoarse în special de la țărani și meșteșugari. Masele populare o duceau greu sub povara impozitelor și muncilor de tot felul. Situația lor era agravată de corupția și abuzurile funcționarilor imperiali și de jafurile mercenarilor care prădau chiar și provinciile imperiului. Toate acestea au provocat adînci nemulțumiri în sînul poporului, care s-a ridicat împotriva asupritorilor săi. Justinian a trebuit să facă față multor răscoale izbucnite în capitală și în imperiu.

Cea mai importantă a fost răscoala *Nika* (în limba greacă = „învinge”) din Constantinopol. Populația săracă a orașului s-a răscolat în anul 532. Răscoala a început în circ și a cuprins repede întreg orașul, care a fost incendiat. Justinian, neavînd

încredere în trupele sale, voia să fugă. Dar unul dintre generalii săi, *Belizarius*, a atacat prin surprindere, cu un detașament de mercenari, pe răsculații adunați în circ. Au fost măcelăriți vreo 30 000 de oameni și răscoala a fost înăbușită. Ea a slăbit însă statul sclavagist bizantin, ca și celelalte răscoale care au avut loc în tot imperiul. Acesta se va destrăma curînd după moartea lui Justinian.

Slăbirea Imperiului Bizantin după Justinian.

Urmașii lui Justinian n-au putut menține autoritatea imperiului în ținuturile cucerite. Ei n-au mai putut împiedica unirea răscoalelor sclavilor cu atacurile popoarelor migratoare. Aceste două forțe unite au dărîmat rînduiele instituite de Justinian.

În primul rînd, Imperiul Bizantin a pierdut Italia. Toată partea de nord a ei a fost cucerită la sfîrșitul secolului al VI-lea de către *longobarzi*. După numele acestora, nordul Italiei se numește pînă azi *Lombardia*. Longobarzii au fost ajutați de populația din Italia, prădată și jefuită de mercenarii și funcționarii bizantini.

În același timp, vizigoții reocupă sudul Spaniei.

În răsărit, bizantinii duc lupte grele cu Iranul pentru căile comerciale dintre Marea Mediterană și Asia centrală. În aceste lupte au slăbit și Bizanțul și Iranul și au profitat arabii, care au cucerit o mare parte din provinciile bizantine din Asia. Popoarele asuprite din provinciile asiatice urau stăpînirea bizantină și au primit pe arabi ca pe niște eliberatori.

Dinspre Dunăre, Imperiul Bizantin era atacat de către slavi.

În ținuturile eliberate, popoarele migratoare au înlăturat legislația sclavagistă introdusă de Justinian.

Lecția a 9-a

Slavii

Viața și organizarea vechilor slavi.

Slavii ocupau un vast teritoriu de la Vistula și Carpați pînă la Volga supericară și de la Marea Baltică pînă la Marea Neagră.

Ocupația lor de bază era agricultura. Ei întrebuițau plugul cu brăzdar de fier, se ocupau cu creșterea vitelor, pescuitul și vînătoarea.

Slavii au avut o organizare gentilică, asemănătoare cu cea a popoarelor germanice. De la aceasta ei au trecut treptat la organizarea feudală.

La slavi au existat mari comunități agrare asemănătoare cu acelea ale germanilor.

Adunarea triburilor se numea *vecea*.

O dată cu apariția proprietății private asupra pământului arabil, din rîndul membrilor comunității vechi s-a desprins o pătură de fruntași mai avuți, care treptat au acaparat pământul obștii. Ei au început să lucreze pământul nu numai cu membrii familiei lor, ci și cu prizonierii pe care îi transformau în șerbi și cu țărani liberi cărora le luau pământul, silindu-i să lucreze pentru ei.

Acei care s-au îmbogățit mai întîi au fost șefii militari, numiți *cneji* și *ceata* din jurul lor, care luau cea mai mare parte din prăzile de război. Astfel, spre sfîrșitul secolului al VIII-lea, în sîmul comunității agrare, bazată pe proprietatea privată asupra pământului arabil și pe proprietatea obștească asupra pădurilor și pășunilor, apar clasele sociale: pe de o parte clasa nobililor, pe de altă parte țărani dependenti de nobili.

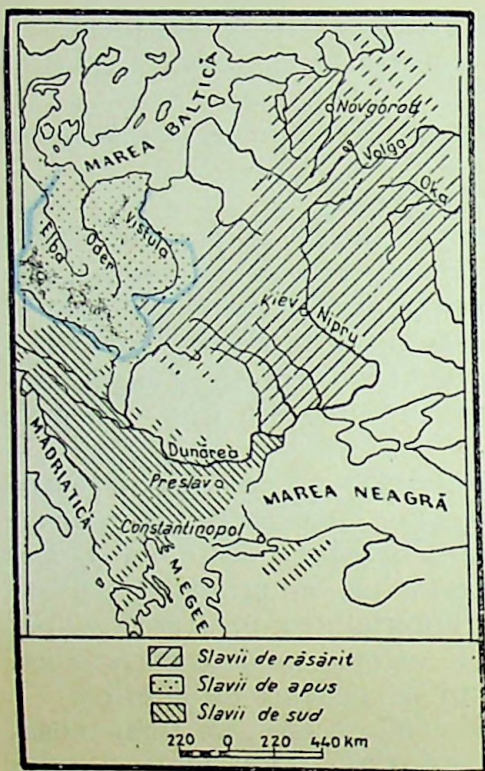
Migrația slavilor
și formarea
primelor state slave.

Încă din primele secole ale erei noastre, grupuri de slavi s-au deplasat spre apus și spre sudul Europei. În secolul al VI-lea, ei erau stabiliți pe teritoriul din răsăritul și centrul Europei pînă la Elba și Dunărea mijlocie, iar în sud pînă în Grecia. Ei s-au împărțit astfel în trei grupe: *slavi de răsărit*, din care fac parte *rușii moscoviți*, *ucrainenii* și *bielorușii*; *slavi de apus*, din care fac parte *polonezii*, *cehii* și *moravii*; *slavi de sud*, care sînt: *sîrbii*, *croații* și acei slavi care aveau să absoarbă pe bulgari.

Pentru a-și lărgi proprietatea asupra pământului și pentru a putea ține în frîu țărănimia, nobilimea feudală slavă (*cnejii* și *boierii*) au organizat stătulețe, numite *cnezate*. Acestea erau state feudale.

Primele state slave au fost formate de slavii apuseni.

Slavi de apus, împărțiți în multe triburi, locuiau teritoriile dintre Elba, Oder și Vistula. Între acestea s-au ridicat triburile *polonezilor*, *ale cehilor* și *ale moravilor*. Triburile slave erau amenințate de expansiunea germanilor spre răsărit. Regii și feudali germani, pentru a subjuga pe slavi, pe lîngă războaie, au folosit răspîndirea creștinismului. Episcopii erau de obicei germani și sprijineau cuceririle feudalilor germani asupra slavilor.

Așezările slavilor în sec. VII—IX.

Pentru a se apăra împotriva expansiunii germanilor, triburile slave s-au unit, formând primele state. Astfel, în secolul al IX-lea, un cneaz, cu numele *Rostislav*, a unit un grup de triburi slave și a format un stat care era numit *Marele Stat Morav*. Statul morav se întindea între izvoarele Elbei, Oderului, Vistulei și pe Dunărea de mijloc. În lupta împotriva germanilor, Rostislav a cerut ajutorul Bizanțului.

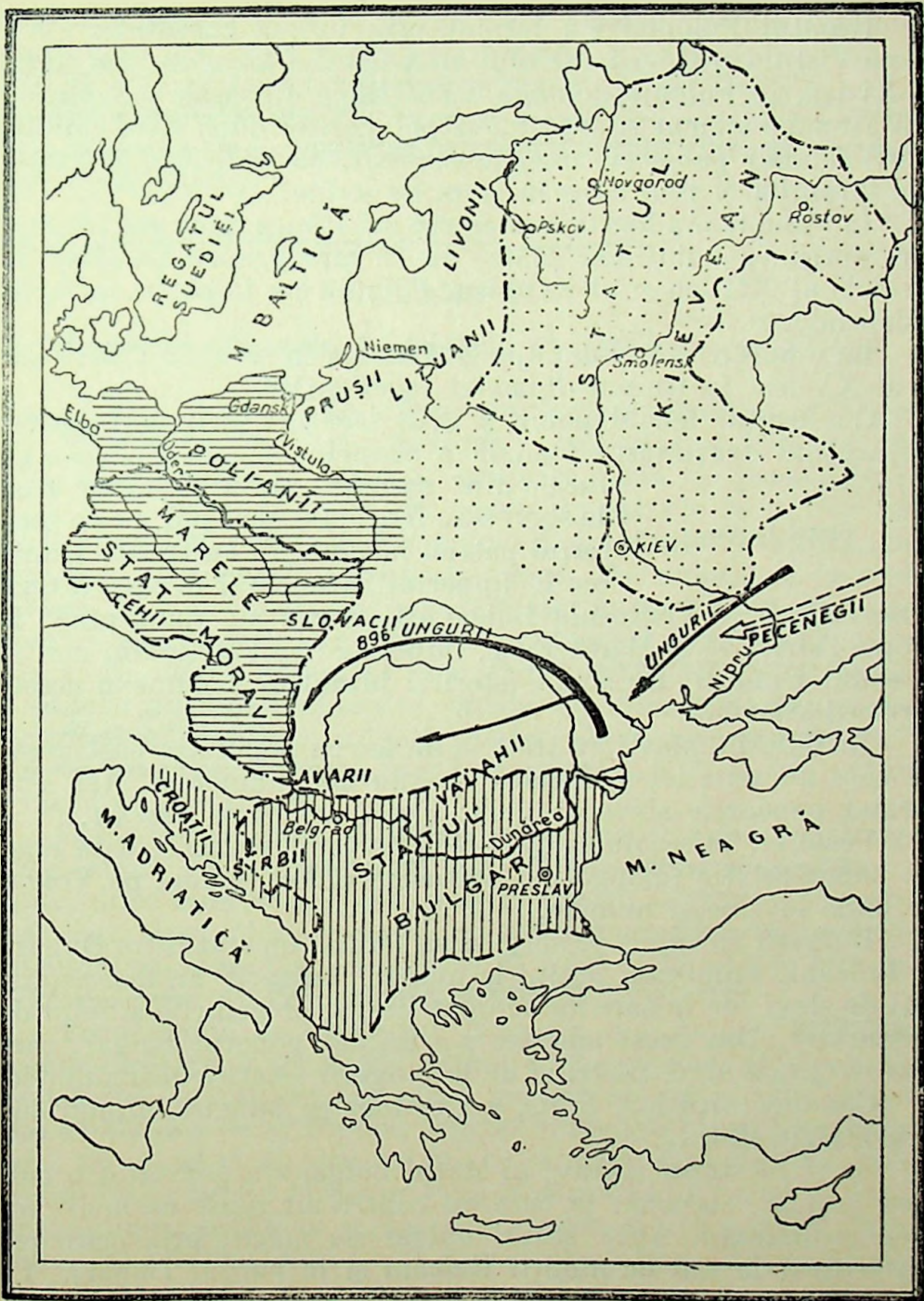
Pentru a combate pe episcopii germani, care erau legați de episcopul din Roma, Imperiul Bizantin a trimis în Moravia doi călugări, frații *Ciril* și *Metodiu*. Scopul lor era de a atrage pe slavii din statul morav sub influența bisericii din Constantinopol. Ei au intro-

duș limba slavonă în slujba religioasă, au înființat școli și au învățat pe moravi să scrie și să citească. Activitatea lor a contribuit la formarea unei culturi proprii a slavilor moravi. Episcopii germani au încercat să împiedice această activitate, mergând pînă la arestarea și închiderea celor doi călugări.

Statul morav n-a rezistat mult. Germanii, aliați cu ungurii, au pătruns în statul morav și l-au distrus în anul 906. O parte din teritoriile lui a trecut sub stăpînirea ungurilor și o altă parte sub stăpînirea germanilor.

Celelalte triburi ale slavilor de apus au continuat lupta împotriva germanilor și în secolul al X-lea. Pentru a se apăra, ele s-au unit și au format două regate: *Cehia*, pe teritoriul Republicii Cehoslovace de astăzi și *Polonia*, pe teritoriul Republicii Populare Polone de astăzi.

Cehia n-a putut rezista multă vreme. În secolul al XI-lea, ea a fost supusă și anexată de Sfîntul Imperiu Romano-German, păstrîndu-și, însă, o oarecare independență: regele ei fiind totodată unul din cei mai mari principii din Germania.

Primele state slave, sec. IX.

Regatul Poloniei s-a format prin unirea cnezatelor slave de pe Vistula și Oder în secolul al X-lea. La începutul secolului al XI-lea, în Polonia domnea o puternică dinastie, a *Piaștilor*. Tot atunci s-a făcut și creștinarea polonezilor după ritul catolic. Marii feudali polonezi, numiți magnați, au acaparat pământurile țăranilor și i-au adus în stare de șerbie.

În Polonia era foarte numeroasă nobilimea mică sau *șleahita*, care sprijinea nobilimea mare, de la care primea pământ. În secolele al XII-lea și al XIII-lea, Polonia s-a împărțit în feude independente.

La o putere mai mare ajunge Polonia în secolele al XIV-lea și al XV-lea, în timpul dinastiei Jagellonilor.

Cu regatul feudal polon a avut legături strânse Moldova, influențând dezvoltarea feudală a acesteia.

Statul bulgar.

Încă din secolul al VI-lea, un grup de slavi s-au îndreptat spre sud, peste teritoriul patriei noastre. Ei au trecut Dunărea în Imperiul Bizantin și au cucerit teritorii întinse în Peninsula Balcanică. Slavii au ajuns pînă la Marea Adriatică și Marea Egee, împinzind ținuturile din nordul și sudul Dunării. De aceea, istoricii bizantini denumeau aceste teritorii *Slavinia*.

În Balcani, slavii au trăit la un loc cu populația băstinașă, pe care au asimilat-o, fiindcă ei erau mai numeroși. Așa s-au format popoarele slave din sud: *sîrbii, croații și slovenii*.

Peste ei, în secolul al VII-lea, au venit *bulgarii*, care erau un popor asiatic (mongol) și stătuseră cîtăva vreme pe Volga, de unde le vine și numele.

Bulgarii au supus pe slavi și au format un stat între Dunăre și Balcani. Fiind mai puțini la număr, bulgarii au fost asimilați de slavi, de la care au adoptat limba, obiceiurile și felul de organizare. Din acest amestec s-a format poporul bulgar, care este un popor slav, păstrînd de la bulgarii asiatici doar numele.

Conducătorul lor, *Boris*, a creștinat pe bulgari în anul 864 și a întărit statul.

Ca și în statul morav, în statul bulgar s-a dezvoltat o cultură proprie, slavonă, la care au contribuit mult ucenicii lui Ciril și Metodiu. Apoi, statul bulgar s-a mărit, prin ocuparea de teritorii la sud de munții Balcani și în nordul Dunării. La începutul secolului al X-lea avea cea mai mare întindere, rege fiind *Simeon*, care și-a luat titlul de *țar (caesar)*. Statul său se întindea în toată Peninsula Balcanică, de la Marea Adriatică

la Marea Neagră și de la Marea Egee pînă în Cîmpia Panoniei, cuprinzînd și o bună parte a teritoriului R.P.R. de azi. Simeon visa să ajungă împărat la Constantinopol, pe care l-a asediat în mai multe rînduri.

Însă cele mai importante state feudale slave le-au format slavii răsăriteni.

Lecția a 10-a

Imperiul Bizantin în secolele al VIII-lea — al XI-lea

Dispariția sclaviei
și începutul feudalismului
în Imperiul Bizantin.

În a doua jumătate a secolului al VI-lea, pe teritoriul Imperiului Bizantin au pătruns triburile slave. O parte din pămînturi le-au ocupat cu forța, iar altă parte le-au fost cedate de bună voie de împărații bizantini, care sperau să găsească în ei oameni buni de muncă și mai ales soldați. Slavii colonizați în provinciile imperiului erau oameni liberi și au constituit în imperiu o puternică pătură a țărănimii libere. Ei lucrau pămîntul mai bine decît sclavii și colonii și dădeau statului mai multe cereale. De asemenea, dintre ei se recrutau cei mai buni soldați. Astfel, slavii nu numai că n-au distrus Imperiul Bizantin, dar l-au reînnoit, întărindu-i puterea economică și militară.

Colonizarea slavă a grăbit dispariția sclaviei în Bizanț. Proprietarii de pămînturi nu mai puteau folosi și exploata pe sclavi după cum voiau, căci aceștia fugeau și găseau refugiu la coloniștii slavi. Munca sclavilor a devenit nerentabilă. De aceea, latifundiarii bizantini au început să renunțe la munca cu sclavi și să dea pămîntul în arendă la țărani liberi.

Feudalismul în Imperiul Bizantin s-a format mai tîrziu și mai încet decît în Apusul Europei. În secolele al V-lea și al VI-lea, în agricultura bizantină predomina colonatul. În secolele al VII-lea — al IX-lea, sclavia și colonatul au fost înlăturate, începînd să se formeze relații feudale, fără însă ca feudalismul să fie deplin biruitor. Pînă în secolul al IX-lea, în Bizanț predominau obștile de țărani liberi, ceea ce era specific Bizanțului. Obștile de țărani liberi erau exploatare de stat prin impozite grele.

Șerbirea țăranilor liberi se accentuează în secolele al X-lea și al XI-lea, cînd va birui definitiv feudalismul și în Bizanț.

Luptele Imperiului Bizantin
cu arabii și bulgarii.

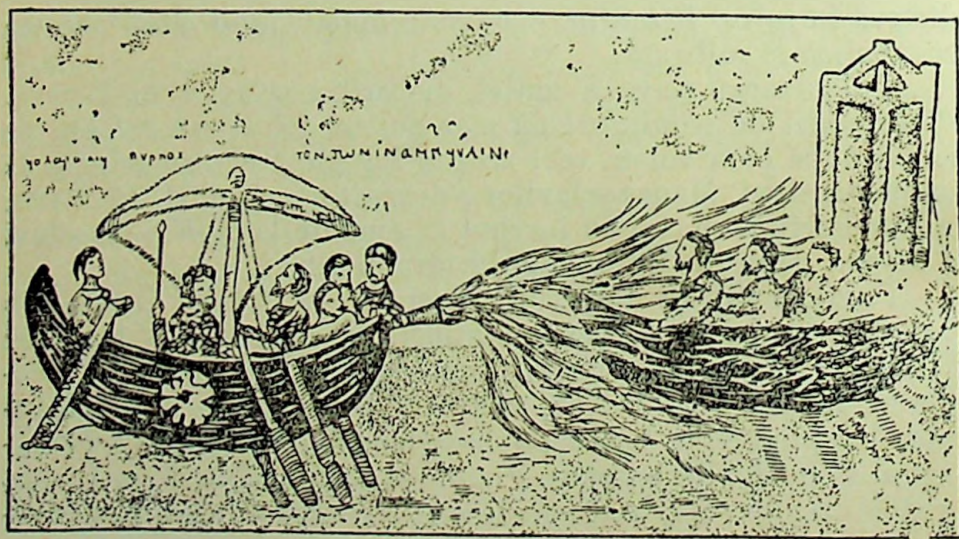
În secolul al VIII-lea, imperiul era amenințat din toate părțile. El a fost silit să poarte războaie grele cu arabii în Asia și cu bulgarii în Peninsula Balcanică.

Arabii, care cuceriseră după moartea lui Justinian o bună parte din provinciile asiatice ale Bizanțului, au atacat în anul 717 însăși capitala, Constantinopol.

Asediat dinspre mare și uscat, Bizanțul a rezistat datorită *focului grecesc*, un lichid inflamabil, cu ajutorul căruia bizantinii incendiau corăbiile arabe. După un an de asediu, arabii s-au retras.

În timpul acestor războaie, pentru a întări forța militară a imperiului, împărații au distribuit pământuri țăranilor. În schimb, țăranii care primeau pământuri trebuiau să presteze serviciul militar. Aceste împroprietăriri au întărit pentru un timp capacitatea de apărare a imperiului. Țăranii însă se ruinau din cauza războaielor, a birurilor grele și a abuzurilor funcționarilor. Proprietarii de pământuri foloseau aceste împrejurări, pentru a-i transforma în șerbi.

Dovadă a vieții grele a maselor populare a fost răscoala din anul 821, din Asia Mică. Țăranii liberi și șerbii, profitând de crâncenele lupte cu bulgarii, s-au răscolat sub conducerea lui

Focul grecesc.

Lichid inflamabil, a fost folosit de bizantini în anul 717 împotriva arabilor, care atacau Constantinopolul. Era aruncat cu ajutorul unor aparate speciale asupra corăbiilor inamice, incendiindu-le.

Toma Slavul. Flota imperială s-a alăturat răsculaților. Toma Slavul s-a proclamat împărat, iar oastea lui de răsculați a asediat, avînd și sprijinul arabilor, Constantinopol. Bizantinii au chemat în ajutor pe bulgari și au înfrînt oastea răsculaților. Toma Slavul a fost prins și executat.

Bizantinii au avut lupte grele cu bulgarii. Aceștia, sub conducerea țarului lor Simeon, au asediat Constantinopol la începutul secolului al X-lea.

Potrivit tacticii lor, bizantinii au chemat împotriva bulgarilor pe rușii din Kiev. Cneazul Kievului, Sviatoslav, cu armatele lui, a bătut pe bulgari și Bizanțul a ocupat o parte din teritoriile bulgarilor. În anul 1018, împăratul *Vasile al II-lea* a înfrînt definitiv pe bulgari și a reocupat toate provinciile din Peninsula Balcanică, refăcînd hotarele imperiului pînă la Dunăre. Înăbușirea răscoalelor din interior și victoria împotriva bulgarilor au întărit imperiul pentru cîtăva vreme.

La curtea împăratului s-a introdus un lux deosebit, iar comerțul și meșteșugurile au înflorit din nou.

Slăbirea Imperiului Bizantin
în secolul al XI-lea.
Victoria feudalismului.

La jumătatea secolului al XI-lea, cu toată strălucirea aparentă, Imperiul Bizantin a început a se destrăma în feude mici ca și statele feudale din apusul Europei.

Războaiele și impozitele grele au sărăcit pe țărani liberi din imperiu; latifundiarii Bizanțului au profitat, acaparînd pămînturile de la țărani liberi pentru datorii, sau cumpărîndu-le ieftin în anii de secetă. Nu rareori, țărani liberi erau siliți cu forța să dea dijme ca și șerbii. Astfel, în Bizanț se desfășura procesul de șerbire a țăranilor liberi, care asigura victoria deplină a feudalismului. Feudalii își organizau trupe proprii și distribuiau soldaților lor feude.

În anul 1057, feudalii au ales ca împărat pe unul dintre ei, *Isac Comnenul*. Așa s-a întemeiat *dinastia Comnenilor*, în timpul căreia puterea feudalilor s-a întărit și mai mult. Comnenii au dăruit feudalilor sate de țărani liberi și privilegii. Treptat,

*Soldat bizantin,
secolul al IX-lea.*

Se aseamănă cu ostașul roman. Platoșa împodobită, scutul și sulița erau armele caracteristice.

țărani liberi erau transformați în șerbi, iar pământurile se adunau în mâna latifundiarilor și a bisericii. În această perioadă — secolele al X-lea și al XI-lea — în Bizanț s-a cristalizat definitiv orînduirea feudală.

Pământul, puterea militară și stăpînirea asupra țăranilor se aflau în mâna marilor feudali.

Împărații și-au pierdut autoritatea și erau schimbați des. Teritoriul Imperiului Bizantin s-a împărțit în domenii feudale, care aparțineau marilor stăpînitori de pămînturi. Aceștia refuzau să asculte de poruncile împăratului și se declarau independenți.

La slăbirea imperiului au contribuit, pe lângă fărîmițarea politică, și atacurile turcilor seldgiucizi din Asia Mică și mișcările de eliberare ale popoarelor din Balcani.

Astfel, întărirea feudalismului în imperiu și birurile grele puse de împărăție asupra popoarelor stăpînite au provocat o *răscoală a romînilor (vlahilor) și a bulgarilor* din regiunea munților Balcanici. Populația, formată mai mult din păstori, a protestat împotriva impozitelor grele, prin trimiterea unei delegații la Constantinopol. Împăratul nu le-a dat ascultare. De aceea, avînd în frunte pe frații *Petru și Asan*, ei s-au răscolat în anul 1186, alungînd funcționarii și oștile împăratului. Ei au format în Peninsula Balcanică un stat nou vlaho-bulgar, care a ajuns mai puternic în timpul lui *Ionită*, la începutul secolului al XIII-lea. Statul lui Ionită se întindea de la Dunăre pînă la Marea Egee și Marea Adriatică. În lupta lor de eliberare, vlahii și bulgarii din Balcani au primit ajutor de la vlahii și cumanii din nordul Dunării.

Lecția a 11-a

Rusia kieveană

Slavii răsăriteni.

Cea mai numeroasă ramură a slavilor o formau slavii răsăriteni. Ei se numeau *ruși*, iar țara lor *Rusia*. Rușii ocupau teritorii de la Carpați pînă la Don și Volga și de la Marea Neagră pînă la lacul Ladoga.

În Rusia, prin secolele al VII-lea și al VIII-lea, ca rezultat al despărțirii meseriilor de agricultură, au început să se formeze orașe. Orașele serveau de adăpost populației în caz de primejdie, ceea ce făcea ca ele să fie întărite cu valuri de pămînt. Totodată

ele erau folosite de către cneji și cetele lor, ca reședință. În afară de aceasta, orașele erau centre pentru schimbul de produse. Cele mai însemnate erau *Kiev* și *Novgorod*.

Kievul era orașul cel mai mare și cel mai populat al rușilor în acel timp. Fiind așezat pe Nipru, era centrul marelui drum pe apă care unea Marea Baltică cu Marea Neagră. Acest drum era numit „*de la varegi la greci*”. Varegii erau normanzi care se stabiliseră pe țărmurile Mării Baltice, ocupându-se și cu comerțul. Pe acest drum, mărfurile încărcate în Golful Finic străbăteau calea pe apă de-a lungul râului Nipru, apoi prin Marea Neagră și ajungeau la Bizanț. De-a lungul drumului comercial erau multe orașe; de aceea Rusia mai era numită *Gardarica*, adică țara orașelor.

În secolul al IX-lea relațiile feudale au devenit dominante și rușii au format primele lor state feudale — *cnezatele*. Cele mai importante dintre cnezatele rusești au fost *Cnezatul Kievului* și *Cnezatul Novgorodului*.

Formarea Rusiei kievene. Cronicile rusești arată că în a doua jumătate a secolului al IX-lea, *Oleg*, cneazul din Novgorod, a coborât pe Nipru pînă la Kiev și l-a cucerit. Astfel, Kievul s-a unit cu Novgorodul și a format un stat care s-a numit Rusia. Capitala acestui stat a rămas orașul Kiev, statul fiind cunoscut sub numele de *Rusia kieveană*.

Statul din Kiev a jucat un mare rol în Europa răsăriteană, prin legăturile sale cu Bizanțul și prin influența pe care a exercitat-o asupra statelor vecine. Cronicile povestesc că *Oleg* a întreprins în mai multe rînduri expediții împotriva statului bizantin, pentru a obține tratate comerciale favorabile cnezatului său.

Urmașii lui *Oleg* au strîns și mai mult legăturile economice culturale și diplomatice ale Rusiei cu Bizanțul. Ei au ajutat pe bizantini în luptele cu bulgarii.

Un eveniment care a avut urmări deosebite pentru Rusia kieveană a fost creștinarea rușilor, la sfîrșitul secolului al X-lea. Cronicile rusești povestesc că, întorcîndu-se dintr-o expediție, cneazul *Vladimir* a adunat pe malul Niprului pe toți kievenii și i-a silit să se boteze. Creștinarea rușilor s-a făcut de către cneaz și boieri cu scopul de a folosi biserica pentru supunerea și dominarea țăranilor. Religia politeistă (credința în mai mulți zei), pe care o aveau rușii pînă la *Vladimir*, contribuia la fărîmițarea

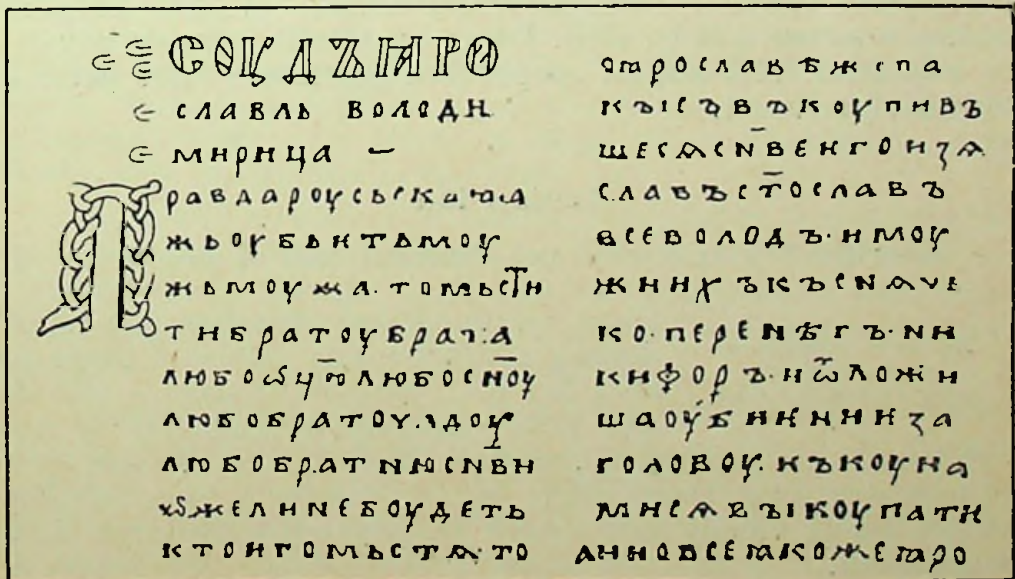
statului, fiecare trib avînd zeii săi. Creștinismul a contribuit la procesul de unificare a Rusiei kievene. De asemenea, creștinismul a avut un rol important în dezvoltarea culturii. S-au ridicat numeroase biserici, s-a dezvoltat arhitectura și pictura, s-a răspîndit scrierea și au început să apară primele cărți.

Această dezvoltare a dat posibilitate Rusiei kievene să lărgească legăturile sale comerciale și politice atît cu statele din răsărit, cît și cu statele feudale din apusul Europei.

Cneazul Vladimir se intitula *mare cneaz al Rusiei*. Rusia ajunsese unul din cele mai puternice state din Europa de atunci. Hotarele ei se întindeau pînă aproape de Marea Baltică și pînă la gurile Dunării.

Urmașul său, *Iaroslav cel înțelept*, a organizat temeinic Rusia și a consolidat pozițiile ei în raporturile cu țările europene și cu Bizanțul.

Iaroslav era cunoscut prin cultura sa. Contemporanii l-au numit „iubitorul de cărți“. El a alcătuit o colecție de legi numită *Pravda rusească*. Legile lui reglementau comerțul și stabileau normele pentru plata datoriilor. De asemenea, ele apărau interesele marilor boieri împotriva țărănimii. Ele scoteau în evidență dependența țărănimii față de proprietarii de pămînt.

Pravda rusească.

Decăderea Rusiei kievene.

La început, marea masă a populației din Rusia o formau țărani liberi numiți *smerzi*, care trăiau în obști. Mai târziu însă, prin secolele al X-lea și al XI-lea, cnejii și boierii au subjugat pe țărani liberi, transformându-i în iobagi.

Cnejii și boierii ruși aveau domenii mari, pe care le lucrau cu țărani iobagi, și țineau cete de oșteni, întocmai ca feudații din Europa apuseană. Încetul cu încetul ei au devenit independenți pe domeniile lor și, după moartea lui Iaroslav, Rusia kiveană s-a fărâmițat, așa cum s-a fărâmițat și imperiul lui Carol cel Mare.

În secolul al XII-lea, tot pământul rusesc se împărțea în cnezate independente, între care cele mai importante au fost: *cnezatul Kievului*, *al Haliciului*, *al Novgorodului* și *al Rostovului*.

Pe lângă nesupunerea boierilor, la slăbirea și fărâmițarea Rusiei kievene au contribuit și luptele neîncetate cu popoarele nomade din sudul Rusiei, care — pe jumătate sălbatice — cutreierau stepele de lângă Marea Neagră. Dintre acestea făceau parte *pecenegii* și apoi *cumanii*, popoare asiaticе, care au pustiit în secolele al X-lea — al XII-lea pământurile rusești. Ei luau prizonieri și împiedicau comerțul Rusiei cu Bizanțul. Incursiunile lor au devenit mai îndrăznețe și mai periculoase după fărâmițarea Rusiei în domenii independente, ai căror cneji se războiau mereu unii cu alții. De aceea, tătarii, care au năvălit în secolul al XIII-lea, au ocupat fără greutate o mare parte a teritoriului Rusiei.

Lecția a 12-a

Apariția feudalismului pe pământul patriei noastre

Popoarele migratoare
care au trecut
peste teritoriul Daciei.

După ce împăratul Aurelian și-a retras armata și funcționarii, părăsind Dacia în anul 271 e.n., timp de aproape o mie de ani, peste teritoriul țării noastre au trecut numeroase popoare migratoare. Unele dintre ele s-au oprit doar pentru scurt timp, altele însă au rămas și s-au stabilit pentru lungă vreme, conviețuind cu populația băștinașă dacă romanizată.

Istoria patriei noastre cunoaște trei valuri de popoare care au trecut peste pământul țării noastre:

Primul val, care s-a scurs de prin secolul al III-lea și pînă în secolul al V-lea e.n., a fost alcătuit din *goți*, care se împărțeau în *ostrogoți* (goții de est) și *vizigoți* (goții de vest); apoi *lunii*, *gepizii* și *avarii*, popoare care rînd pe rînd au ocupat unele teritorii pe cuprinsul țării noastre. Acestea după un răstimp s-au îndreptat spre apus. Șederea lor vremelnică în Dacia a avut o mică influență asupra băștinașilor.

Dintre urmele rămase din acea vreme, cea mai valoroasă este *Cloșca cu puii de aur* sau *Tezaurul de la Pietroasa* (regiunea Ploiești). El cuprinde mai multe obiecte de aur, care au aparținut unui șef militar vizigot.

Din al doilea val, secolele al VI-lea—al IX-lea, fac parte slavii, bulgarii și ungurii. În deosebi slavii care se stabilesc într-un număr mai mare, începînd cu secolul al VI-lea, influențează dezvoltarea economică, socială și politică de pe teritoriul patriei noastre.

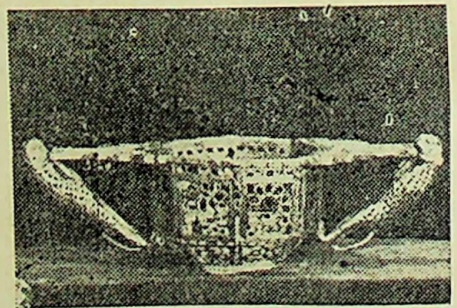
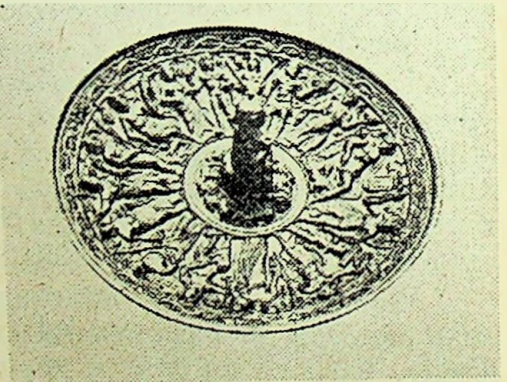
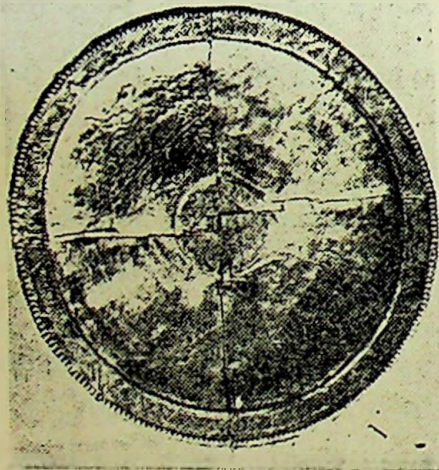
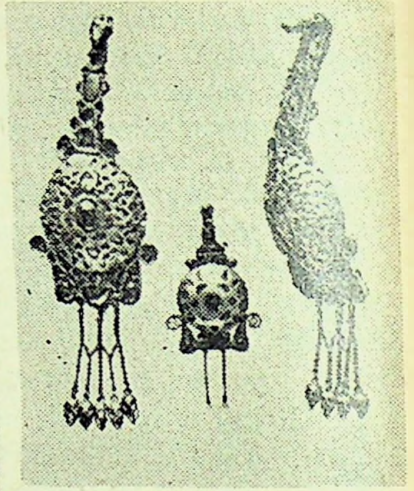
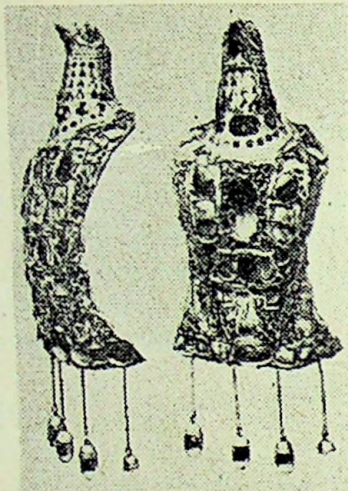
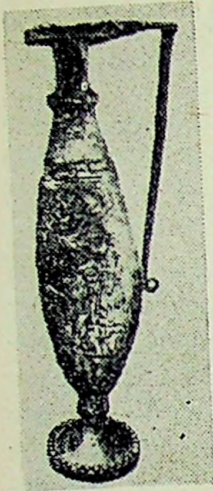
Ultimul val de migratori, care a năvălit pe teritoriul țării noastre între secolele al X-lea — al XIII-lea e. n., a fost format din *pecenegi*, *cumani* și *tătari*. Pecenegii și cumanii au avut legături neînsemnate cu populația locală; năvălirea tătarilor însă, care a avut loc în secolul al XIII-lea, a pricinuit mari distrugerii, împiedicînd dezvoltarea relațiilor feudale.

Popoarele barbare au contribuit la destrămarea relațiilor sclavagiste și la formarea relațiilor feudale. La venirea lor în Dacia, barbarii au găsit o populație dăcă romanizată, formată din țărani liberi, care trăiau în obști, și sclavi eliberați, care aveau mici gospodării individuale.

Migratorii au lăsat băștinașilor pămînturile și gospodăriile în deplină proprietate, cerîndu-le însă *dări în natură*. Strîngerea dărilor și legătura dintre băștinași și migratori, care deveniseră stăpînitori, se făcea de către anumiți reprezentanți (intermediari) aleși sau numiți dintre localnici.

Reprezentanții, pe lîngă strîngerea dărilor pentru migratori, organizau și apărarea locală. Pentru aceasta și-au format cete militare. Cu timpul, acești reprezentanți, folosindu-se de cetele lor, au supus populația la dări în produse și contribuții în muncă nu numai pentru migratori, dar și în folosul lor personal.

Relațiile care s-au stabilit treptat între masa populației băștinașe și aceste căpetenii erau relații noi, deosebite de cele

*Obiecte din tezaurul de la Pietroasa
(vezi glosarul de la sfârșitul manua-
lului).*

O cană înaltă și îngustă (înălțimea 350 mm) cu toartă lungă și dreaptă, împodobită la gât și la bază (jos) cu frunze cizelate. Este lucrată în aur; apoi urmează „Cloșca și cu doi pui” (văzută din față și profil). Este o agrafa mare, de forma unui șoim, de o rară frumusețe, împodobită cu pietre colorate; la marginea de jos se văd doi ciucuri de aur. Cei doi pui sînt o pereche de agrafe mai mici, în formă de păsări cu gîtul lung. Agrafele se întrebuițeau pentru a prinde haina la piept sau pe umeri; o tavă rotundă (cu diametrul 545 mm), cu marginea puțin ridicată și decorată cu ornamente geometrice gravate (în figură se vede cum a fost tăiată în patru, după ce a fost găsită); o pateră (sinie) împodobită în interior cu diferite figuri. Pe fund, la centru, o statuietă care înfățișează o divinitate feminină, șezînd pe tron; un coșuleț octogonal (opt laturi) cu două toarte în formă de pantere.

Obiectele sînt împodobite cu pietre prețioase colorate.

sclavagiste. Ele constituiau începutul relațiilor feudale pe pământul Daciei. Iată deci că primele popoare migratoare care au stăpînit în Dacia în secolele al III-lea — al V-lea e. n. au contribuit la dispariția treptată a slaviei și la apariția unor noi relații sociale (legături între oameni), cele feudale.

Conviețuirea cu slavii.
Formarea poporului
și a limbii romîne.

Cel de-al doilea val al popoarelor barbare și îndeosebi migrația slavă a contribuit la dezvoltarea relațiilor feudale care începuseră să se formeze în timpul

primei migrații.

Slavii, care, încă în timpul stăpînirii romane în Dacia, au trecut în grupuri mici spre sud, peste Dunăre, în secolul al VI-lea e.n. se așază în număr mare în Peninsula Balcanică. O parte dintre aceștia s-au stabilit în Dacia, conviețuind secole de-a rîndul cu populația dacă romanizată. Ei au adus în Dacia o tehnică superioară celei dinaintea în agricultură și în prelucrarea metalelor, pe care și-au însușit-o și băștinașii. Astfel, se folosea plugul de fier și unelte ca rarița, grebla, lopata, grapa etc.

Munca cu slavii nu mai corespundea cu folosirea noilor unelte, deoarece ei nu aveau nici un interes în îngrijirea lor. Acest fapt a grăbit acțiunea de înlăturare a slaviei și de înche-gare a claselor sociale feudale.

Din rîndul căpeteniilor și al cetelor militare a apărut treptat clasa boierilor (*feudali*), iar din țărani obștilor și din sclavi s-a format clasa *țăranilor șerbi*.

În timpul acestei conviețuiri de sute de ani — din secolul al VI-lea pînă în secolul al X-lea — slavii s-au contopit cu masa dacilor romanizați, formînd un popor nou, *poporul român*. O dată cu formarea poporului român a luat naștere și *limba romînă*.

Limba romînă este o *limbă romanică*, cuprinzînd multe elemente slave, mai ales în numărul de cuvinte. Ea a păstrat din limba latină *fondul principal de cuvinte* (cuvintele care se întrebuițează mai des) și *structura gramaticală* (regulile de așezare a cuvintelor în propoziție), fiind înrudită cu limba franceză, italiană, spaniolă și portugheză.

Numeroasele cuvinte de origină slavă dovedesc că limba romînă s-a îmbogățit în timpul conviețuirii cu slavii, de la care ne-au rămas cuvinte privitoare la toate ramurile de activitate.

Formarea primelor state
feudale românești.
Cnezatele și voievodatele.

Pînă în secolul al X-lea e.n., pe întreg teritoriul Daciei au biruit relațiile feudale. Din documentele care datează din secolul al XI-lea aflăm despre existența unor *cnezate* și *voievodate*, care erau alcătuite din domenii feudale asemănătoare cu acele din țările apusului Europei.

Aceste state feudale s-au format ca urmare a dezvoltării uneltelor de producție și a noului mod de viață din Dacia și ca urmare a apariției noilor clase sociale caracteristice orînduirii feudale: boierii și țărani șerbi. Boierii foloseau statul ca mijloc de constrîngere împotriva țărănilor.

Cnezatul era o unire a mai multor sate, sub conducerea unui șef local, numit *cneaz*.

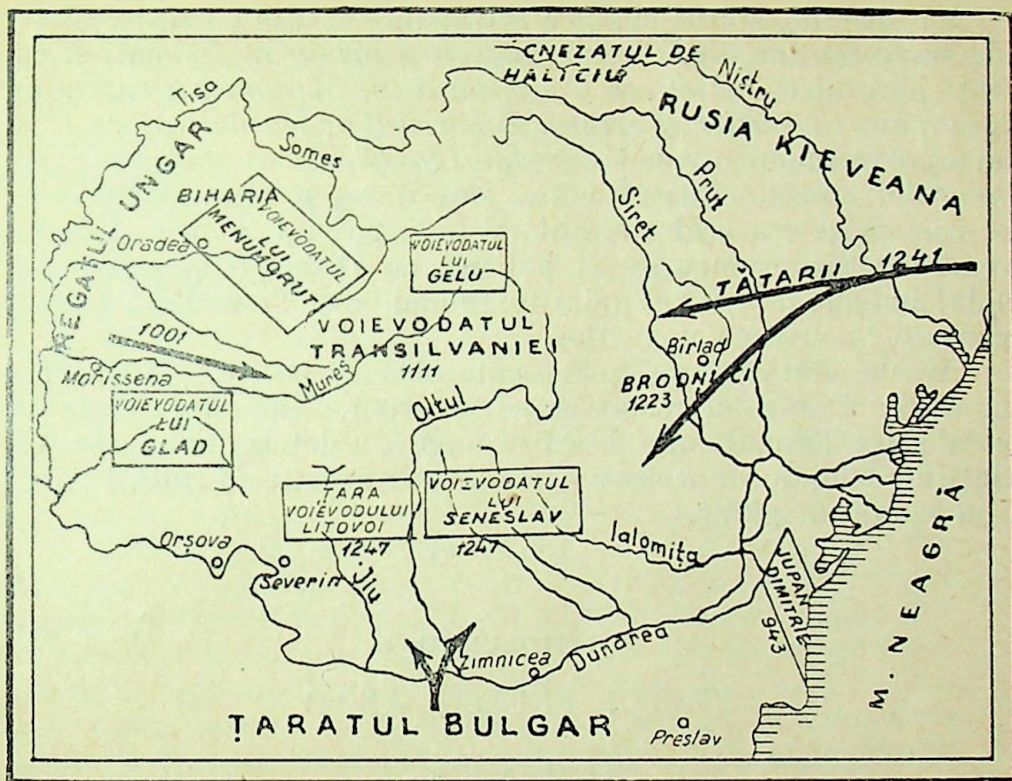
Voievodatul era format din unirea mai multor cnezate sub conducerea unui *voievod*, unire făcută mai ales în timp de război.

În felul de organizare, primele state feudale din țara noastră au fost influențate de felul de organizare al slavilor. Ele s-au dezvoltat în secolele al X-lea — al XIII-lea, sub influența unor state feudale vecine, înaintate, ca statul feudal bulgar și statul bizantin, care au stăpînit și teritorii din nordul Dunării, statul din Kiev și cnezatul Haliciului, care au influențat dezvoltarea cnezatelor din Moldova, și statul feudal ungar care a influențat dezvoltarea Transilvaniei.

Cronicile, documentele și urmele arheologice dovedesc existența cnezatelor și voievodatelor pe tot cuprinsul Daciei. Astfel, în secolul al X-lea este amintit în Dobrogea un jupan (cneaz) cu numele Dimitrie.

În secolul al X-lea existau și în Transilvania *voievodatele slavo-romîne ale lui Menumorut, Glad și Gelu*. În Muntenia și Oltenia existau în acel timp domenii feudale cares-au unit mai tîrziu, formînd *Țara voievodului Litovoi* pe Jiu și *Voievodatul lui Seneslau* pe Argeș. În Moldova de sud este cunoscut *Voievodatul brodniciilor*.

Dezvoltarea acestor stătulețe a fost împiedicată în secolul al XIII-lea de năvălirea tătarilor. Aceștia au invadat în anul 1241 Europa răsăriteană și centrală. Viața lor înapoiată i-a făcut să nu înțeleagă civilizația care se dezvoltase în statele feudale, prădînd și distrugînd totul în cale. Centrul stăpînirii lor se afla pe țărmul de nord al Mării Negre, unde se constituise *statul tătar al Hoardei de aur*. De aici, tătarii au amenințat Țările Romîne timp de cîteva secole.

Cnezatele și voievodatele de pe teritoriul patriei noastre în sec. X – XIII-lea.

Cucerirea statelor feudale românești din Transilvania de către statul feudal ungar.

În Transilvania, dezvoltarea independentă a statelor feudale românești, care se formaseră încă de la sfârșitul secolului al IX-lea, a fost întreruptă prin cucerirea ei de către regatul feudal ungar.

Ungurii au venit din Asia, sub conducerea lui Arpad, și, trecînd Carpații de nord, ei s-au așezat la sfârșitul secolului al IX-lea (896) în Cîmpia Panoniei. Către anul 1000 ei au format, între Dunăre și Tisa, un stat puternic sub conducerea regelui Ștefan. Acesta, în anul 1001, îmbrățișează credința catolică și creștinează cu ajutorul papei pe unguri. Statul format a fost un stat feudal, în care Ștefan a adoptat sistemul de organizare al statelor apusene din acel timp. În dorința de acaparare de pămînturi, Ștefan și urmașii săi au început cucerirea Transilvaniei, care a durat peste două secole.

La început, statul ungar a intrat în legătură cu statele feudale slavo-române din Transilvania, organizate în domenii și cu cetăți puternice. Astfel era *Voievodatul lui Menumorut* care stăpînea *Țara Crișurilor* și *cetatea Bihariei* (Oradea de astăzi). Cea mai mare întindere o avea *Voievodatul lui Glad*, care stăpînea *Țara Banatului*, așezată între Dunăre, râul Mureș și Tisa. Un al treilea voievodat era acel stăpînit de *Gelu* pe râul Someș. Aceștia aveau legături economice și politice cu Bizanțul și cu statul feudal bulgar, dovadă că relațiile feudale din Transilvania erau avansate la venirea ungarilor.

Aceste stătulețe au opus o puternică rezistență pătrunderii ungarilor. Dar n-au reușit să se mențină. Cucerirea statelor feudale din Transilvania de către unguri a determinat întărirea relațiilor feudale în această parte a țării noastre în cadrul regatului feudal maghiar.

CAPITOLUL III

STATUL FEUDAL ARAB

Lecția a 13-a

Arabii

Condițiile naturale
și viața locuitorilor.

Arabii locuiau în *Peninsula Arabiei*, a cărei întindere este egală cu un sfert din Europa. Peninsula Arabiei se află în sud-vestul Asiei, fiind cuprinsă între Marea Roșie, Golful Persic și Oceanul Indian, la încrucișarea drumurilor dintre Europa, Asia și Africa.

Arabia este un platou nu prea înalt, înconjurat de munți. Ploile aduse de vînturi dinspre mare sînt oprite de munții mărginași; de aceea interiorul podișului este un pustiu întins, asemănător cu Sahara. În această împărăție a nisipurilor, populația este rară și nomadă. Doar din loc în loc erau oaze cu așezări omenеști stabile. Populația Arabiei s-a îngrămădit mai mult pe țărmurile mării, unde clima este mai prielnică și pe unde trecea drumul comercial care lega Bizanțul cu India și Abisinia.

Regiunile cele mai înfloritoare din Arabia au fost *Yemen*, în sudul peninsulei, bogat în plante tropicale, și *Hedjaz*, de-a lungul Mării Roșii. Arabii din Hedjaz se ocupau mai mult cu

meseriile și comerțul, dar făceau și agricultură cu ajutorul irigațiilor artificiale. Orașele principale erau *Mecca* și *Medina*. În aceste regiuni arabii erau stabili.

Beduinii.

Întinsele pustiuri din interior erau locuite de *beduini* (oameni ai deșertului). Aceștia erau arabi nomazi, crescători de oi, cămile și cai renumiți.

Se mai ocupau cu transportul mărfurilor cu ajutorul caravanelor de cămile. Trăiau în corturi și cutreierau cu turmele lor pășunile săr ce pierdute prin marea de nisip.

Beduinii aveau organizație gentilică. Erau împărțiți în triburi independente, conduse de șefi militari numiți *șeici*, care se războiau mereu între ele. Membrii tribului se considerau rude și duceau împreună viața de nomazi. În gintă însă, egalitatea a început să se destrame și să se formeze o nobilime gentilică. Unii membri ai gintei erau mai bogați, cu turme mari de vite, iar alții erau săraci. Bogații aveau și sclavi cumpărați din Africa sau proveniți din prizonieri. Sclavii pășteau turmele, săpau fântâni sau șanțuri de irigație. Bogații constituiau nobilimea gintilor.

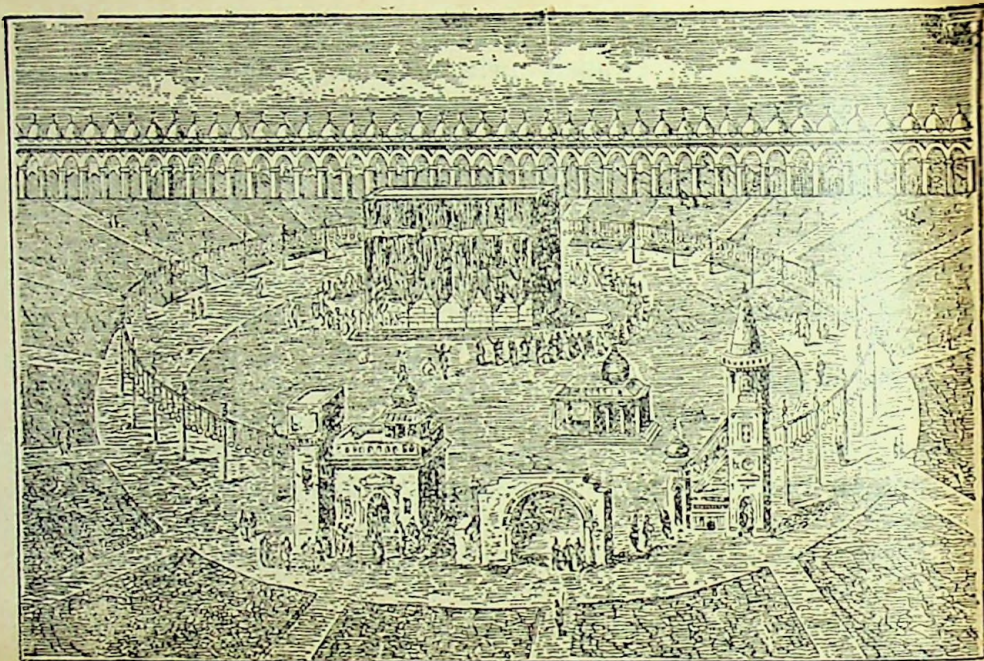
Beduinii nomazi făceau comerț cu arabii din Hedjaz. Vindeau acestora animale și alte produse de ale lor și cumpărau de la ei arme, țesături și diferite alte produse meșteșugărești. Centrul acestui comerț era Mecca.

În secolul al VII-lea e.n., triburile arabe au trecut în mod treptat spre organizarea feudală. Nobilimea triburilor voia să subjuge pe beduinii de rând, să le ia vitele și să-i silească să lucreze pentru ei. Beduinii se împotriveau și se răsculau. Pe de altă parte, *abisinienii* și *iranienii* voiau să pună stăpânire pe importantul drum comercial care trecea prin Arabia. Ei făceau dese incursiuni în Arabia, pustiau orașele și împiedicau comerțul.

Nobilimea triburilor arabe, pentru a înfrînge rezistența beduinilor și pentru a apăra drumul comercial amenințat, s-a unit, formînd un stat arab puternic, pe care l-a folosit apoi și pentru cucerirea de teritorii. Nobilimea arabă s-a folosit pentru unirea triburilor de o religie nouă, religia *musulmană*.

Religia arabilor.

La început, fiecare trib arab avea idolii (zeii) săi, iar la Mecca se afla un templu mare numit *Kaaba*. În templu se afla o piatră neagră, socotită sfîntă, și în jurul ei erau idolii tuturor triburilor. La templul Kaaba veneau mulți arabi în pelerinaj. Pelerinajul aducea venituri importante nobilimii și negustorilor din Mecca.

Templul Kaaba din Mecca.

Templul în formă de cub (de unde-i vine și numele) este din piatră, acoperită cu o pânză neagră pe care scrie „Allah e Dumnezeu și Mohamed profetul său”. Templul este înconjurat de galerii („piatra sfântă” din interiorul templului era un meteorit).

Faptul că fiecare trib avea zcii săi contribuia la fărîmițarea politică a arabilor și la neînțelegeri între triburi. Urmărind unirea arabilor, nobilimea a creat o religie nouă, monoteistă, pentru toți arabii. Aceasta s-a numit **religia musulmană**. Creatorul ei a fost *Mohamed*, care reprezenta interesele aristocrației arabe și ale negustorilor.

Prin anul 610, Mohamed a început să propage religia musulmană. El învăța pe arabi că există un singur Dumnezeu, *Allah*, iar el, Mohamed, este profetul său. Mohamed propovăduia arabilor unirea și supunerea față de voința lui Allah și a profetului său Mohamed. Adepții lui s-au numit *musulmani*, adică „supușii lui Dumnezeu”, sau *mohamedani*, după numele lui Mohamed. Mohamed reprezenta interesele nobilimii triburilor și religia musulmană — ca și religia creștină — porunca poporului să se supună nobilimii conducătoare.

„Nu există Dumnezeu în afară de Allah, iar Mohamed este trimisul lui Allah”, spune prima poruncă a mohamedanismului.

Învățăturile lui Mohamed au fost înscrise într-o carte numită *Coran* (citire). Coranul este cartea sfântă a musulmanilor. În Coran se cuprinde tot ce trebuie să creadă și să facă un bun musulman.

Hegira.
Începutul unirii
triburilor arabe.

Nobilimea din Mecca nu și-a dat seama la început de foloasele mari pe care le poate trage din învățătura cea nouă.

De teamă să nu-și piardă veniturile ce i le aduceau pelerinajele la templul Kaaba, l-a alungat pe Mohamed din Mecca. Acesta a fugit la Medina. Fuga lui Mohamed din Mecca la Medina se numește *Hegira* și a avut loc în anul 622.

Hegira a constituit începutul acțiunii de unire a triburilor arabe; de aceea arabii numără anii începând cu anul 622.

La Medina, învățătura lui Mohamed a găsit adepți numeroși. Cu ajutorul acestora, Mohamed a revenit la Mecca, care a devenit centrul religios al arabilor musulmani. După aceea, Mohamed a început unirea triburilor și cucerirea Arabiei. El a murit în anul 632, când statul arab era pe cale de încheiere.

Lecția a 14-a

Marele Califat Arab

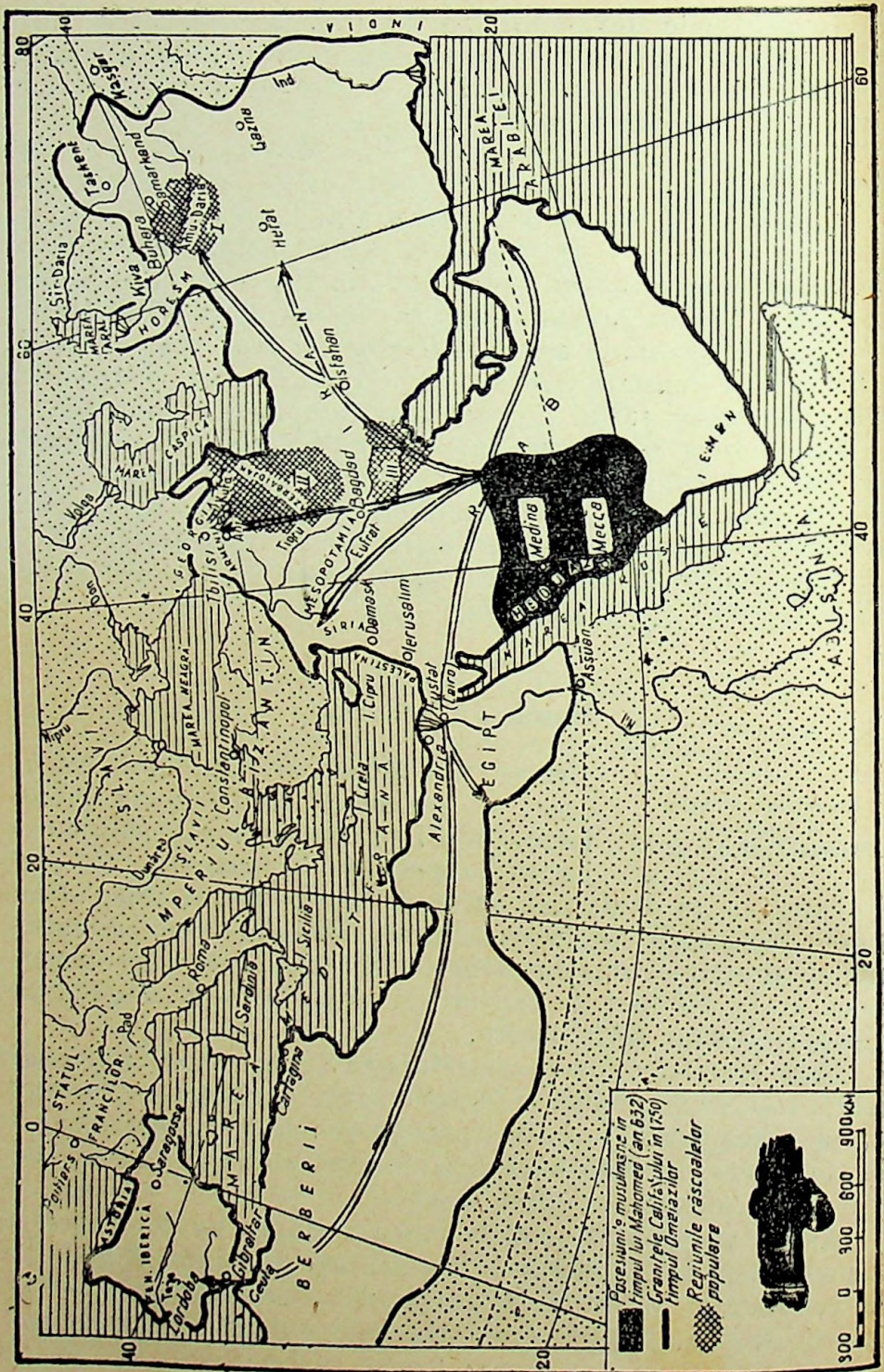
Cuceririle arabilor
și formarea
Marelui Califat Arab.

Urmașii lui Mohamed s-au numit *califi*, ceea ce înseamnă locuitori ai profetului. Califii au continuat politica de cuceriri începută de Mohamed.

După ce au desăvârșit unirea triburilor din Arabia, ei au început războaiele de cucerire în afara Arabiei. Sub pretextul răspîndirii religiei mohamedane, califii urmăreau prin expansiunea arabă cuceriri de teritorii și acapararea de bogății în interesul claselor stăpînitoare.

Baza armatei arabe o constituia cavaleria cu renumiții cai arabi, iuți și rezistenți. Călăreții arabi năvăleau ca furtuna asupra dușmanului, lovindu-l prin surprindere și dispărînd tot atît de repede din fața lui în caz de nereușită. Armele lor obișnuite erau sulite, arcul și săgețile.

Arabii au profitat de slăbiciunea vecinilor lor și au cucerit întinse teritorii din Imperiul Bizantin și din Iran. Populația din provinciile bizantine și din Iran, nemulțumită de dese războaie și de impozitele grele, n-a opus o rezistență prea mare arabilor.

Cucerirea arabilor în anul VII-VIII

Din Iran, arabii au pătruns în Asia centrală și au ajuns pînă la hotarele Indiei și Chinei. Spre nord, au pătruns în Caucaz, cucerind Armenia și Georgia. Aici au întîmpinat o mare rezistență din partea băștinașilor.

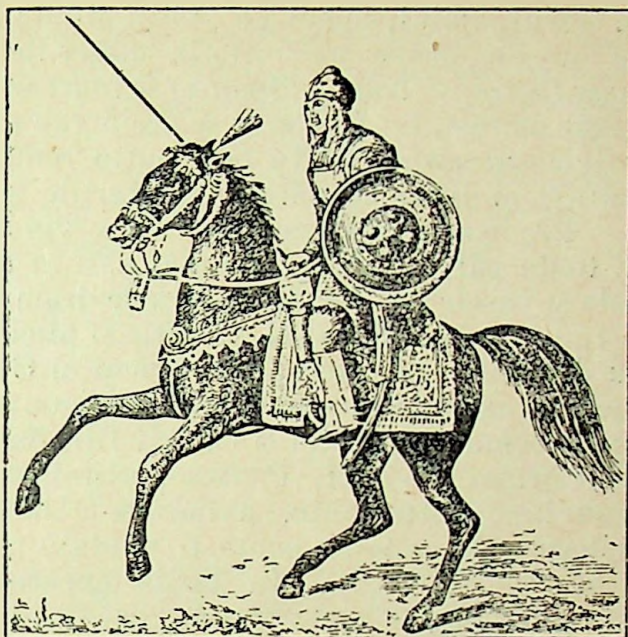
În același timp, armatele arabe au atacat Egiptul, pe care l-au cucerit și subjugat printr-o singură bătălie. De aici și-au continuat cuceririle în nordul Africii pînă la Oceanul Atlantic. În anul 711 au trecut din Africa, peste strîmtoarea Gibraltar, în Europa și au cucerit Spania de la vizigoți. Încercările lor de a pătrunde mai adînc în Europa au fost zădărnice în apus de franci, pe timpul lui Carol Martel, și în răsărit de bizantini cu ajutorul „focului grecesc“.

Astfel, în mai puțin de o sută de ani s-a format imperiul sau *Marele Califat Arab*, de la hotarul cu China și India pînă la Oceanul Atlantic. Era cel mai întins stat din acea vreme. Capitala imperiului era la *Damasc*, în Siria. Califatul arab s-a format prin războaie de cîmp și ajută claselor stăpînitoare să se îmbogățească și să asuprească popoarele cucerite.

Dezvoltarea agriculturii, meseriilor și comerțului.

agricultura, care folosea pe scară largă irigațiile. Mare parte din țările cucerite de arabi erau secetoase și chiar pustii.

De aceea, arabii au învățat de la egipteni și mesopotamieni să construiască canale de irigație, lungi de zeci de kilometri, pentru udarea cîmpurilor. Cu ajutorul acestora ei au făcut din multe ținuturi secetoase adevărate grădini. Agricultură irigată au folosit-o și în Spania, unde au adus din Asia plante necunoscute,

Războinic musulman călare.

Este din aceia care au contribuit la cuceririle arabe. Îmbrăcat într-o tunică de apărare, războinicul este înarmat cu o sabie încovoaiată, o suliță și un scut rotund.

ca orezul, dudul, caisul ș.a., răspîndindu-le apoi în toată Europa. În orașele arabe au înflorit meseriile de tot felul. La Damasc (Siria) și Toledo (Spania) se făureau arme scumpe cu mînere bogat încrustate. În Maroc se prelucrau pieile și se fabricau renumitele *marochunuri*. Nu mai puțin renumite erau țesăturile de mătase și lînă, coșoarele, bijuteriile și sticla.

Produsele meșteșugărești erau vîndute de negustorii arabi în toate părțile lumii, dar mai ales în apusul Europei. Caravanele și vasele lor cutreierau marile drumuri comerciale din China și India pînă la Oceanul Atlantic și pînă în inima Africii. Arabii au devenit mijlocitori între Orient și Occident. O dată cu mărfurile arabe, ei vindeau și produse scumpe și rare, pe care le aduceau tocmai din India și China. Din Asia ei mai cumpărau materii prime și sclavi. Pentru sprijinirea comerțului, drumurile erau bine întreținute, avînd de-a lungul lor hanuri, fîntîni și bazaruri, unde să poată fi vîndute mărfurile.

Dezvoltarea
orînduirii feudale.

În țările cucerite din Asia, Africa și Europa, califii au pus mîna pe moșii întinse și bogății imense. Acest fapt a influențat curînd organizarea socială a arabilor.

Califii au împărțit pămînturile cucerite celor mai apropiați sfetnici și nobilimii arabe. Aceștia au ajuns mari latifundiarilor feudali. Pămînturile feudalilor erau lucrate de țărani în zilele de clacă. Țăranii șerbi plăteau dijme. În țările arabe erau și mulți sclavi. Ei erau folosiți la muncile cele mai grele, ca săpatul canalelor de irigație, în mine etc.

Dependența țăranilor de marii feudali s-a întărit în califatul arab și fiindcă în Orientul secetos agricultura nu era posibilă fără irigații. Acestea erau însă fie ale statului, fie ale latifundiarilor, deoarece numai ei aveau puterea necesară pentru a construi asemenea lucrări. Țăranii care foloseau canalele acestora trebuiau să plătească taxe mari.

Astfel, în imperiul arab începea să se dezvolte orînduirea feudală. Marii feudali erau în special dintre arabi, iar șerbii dintre popoarele cucerite.

Decăderea și dezmembrarea
Marelui Califat Arab.

Marele Califat Arab era slab în interior. Diferitele triburi și popoare din care era format, continuau să trăiască după legile și obiceiurile lor, fără legături prea strînse între ele.

Arabii cuceritori s-au obișnuit să trăiască pe spinarea popoarelor cucerite. Acestea întrețineau, prin munca lor, armatele

musulmane și plăteau biruri grele califilor și feudalilor care le-au răpit pământurile și libertatea. Țăranii și meseriașii popoarelor cucerite și asuprite s-au răscolat de multe ori împotriva asupritorilor. Răscoalele au slăbit imperiul arab.

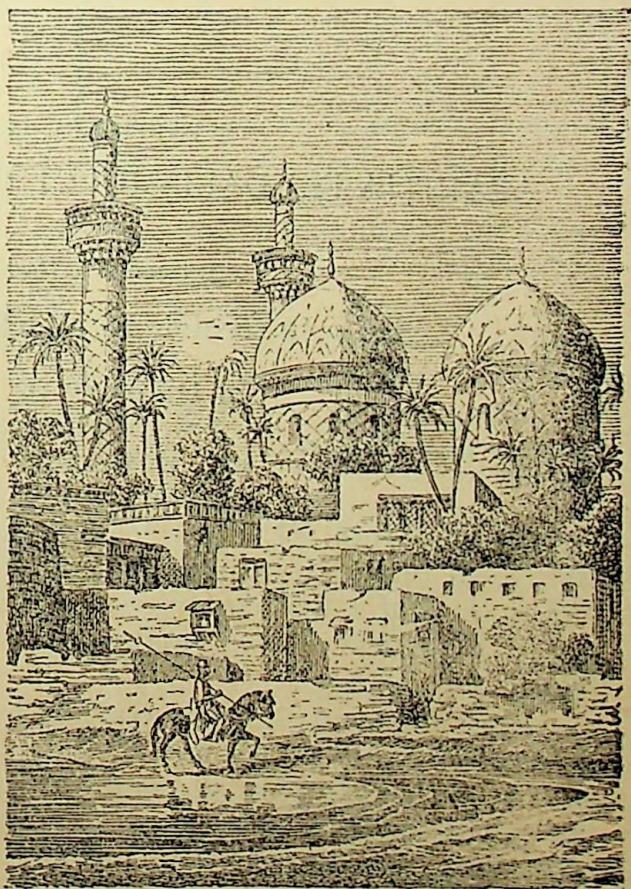
În secolul al VIII-lea au avut loc mari răscoale în Iran. În aceste împrejurări, în anul 750, întreaga familie a califilor din acea vreme a fost asasinată, afară de Abderahman, care a fugit în Spania și a înființat Califatul de Cordoba. Atunci califatul arab s-a împărțit în trei califate:

- Califatul de *Bagdad*, în Asia;
- Califatul de *Cairo*, în Africa;
- Califatul de *Cordoba*, în Spania.

Cel mai important dintre acestea a fost Califatul de Bagdad. Bagdadul, capitala califatului, a ajuns cel mai vestit și mai bogat oraș din Asia. În Bagdad se întâlneau negustori din China, India, Africa și Bizanț. Orașul s-a împodobit cu moschei elegante, palate luxoase și grădini minunate, ca odinioară Babilonul. Califii s-au înconjurat de o curte numeroasă, în care s-a introdus fastul și luxul imitat după Bizanț. În

să în timp ce califii, nobilii și negustorii bogați duceau o viață ca în povești, străzile orașului erau pline de săraci, cerșetori și sclavi flămânzi.

Viața de lux și fast a stăpînitorilor era întreținută prin exploatarea crudă a țăranilor, meseriașilor și a popoarelor supuse. Acestea s-au răscolat și au

Moschee din Bagdad.

măcinat prin lupta lor puterea imperiului. Pe de altă parte, marii feudali arabi tindeau, ca și cei din apusul Europei, să devină independenți. Ei dispuneau de forțe militare proprii și nu mai ascultau de califi.

Din aceste motive, în secolul al X-lea, Califatul de Bagdad s-a împărțit în mici stătuțe, conduse de mari feudali locali, numiți *emiri*. Unul din emirate a fost cel din *Buhara*, în Asia centrală. În secolul al XI-lea, califatul a fost desființat, însuși Bagdadul fiind ocupat în anul 1055 de către *turcii selgiucizi*.

Turcii selgiucizi, care ocupaseră provinciile și de la bizantini, au format în Asia un stat nou, statul turcilor selgiucizi, în care intră provinciile luate de la arabi și bizantini.

Și celelalte califate arabe s-au dezmembrat în state independente, numite *emirate*.

CAPITOLUL IV

APARIȚIA FEUDALISMULUI ÎN INDIA ȘI CHINA

Lecția a 15-a

India în secolele al IV-lea — al XI-lea

India
în timpul Regatului Gupta.
(sec. al IV-lea — al VI-lea e.n.)

În timp ce în Europa popoarele migratoare pătrundeau tot mai adânc în Imperiul Roman de Apus, lovind în orînduirea sclavagistă, în India a luat ființă un stat puternic. El cuprindea cea mai mare parte din nordul Indiei, în lungul fluviului Gange. Timp de peste două sute de ani, acest stat a fost condus de împărați din *dinastia Gupta*. De aceea, în istorie el este cunoscut sub numele de *Regatul (sau împărăția) Gupta*.

Spre deosebire însă de regatele barbare din Europa, în care se formau treptat relații noi, feudale, în Regatul Gupta persistau castele antice. Împăratul conducea cu ajutorul celor două grupuri privilegiate: *casta preoților (brahmanii)* și *elita*, care se compunea din casta militarilor și a proprietarilor de sclavi. Stăpînii de sclavi și brahmanii formau clasa exploatatoare din India în acel timp.

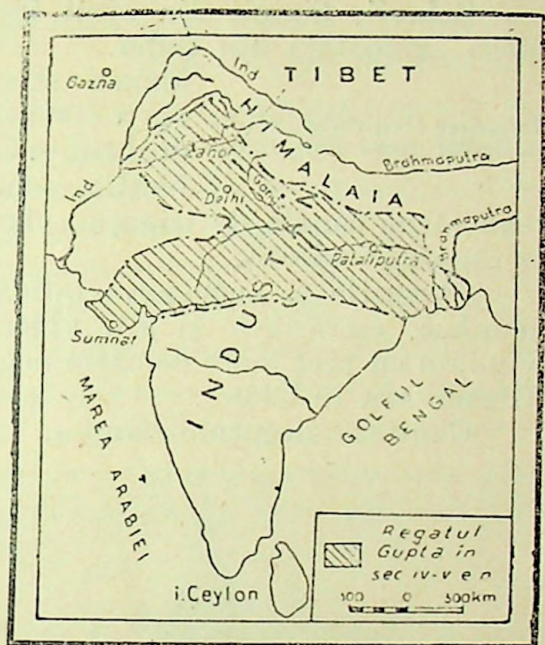
Preoții folceau religia pentru a convinge pe supuși să dea ascultare stăpînitorilor, cu toate că religia propovăduia egalitatea între oameni. În temple erau idoli înalți, cu multe capete și mîini, care te înfiorau, cînd te uitai la ei. Idolii erau făcuți în acest fel pentru a înfricoșa pe cei mulți. Principalul zeu se numea *Șiva*.

Templele, conduse de un mare număr de brahmani, aveau în supunerea lor numeroase sate în care munceau sclavii.

Sclavii trăiau în condiții foarte grele. Numeroasele lor familii aveau drept locuință doar niște colibe, iar bolile îi secerau cu miile. Ei erau obligați să întrețină prin munca lor luxul de la curțile stăpînitorilor, pe brahmani și armata. Atîta timp cît au durat cuceririle, numărul sclavilor s-a mărit. Armata indiană, compusă din infanterie, cavalerie, elefanți și care de luptă, era greu de învins. Întreținerea ei costa foarte mult; de aceea situația sclavilor s-a înrăutățit pe măsură ce regatul se mărea.

Alături de sclavi, mai existau în India, în acel timp, *obști de țărani liberi*, o rămășiță a organizării gentilice. Țăranii din obști trăiau ceva mai bine decît sclavii. Ei erau obligați să plătească biruri în produse agricole, în obiecte de producție casnică și să participe la marile construcții de canale de irigație și rezervoare de apă. Afară de aceste obligații, care erau destul de grele, viața în obștile țărănești din India era asemănătoare cu aceea a obștilor din Europa.

În orașele din Regatul Gupta trăiau *meseriași*, în special țesători. Aceștia lucrau renumite țesături de bumbac sau mătăsuri, presărate cu pietre scumpe, pentru curțile stăpînitorilor și pentru negustori. Viața lor era asemănătoare cu aceea a sclavilor meseriași din timpul romanilor.

India în primele secole ale evului mediu.

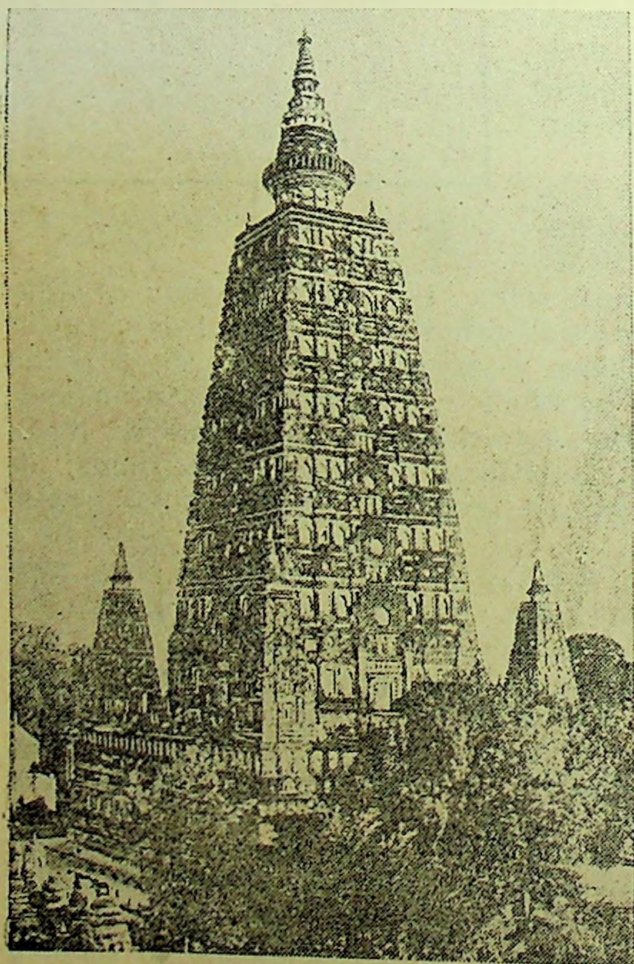
Sclavii, țărani din obști, împreună cu meseriașii, formau clasa exploatată din India.

Inflorirea civilizației indiene în timpul Regatului Gupta.

Munca sclavilor a contribuit la înflorirea civilizației și a culturii indiene din acel timp. Cu ajutorul sclavilor s-au secăt bătăile, s-au construit rezervoare de apă, s-au făcut canale de irigație, câștigându-se în acest fel pământ pentru agricultură.

Meseriile și negustoria înfloreau. Minunatele țesături din bumbac, mătășurile și alte obiecte de producție casnică erau vândute cu preț mare de către negustori în Asia Mică, Arabia, Bizanț sau în China.

Capitala Regatului Gupta, *Pataliputra*, era împodobită cu temple și palate mari, construite pe terase și ornamentate cu diferite statui.

Cel mai vechi templu budist.

Științele indiene, medicina și matematica erau renumite peste hotarele Indiei. Mulți dintre învățații indieni erau chemați la Bizanț. La curțile împăraților și ale stăpînitorilor trăiau poeți și artiști. În acel timp a trăit cel mai fecund scriitor indian, *Calidassa*. Acesta a scris poezii și piese de teatru cu subiecte din viața și legendele poporului indian. Calidassa este considerat ca unul din cei mai mari scriitori ai lumii. Operele lui sînt

traduse în multe limbi străine. Dar toată această înflorire economică și culturală a Indiei din secolele al IV-lea — al VI-lea e. n. folosea clasei stăpînitoare și nu poporului. Templele și palatele luxoase, minunatele mătăsuri, veniturile din agricultură și comerț aparțineau doar conducătorilor. Învățații și poeții care trăiau la curțile stăpînitorilor descriau mai ales felul de viață al acestora.

Apariția relațiilor
feudale în India,

Relațiile sclavagiste nu s-au putut menține vreme îndelungată în timpul Regatului Gupta. Dezvoltarea economică înfloritoare cerea schimbarea relațiilor din-

tre oameni. La decăderea sclavagismului și apariția treptată a relațiilor feudale în India au contribuit *migrația nomazilor din nord*, care nu cunoșteau relații sclavagiste în organizarea lor, și *tendențele de șerbire a țăranilor liberi* de către proprietarii de pămînturi și sclavi. Să explicăm aceste cauze.

O dată cu terminarea cuceririlor făcute de Regatul Gupta, numărul sclavilor a început să scadă.

Stăpînii de sclavi și pămînturi resimțeau puternic lipsa brațelor de muncă.

Ei au început să mărească obligațiile de muncă și de dări ale obștiilor și să supună pe sclavi la munci istovitoare.

Lipsa brațelor de muncă nu se putea rezolva decît prin *șerbirea cu forța a țara-*

Șiva (sec. al VIII-lea).

Se pot observa cele patru mâini ale zeului.

nilor liberi din obști. În a doua jumătate a secolului al V-lea, stăpînitorii au început să ocupe cu forța obștile țărănești. Pămîntul obștilor a fost reîmpărțit, o bună parte fiind însușită de către proprietari. Țăranii n-au fost transformați în sclavi. Lor li s-a lăsat o bucată de pămînt pentru care dădeau dijmă, fiind obligați să lucreze și pămîntul proprietarului. S-au creat astfel relații noi — feudale.

De asemenea, la apariția și dezvoltarea relațiilor feudale a contribuit și năvălirea popoarelor mongolice din nord. Între secolul al VII-lea și al X-lea, nomazii cotropesc în nenumărate rînduri India. În secolul al X-lea, aceștia alipesc statului lor partea de nord a Indiei. În fruntea acestui stat era un sultan. Uneori, în fața nomazilor, obștile amenințate de cotropire erau silit să se supună unui mare stăpînitor, pentru a le apăra. Alteori ele se supuneau năvălitorilor, indienii fiind obligați la plata unor dări în produse. Sclavia a fost astfel tratat înlocuită cu noi relații.

Deci, perioada dintre secolul al VII-lea și al X-lea în India se caracterizează prin apariția și dezvoltarea treptată a relațiilor feudale. Stăpînitorii de pămînturi și de sclavi au devenit cu timpul *feudali*, iar țăranii din obști și sclavii — *șerbi*. Stăpînitorii feudali au început să fie denumiți nobili sau *rajahi*.

Decăderea statului a contribuit la întărirea feudalismului, rajahii urmărind să devină independenți. În secolul al XI-lea, India era lărîmitată în nenumărate posesiuni feudale independente. Astfel feudalismul se întărea și în India, urmînd căile asemănătoare dezvoltării lui în Europa.

Lecția a 16-a

China în secolele al III-lea — al XII-lea

Ca urmare a marilor răscoale, cum a fost aceea a *sprîncenelor roșii* și a *turbanelor galbene*, imperiul despotice sclavagist chinez s-a dezmembrat în mai multe state independente.

La începutul secolului al III-lea, în China erau continue frămîntări și lupte între cele cîteva state independente, fapt care contribuia la slăbirea Chinei.

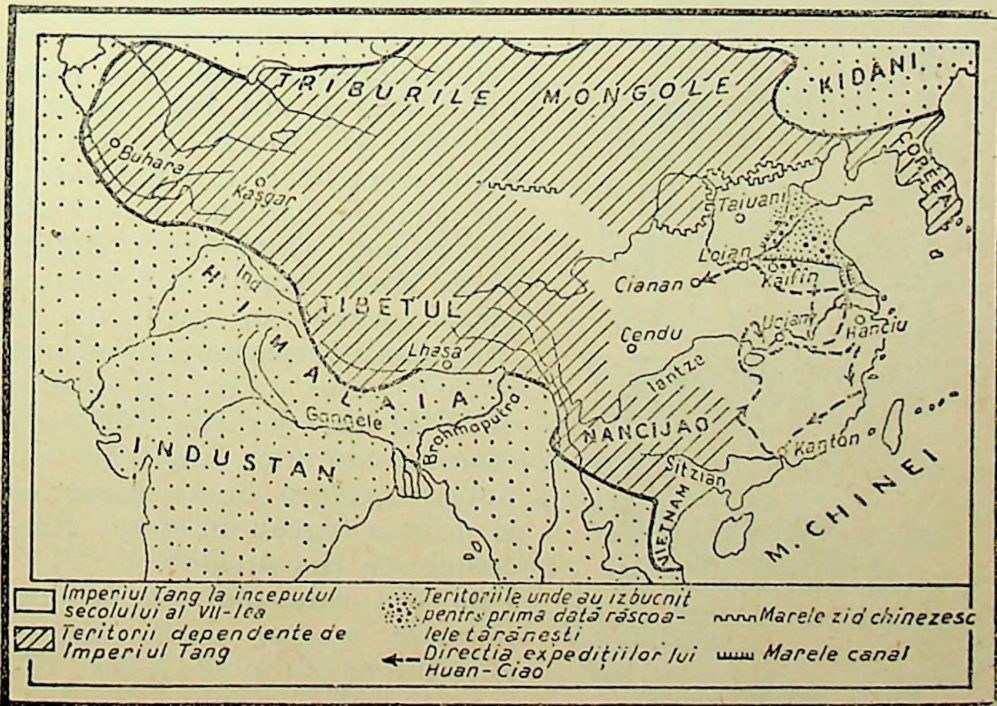
De slăbirea Chinei s-au folosit popoarele mongole nomade din nord. Ele au năvălit în China și au supus aproape toată par-

tea nordică a ei. Țăranii, care lucrau pe pământurile stăpînîlor, au fost luați robi sau șerbiți. Nomazii au transformat pământurile arabile în pășuni pentru turmele lor. Mulți țărani chinezi au fugit din fața nomazilor în sudul fluviului Iantze, unde se mai păstrau state independente chineze. Acolo soarta lor nu s-a schimbat. Ei au fost nevoiți să se angajeze la proprietarii de pământuri, ca șerbi.

Cîteva secole de-a rîndul, popoarele nomade din nord au stăpînit China și au asuprit poporul chinez, contribuind totodată la încheierea relațiilor feudale.

De-abia în secolul al VII-lea, China s-a eliberat de sub jugul mongolilor nomazi și a devenit din nou unul din cele mai puternice state. Perioada aceasta a primit denumirea de *Imperiul Tang* (după numele dinastiei).

Munca șerbilor și a meseriașilor a contribuit la înflorirea Chinei. Alături de agricultură și meserii, s-a dezvoltat și comerțul. Marele canal care unea fluviile Huanho și Iantze era străbătut de multe vase care transportau produsele meseriașilor,

China în timpul dinastiei Tang.

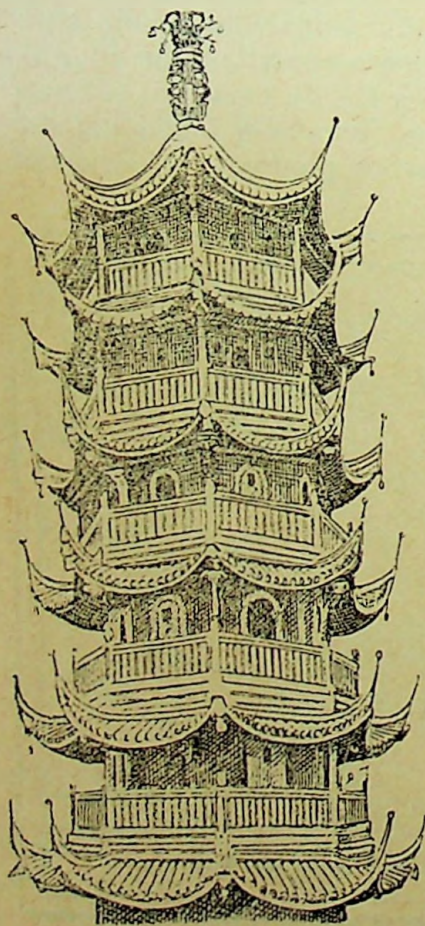
piei și vite din nord, aducînd orez, ceai, mătase și alte produse din sud. Capitala Chinei se stabilește la *Cianan*, care era unul din cele mai mari centre comerciale. Sute de caravane se îndreptau spre Manciuria, Asia Mică și India. Cu Arabia se întreținea un intens comerț maritim, deservit mai ales de portul *Canton*. S-au construit orașe noi cu multe palate și temple (pagode). China a căpătat o nouă înfățișare.

În China, feudații formau clasa dominantă. Ei primeau întinderi de pămînt de la împărat. O poziție dominantă dețineau și reprezentanții diferitelor religii răspîndite în China, care acumulasera mari bogății. Prin secolul al VI-lea, cînd China avea o populație de 16 milioane de locuitori, numai China de nord avea 30 000 de temple și 200 000 de preoți.

Într-unul din templele budiste era o statuie a lui Buda de peste 12 m înălțime, turnată în aur.

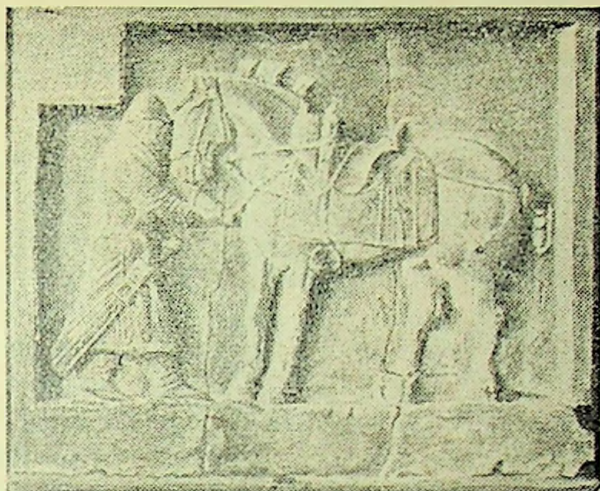
Pămîntul era cultivat de țărani șerbi. Dar spre deosebire de relațiile dintre feudați și șerbii din Europa occidentală și cea orientală, în China feudalul era stăpîn deplin asupra vieții țăranilor. Zeci de mii de țărani erau obligați să lucreze gratuit la diferite construcții, fiind bătuiți cu bețe de bambus în caz de nesupunere. Foametea îi obliga să-și vîndă copiii în sclavie. Dacă țăranul nu restituia la timp banii împrumutați, atunci devenea și el sclav. În secolul al VIII-lea, loturile țărănești erau așa de mici, încît nu mai puteau asigura hrana țăranilor și aceștia fugeau în masă. Răscoalele se țineau lanț.

Una din cele mai importante răscoale a fost aceea de la sfîrșitul secolului al IX-lea. Țăranii răsculați, conduși de viteazul *Huan Ceao*, au reușit să în-

O pagodă.

frîngă pe feudali și să ocupe capitala imperiului, Cianan, pe care au ținut-o sub stăpînirea lor timp de doi ani. Feudalii chinezi au chemat în ajutor pe nomazi din nord. Poporul a denumit această intervenție „*invazia corbilor negri*”. Cu ajutorul lor, feudalii chinezi au înăbușit răscoala. Huan-Ceao a fost omorît și China jefuită.

Mormîntul unui împărat chinez.

După răscoală, proprietatea deplină a feudalului asupra țaranului a fost zdruncinată. Țaranul nu mai putea fi vîndut ca sclav sau omorît cu atîta ușurință.

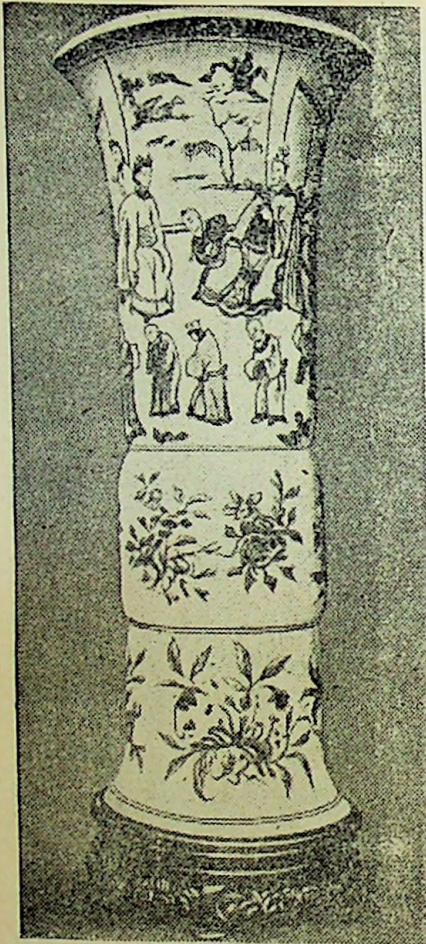
„Invazia corbilor negri” și răscoala lui Huan-Ceao au slăbit Imperiul Tang și au provocat fărîmițarea lui, fărîmițare care a ținut din secolul al IX-lea pînă în secolul al XI-lea.

Unitatea imperiului a fost restabilită deabia în secolul al X-lea de către *dinastia Sun*. Dinastia Sun a întărit exploatarea feudală a țaranilor și meseriașilor, încărcîndu-i cu noi obligații.

În anul 1068, președinte al consiliului de stat a ajuns învățatul *Van An-și*, care a încercat unele reforme în favoarea țaranilor, dar nefiind pe placul feudalilor a fost înlăturat.

Situația țaranilor s-a înrăutățit din nou, provocînd dese răscoale, care au slăbit din nou imperiul chinez și puterea dinastiei Sun.

În secolul al XIII-lea, imperiul Sun s-a prăbușit, fiind cucerit de către mongoli, care au anexat partea de nord a Chinei

Vas de porțelan chinezesc.

Cultura Chinei
feudale.

Chinezii au avut în acel timp o cultură înaintată, care întrecea mult pe cea din Europa apuseană. Ei cunoșteau în acea vreme praful de pușcă, busola și hîrtia. Chinezii au tipărit primele cărți. Textul cărților era gravat pe o scîndură, iar apoi imprimat pe hîrtie subțire. În China a apărut prima gazetă din lume, „Vestitorul capitalei“, care a existat peste o mie de ani.

Știința era dezvoltată. Chinezii cunoșteau matematica, astronomia, geografia și agronomia. Cultura pămîntului se făcea în straturi, iar meșteșugarii chinezi erau neîntrecuți. Mătașurile, porțelanurile și obiectele decorative din metal produse de ei, erau renumite în toată lumea.

CAPITOLUL V

TRASATURILE ECONOMICE, SOCIALE ȘI POLITICE ALE SOCIETĂȚII FEUDALE LA ÎNCEPUTUL EVULUI MEDIU (SECOLELE AL V-lea — AL XI-lea)

Lecția a 17-a

Trăsăturile economice.

Între secolul al V-lea și al XI-lea au apărut, alături în Europa de apus și răsărit, cît și în Asia state feudale.

În sclavagism, munca societății era împărțită între sat și oraș. În orașe sau orașe-cetăți erau concentrate meseriile și comerțul și se dezvolta știința, arta etc.

În sate, sutele de mii de sclavi lucrau pe pământul proprietarului pentru a produce hrana necesară populației de la oraș. Deci putem spune că civilizația sclavagistă avea un caracter urban (orășenesc).

O dată cu prăbușirea civilizației sclavagiste, s-a schimbat și caracterul economiei. Diviziunea muncii între sat și oraș a dispărut. Comerțul a decăzut și ca atare și importanța orașelor. Bunurile societății se produceau pe feude, agricultura căpătînd rolul principal. Pe domeniul feudal se produceau atît uneltele cît și îmbrăcămintea necesară, satul căpătînd rolul principal în economie. Economia feudală din secolele al V-lea — al XI-lea, din apusul Europei, avea deci un caracter rural (sătesc), agrar.

Spre deosebire de Europa apuseană, în sud-estul Europei și în Asia, ca urmare a trecerii lente de la orînduirea sclavagistă la orînduirea feudală, orașele și-au păstrat o anumită importanță în economie. Deci, în economia acelor state se împletea caracterul urban cu cel rural, așa cum s-a văzut atunci cînd s-au studiat statele feudale din răsăritul Europei și din Asia.

Întreaga viață economică a societății feudale se desfășura pe domeniul feudal. Domeniul feudal constituia unitatea economică caracteristică orînduirii feudale în secolele al V-lea — al XI-lea, indiferent că este vorba de Franța, Germania, Rusia, califatele arabe, India sau China.

Pe domeniul feudal, pământul se împărțea de obicei în două: pământul feudalului (rege, senior, voievod, cneaz, boier, emir, rajah etc.), pe care se găsea gospodăria lui, și pământul aflat în folosința țăranilor dependenți (șerbi).

Pământul feudalului era lucrat cu ajutorul țăranilor dependenți, care făceau claca cu uneltele și vitele lor. Pentru loturile aflate în folosința lor, țăranii șerbi dădeau dijma în produse.

Pe domeniul feudal și în satul feudal predomina economia naturală închisă. Gospodăria domeniului asigura feudalului toate felurile de produse. Pe vremea aceea, în cadrul economiei naturale, meșteșugurile nu se separaseră încă de agricultură. Îmbrăcămintea, încălțăminte și inventarul agricol erau produse de țăranii dependenți sau de meșteșugarii care trăiau la curtea feudalului și care deserveau și populația satului.

Comerțul cu țările îndepărtate se făcea în general numai pentru a satisface cererile de articole de lux folosite de vîrfurile societății. Economia naturală a dat posibilitatea ca feudalii să devină independenți, ceea ce a contribuit la fărîmîțarea politică a statelor feudale din acel timp.

Cu toate acestea, economia feudală este superioară celei sclavagiste. Țăranii șerbi erau mai interesați decât sclavii în a produce diferite bunuri, deoarece de o parte dintre ele se foloseau și ei. Țăranii se străduiau în limita posibilităților să perfecționeze unele unelte de muncă, pentru a obține mai multe produse. Societatea va progresa de acum înainte mult mai repede.

Trăsăturile sociale.

Încă înainte de căderea Romei, sclavagismul începuse să fie eliminat din raporturile sociale. Sclavii se împuținaseră ca număr, deoarece războaiele de cucerire încetaseră, iar prețul lor era foarte ridicat. Munca cu sclavi devenise nerentabilă. De aceea, unii latifundiarilor romani au recurs la munca cu țărani coloni, care primeau un lot de pământ în schimbul muncii pe latifundiile romane. Colonii, cu timpul, s-au legat de acele proprietăți, devenind țărani neliberi. Ei constituie unul dintre elementele care fac trecerea de la sclavagism la feudalism în Imperiul Roman. Deci, sclavagismul a început să fie înlăturat din cauză că nu mai corespundea cu nevoile societății.

Căderea Imperiului Roman de Apus și popoarele migratoare au grăbit procesul de dispariție a sclaviei în Europa apuseană.

În regatele barbare, în secolele al V-lea — al XI-lea, s-au cristalizat clasele noi, caracteristice orînduirii feudale: feudalii, clasa marilor proprietari de pământuri, și țăranii șerbi, clasa celor care munceau pe pământurile feudalilor, clasa celor care produceau bunurile societății feudale.

În Imperiul Bizantin dispariția sclaviei a întârziat. Împărații bizantini, sprijinindu-se pe armată și datorită poziției strategice a împărăției, au menținut încă câteva secole sclavia ca bază a economiei imperiului. Pînă în secolul al VIII-lea, în imperiu predomina țărăniimea liberă și numai din secolul al IX-lea a început procesul de șerbire în masă. În secolul al XI-lea, feudalismul a biruit complet și în Bizanț.

În celelalte țări din răsăritul Europei, cum ar fi în Rusia și Țările Române, feudalismul s-a dezvoltat mai lent și, în mare măsură, s-a trecut direct de la organizarea primitivă la feudalism.

În Arabia, de asemenea, trecerea la feudalism se face în mod aproape direct de la organizarea gentilică.

Cel mai târziu a dispărut sclavia în India și China. Aici, în secolele al V-lea — al XI-lea, se împleteau încă relațiile feudale cu cele sclavagiste.

După cîte am văzut, societatea feudală avea la bază două clase fundamentale: feudații și țărani (șerbi și liberi).

Raporturile dintre aceste clase se deosebesc însă de acelea dintre sclavi și stăpînii de sclavi. Feudalul deține proprietatea completă asupra pămîntului. El nu are însă decît proprietatea incompletă asupra țăranului șerb, pe care nu-l poate omorî sau vinde. În schimb îl obligă să-i lucreze pămîntul și să-i plătească dijma pentru bucățița de pămînt pe care o folosește. Țăranul era dependent de pămînt și de stăpîn. El nu putea părăsi moșia feudală fără învoirea feudalului.

Spre deosebire de sclav, țăranul șerb era proprietarul uneltelor sale de producție și al gospodăriei private.

Caracteristic pentru dezvoltarea feudalismului în secolele al V-lea — al XI-lea era, de asemenea, șerbirea țărănilor liberi. Ei au fost deposedați de pămînturile lor, cu ajutorul bisericii, în folosul domeniilor feudale. Șerbirea totală a țărănilor liberi a contribuit la întărirea orînduirii feudale.

În Europa de apus, șerbii erau proveniți din foști sclavi și coloni, iar mai apoi din țărani liberi ai popoarelor barbare. Cei din Imperiul Bizantin au provenit din sclavi și coloni, apoi din țărani liberi ai popoarelor cucerite. În califatul arab, șerbii au provenit din populația sclavă sau liberă, cucerită de califi. În India și China, șerbii au provenit din țărani liberi ai obștilor.

Între șerbi și feudali au crescut treptat neînțelegerile, care au determinat pe țărani să-și arate nemulțumirile față de felul în care erau tratați. Adesea, țărani refuzau să lucreze pămîntul feudalului; altă dată distrugeau uneltele sau dădeau foc bucatelor. Cînd nemulțumirile creșteau, țărani părăseau moșia, plecînd în altă parte. Uneori, cînd viața lor devenea insuportabilă țărani se răsculau.

Răscoalele țărănești constituie forma cea mai puternică de manifestare a luptei de clasă. Din Franța și pînă în China, răscoale puternice ale țărănilor au urmărit eliberarea lor de exploatare. Răscoalele au constituit trăsătura caracteristică a întregii orînduiri feudale.

Trăsăturile politice.

Răscoalele sclavilor și ale țărănilor liberi, împreună cu migrațiile popoarelor au sfărîmat vechile state sclavagiste. Pe ruinele Imperiului Roman au apărut regatele barbare ale vandalilor, vizigoților, ostrogoților, francilor etc. care au pregătit trecerea la statul feudal.

Aproape la toate popoarele despre care s-a vorbit, se poate urmări la început (sec. al VI-lea — al VIII-lea) o întărire a puterii conducătorului (rege, cneaz, voievod, calif, sultan sau împărat). Feudalii în formare erau interesați să susțină pe conducător, putînd astfel să supună cu mai multă ușurință pe țărani liberi.

Religia a jucat un rol deosebit în formarea și întărirea societății și statelor feudale. În Europa de apus, Europa de răsărit, în statele arabe, în India și China, reprezentanții religiei au educat masele populare la supunere în fața conducerii. Ba mai mult: papa și patriarhul de la Constantinopol, episcopii, califii și brahmanii, toți deopotrivă au sprijinit puterea centrală. Cîtcodată, cum a fost cazul papei Grigore al VII-lea, ei pretindeau dominația universală. Acești reprezentanți și conducători religioși au contribuit și ei la deposedarea de pămînt a țăranilor, prin diferite mijloace. Călugării din Europa apuseană înscenau „tămăduiri miraculoase“ pe care le-ar produce niște moaște (oseminte) ale unor sfinți. Ei storceau bani de la poporul ținut departe de cultură.

Pentru aceste servicii biserica a primit numeroase pămînturi cu sate, devenind foarte bogată. Ea folosea, ca și feudalii, munca șerbilor, pe care-i exploata cu aceleași metode ca și laicii.

Așadar, biserica în evul mediu avea un caracter de clasă. Ea servea interesele stăpînitorilor împotriva țăranilor șerbi și a meseriașilor. Biserica a contribuit la formarea și întărirea statelor feudale.

Feudalii și-au organizat statul după interesele lor. Marele feudal (rege, cneaz, împărat etc.) înzestra pe vasalii săi (nobili, boieri, prinți etc.), obligîndu-i să-l sprijine cu armată. Aparatul de stat era numit și controlat de feudali. **Armata, ierarhia feudală și biserica constituiau forțele statului feudal.** În apusul Europei, armata de cavaleri, în răsăritul Europei și în Asia, oastea domnească erau instrumente cu care feudalii înăbușeau răscoalele țărănești.

Ca orice stat într-o societate împărțită pe clase, statul feudal avea două funcții (sarcini) de bază: în interior, de a ține în frîu majoritatea țăranilor șerbi exploatați; în afara granițelor, statul feudal căuta să-și extindă teritoriul în folosul clasei dominante, pe seama teritoriului altor state. Prima sarcină, adică aceea de a reprimă voința maselor, era sarcina principală a statului feudal.

Prin urmare, statul feudal era un instrument de asuprire a țăranilor de către feudali.

Toate statele feudale despre care s-a vorbit au urmat aceeași linie de dezvoltare. După formare, ele s-au extins, au alcătuit imperii, pentru ca mai tîrziu să se fărîmițeze. Statul feudal

al lui Carol cel Mare, Marele Stat Morav, Rusia kieveană, Marele Califat Arab, Împărăția Gupta în India, Împărăția Tang în China constituie exemple vii în dezvoltarea istorică a statului feudal din acel timp. Toate statele feudale din perioada de formare a feudalismului au fost state fărâmițate.

Principala cauză a fărâmițării statelor feudale din acea perioadă a fost *economia naturală*. Economia naturală dădea posibilitate marilor feudali să devină independenți, fiindcă economiceste ei nu depindeau de nimeni. Marii feudali se ridicau împotriva puterii conducătorului, pentru că dispuneau de toate bogățiile de care aveau nevoie.

Imperiile și marile state feudale, după o perioadă de creștere și întărire, au decăzut, fărâmițându-se în nenumărate state mici feudale, independente. În apusul Europei s-au format ducatele și comitatele, în răsăritul ei, cnezatele și voievodatele, în lumea arabă emiratele și sultanatele, în India și China, principatele.

Această evoluție constituie o trăsătură caracteristică a statelor feudale din secolele al V-lea — al XI-lea.

Evoluția economică și întărirea luptei de clasă în secolele următoare necesita trecerea la o altă formă de stat feudal, care să fie în stare să apere interesele clasei stăpînitoare.

CAPITOLUL VI

CULTURA LA ÎNCEPUTUL EVULUI MEDIU. SECOLELE al V-lea — al XI-lea

Lecția a 18-a

Cultura țărilor din Europa apuseană

Începutul culturii
medievale.

Cultura romană, care ajunsese la un înalt grad de dezvoltare, începuse să decadă încă din ultimele secole ale existenței imperiului. Popoarele migratoare au contribuit și ele la decăderea ei. Barbarii nu cunoșteau viața orășenească și nu prețuiau cultura. În timpul năvălirilor, mare parte a orașelor au fost dărâmate, iar altele au scăzut ca populație. Tot atunci au fost distruse multe monumente de artă, ca palate, temple, teatre, statui și picturi.

Scolile au fost închise, iar bibliotecile au fost arse. De aceea, în primele secole ale evului mediu, Europa apuseană era înapoiată din punct de vedere cultural. În regatele barbare,

formate pe ruinele imperiului, popoarele trăiau în întuneric și neștiință de carte. La barbari nici regii nu știau carte. Regele ostrogoților, *Teodoric*, se iscălea cu ajutorul unui șablon, peste care dădea cu o pensulă înmuiată în vopsea.

Numai biserica și Imperiul Roman de Răsărit mai păstrau o parte a culturii vechi romane și grecești.

Bisericile și mănăstirile erau singurele centre culturale din acea vreme. Călugării copiau cărți bisericești, scriau cronici în care povesteau evenimentele mai importante ale vremii sau cărți în legătură cu viața sfinților. Pe lângă mănăstiri funcționau școli în care călugării învățau scrisul și cititul pe viitorii preoți. Limba folosită în biserică și în scrieri fiind cea latină, viitorii preoți învățau această limbă. Pentru aceasta, călugării copiau texte din operele scriitorilor romani. În acest mod ei au păstrat multe cărți de știință și literatură, care altfel s-ar fi pierdut.

Uneori, însă, călugării și preoții, socotindu-le păgîne și nepotrivite cu învățătura creștină, au ars și au distrus multe opere și monumente de artă, ca temple, tablouri și statui din antichitate. De asemenea, pentru a-și procura materialul necesar scrierii cronicilor, au șters de pe pergamente texte vechi de mare valoare.

În biserică și în cancelariile statelor din Apus se folosea limba latină, limbă neînțeleasă de popor. Acest fapt a întârziat dezvoltarea limbii și a culturii naționale a popoarelor.

Regii și împărații se foloseau în conducerea statului de preoți, deoarece numai ei cunoșteau limba latină. Astfel biserica își întărea și pe această cale puterea în stat.

De-abia în Imperiul lui Carol cel Mare, cultura medievală a început să progreseze.

Dezvoltarea culturii
în Imperiul
lui Carol cel Mare.

Carol cel Mare a apreciat cultura și a sprijinit dezvoltarea ei. El avea nevoie de preoți cu știință de carte, care să însușe supușilor ascultare față de împărat și seniori, de judecători și funcționari pentru conducerea administrației imperiului și pentru a ține evidența veniturilor și cheltuielilor lui. De aceea, Carol a dispus înființarea de școli pe lângă biserici și mănăstiri. O școală funcționa chiar în palatul său și nu rareori Carol asista la cursurile ei.

Școlile nu puteau fi frecventate decât de fiii nobililor. Copiii căpătau în școală unele cunoștințe de citit, scris și socotit. Fenomenele naturii erau explicate ca rezultat al voinței unor forțe divine. Biserica împiedica în acest mod cunoașterea științifică a lumii de către elevi și nu le dezvolta gândirea.

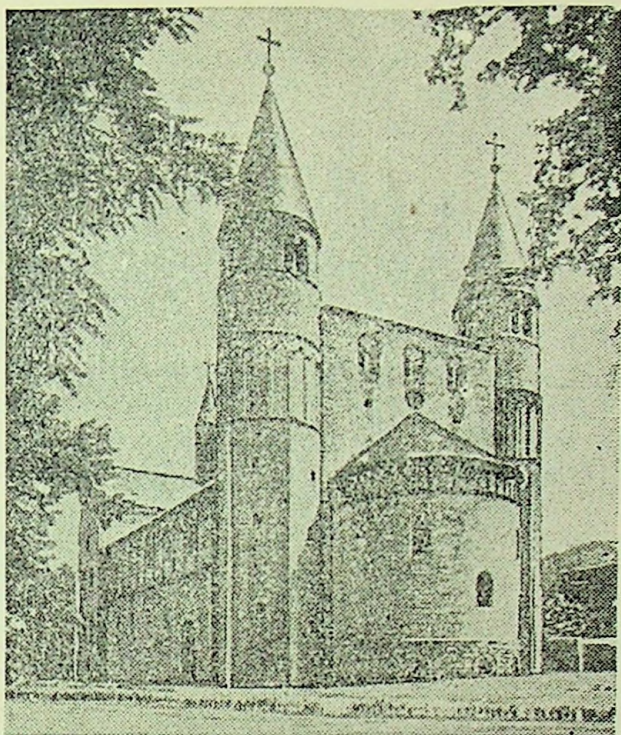
Carol a chemat la curtea sa învățați din toate țările. Unul din cei mai renumiți a fost învățatul călugăr englez *Alcuin*. Acesta conducea și școala din palat. În palatul lui Carol s-a înființat și un fel de academie. Ea era frecventată de către Carol, familia lui și de curtenii mai învățați.

Arta care s-a dezvoltat mai mult în timpul lui Carol a fost *arhitectura*. Arhitecții săi construiau în stil roman catedrale și palate. Bisericile în stil roman sînt prelungi și au planul în formă de cruce. Ele sînt împodobite cu bolți, cupole și coloane rotunde. Ferestrele sînt mici și interiorul este slab luminat. Bisericile erau astfel construite încît să inspire ideea de forță și de dominație a bisericii.

Acest progres cultural din apusul Europei a fost împiedicat cîtăva vreme de invazia normanzilor din secolele al IX-lea și al X-lea. Aceștia, în căutare de aur și argint, prădau și incendiau bisericile și mănăstirile întîlnite în cale. Călugării erau omorîți, iar școlile, bibliotecile și arhivele, care de-abia luaseră ființă, erau distruse.

În secolele al X-lea și al XI-lea, țara cea mai avansată din apusul Europei era Italia. Aici s-au dezvoltat de timpuriu orașele și comerțul, mai ales cu Bizanțul. Orașenii bogați au sprijinit cultura prin înființarea de școli și construirea de monumente de artă. Astfel este biserica San Marco din Veneția, una din primele construcții medievale din Italia.

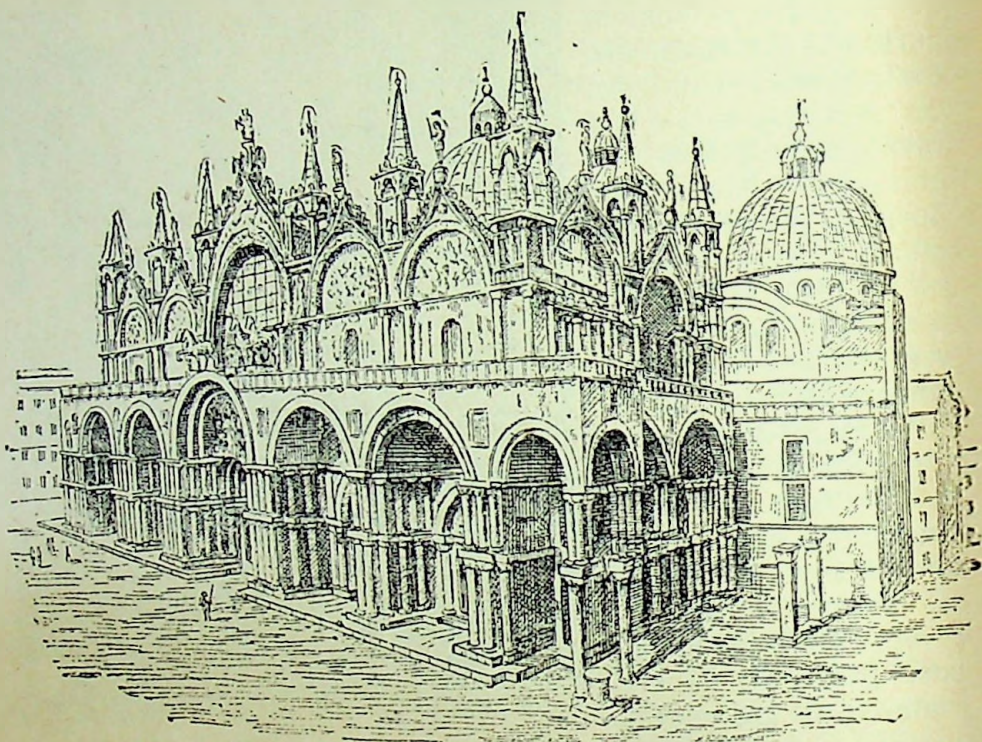
Vecinătatea cu Bizanțul, care avea cea mai înfloritoare cultură în acea vreme, a contribuit și ea la progresul cultural al

Biserică în stil roman din secolul al X-lea.

Progresul culturii
în Italia.

6 — Istoria evului mediu cl. V-VI

Biserica San Marco din Veneția.

Italiei. Acest progres avea la bază urmele culturii vechi romane, care în Italia erau mai bogate decât oriunde. De aceea, în Italia s-au stabilit mulți învățați străini.

Lecția a 19-a

Cultura țărilor răsăritene. Cultura Bizanțului și a țărilor arabe

Dezvoltarea
culturii medievale
în Imperiul Bizantin.

Slavii n-au distrus Imperiul Bizantin și comorile lui culturale, cum au făcut barbarii germani în Imperiul Roman de Apus. Imperiul Bizantin era mult superior Europei apusene din punct de vedere cultural.

În Imperiul Bizantin s-au păstrat orașele, tehnica construcțiilor și meseriile. El avea legături comerciale cu țările vecine și cu cele mai îndepărtate. Bizanțul nu era numai capitala și cel mai bogat oraș din imperiu, ci și centrul cultural al țării.

În Bizanț funcționau numeroase școli și o universitate. În școlile bizantine se învățau Iliada și Odiseia lui Homer, tragediile lui Eschil și Sofocle, ca și operele filozofice ale lui Platon și Aristotel. Învățații bizantini se ocupau cu istoria, filozofia, geografia și medicina.

Împărații, nobilii și negustorii bogați duceau o viață luxoasă în palate construite cu gust de arhitecți și meșteri pricepuți. Clădirile — biserici și palate — aveau cupole împodobite cu fresce și mozaicuri. Pictura bizantină era însă rigidă: chipurile de sfinți pictate pe pereții bisericilor, chipurile împăraților și împărăteselor erau încremenite, cu fața suptă și prelungă, cu o înfățișare severă și întunecată. Artă bizantină căuta să insufle oamenilor sentimentul religios și respectul față de împărat. Cel mai mare monument al arhitecturii bizantine este *catedrala Sf. Sofia* din Constantinopol.

Teologia, care era considerată atunci ca o știință despre religie, era prețuită de către bizantini ca cea mai înaltă știință. Aceasta se străduia să convingă poporul că este obligat la ascultare față de împărat și față de autoritățile numite de el. În fruntea bisericii era patriarhul din Constantinopol, dar adevăratul ei șef era împăratul. Cine nu era de acord cu învățăturile bisericii era socotit dușman al statului și al împăratului. Învățații și filozofii care aveau păreri opuse cu ale bisericii erau persecutați. **Cultura bizantină avea deci un caracter religios.**

Cultura Bizanțului s-a răspândit prin negustori și misionari în toate țările vecine: la slavii sudici și la cei răsăriteni, la arabi ca și la populația din Italia. Negustorii și comerțul bizantin au fost purtătorii culturii și civilizației bizantine. Legăturile economice stabilite de ei erau totodată și legături culturale. Chiar misionarii trimiși de Bizanț să creștineze popoarele vecine urmăreau prin aceasta să le supună influenței economice a Bizanțului.

Misionarii bizantini nu sileau popoarele creștinate să învețe limba greacă, ci traduceau cărțile religioase în limba acelor popoare. Astfel, ei **contribuiau la dezvoltarea limbii și a culturii naționale a popoarelor respective, spre deosebire de biserica din apus, care folosea limba latină.**

Cea mai puternică influență a Bizanțului s-a exercitat asupra slavilor de sud și asupra rușilor. Bulgarii s-au creștinat în secolul al IX-lea, în timpul regelui Boris, cu ajutorul misionarilor de la Constantinopol. Aceștia erau ucenici ai lui Metodiu și Ciril. După creștinare s-a format **alfabetul slavon** sau

cirilic și a început dezvoltarea culturii slavone în Bulgaria. Bulgaria a devenit centrul culturii slavone în secolul al X-lea, în timpul domniei țarului Simion.

Cultura slavonă s-a răspândit și la poporul român, a cărui creștinare în masă s-a făcut o dată cu creștinarea bulgarilor. Alfabetul cirilic a fost folosit în scrierea noastră pînă în secolul al XIX-lea.

Popoarele din Europa răsăriteană n-au copiat întru totul civilizația bizantină, ci au folosit-o drept model pentru crearea unei scrieri, unei culturi și a unei arte naționale proprii.

Cultura Rusiei kievene.

În secolele al IX-lea — al XI-lea, Rusia kiveană avea o civilizație înaintată, datorită legăturilor sale economice și a influenței culturale a Bizanțului.

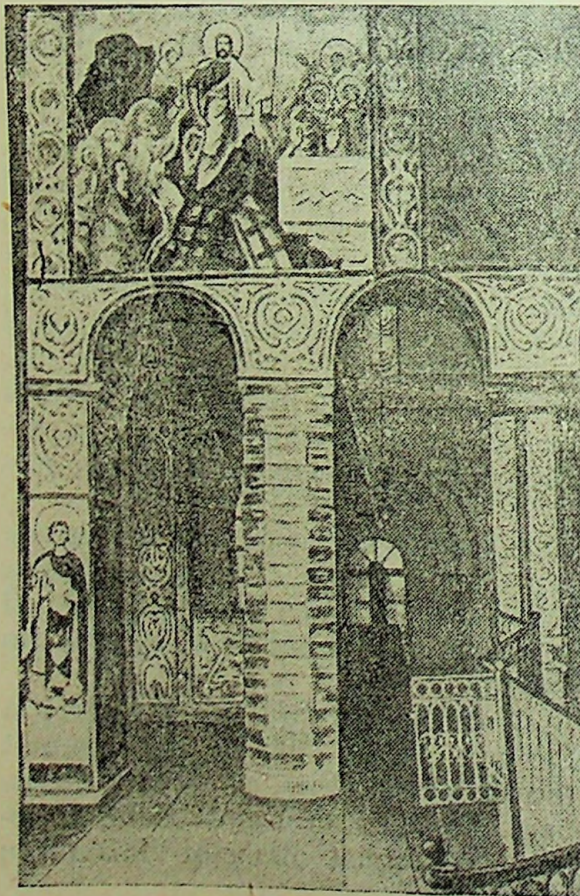
Cneazul Vladimir a creștinat, la sfîrșitul secolului al X-lea, pe ruși, cu ajutorul misionarilor din Constantinopol. Chiar în-

ainte de creștinare, rușii își dezvoltaseră scrierea și și formaseră o limbă literară. După creștinare s-a răspândit în Rusia civilizația și cultura bizantină. Multe opere de știință au fost traduse din grecește în rusește. Școlile în care învățau fiii de boieri, de negustori bogați ca și ai orășenilor de rînd s-au înmulțit.

Centrul cultural al Rusiei kievene era Kievul, oraș mare și frumos care rivaliza cu Constantinopolul. *Catedrala Sf. Sofia din Kiev*

Interiorul catedralei Sf. Sofia din Kiev.

A fost construită în secolul al XI-lea. Se poate observa influența bizantină și nivelul înalt al arhitecturii, picturii și al artei decorative a meșterilor ruși.

Întrecea în frumusețe multe modele ale arhitecturii bizantine din acea vreme.

Invaziile popoarelor nomade din stepă au împiedicat cultura kieveană să ia o dezvoltare mai mare.

Cultura țărilor arabe.

La început, în vremea când purtau războaiele de cucerire, arabii aveau o cultură inferioară culturii popoarelor cucerite de ei în Iran, Siria și Egipt. Atunci

ei au privit cu ură civilizația acestor popoare și au distrus în bună parte cultura lor. În Egipt au incendiat renumita bibliotecă din Alexandria, care cuprindea o bogată colecție de manuscrise antice. În Asia centrală au fost distruse toate monumentele literare ale regiunii, iar învățații au fost omorâți sau alungați. Când au ars renumita bibliotecă din Alexandria, au spus: „Dacă cuprinde învățături împotriva Coranului, trebuie distrusă. Dacă învățăturile sînt asemănătoare Coranului, nu mai sînt trebuincioase, întrucît există Coranul“.

În țările cucerite, arabii au introdus religia musulmană ca religie oficială, iar limba arabă ca limbă a religiei, statului și literaturii. Prin negustori, limba arabă s-a răspîndit peste tot și în scurt timp a devenit limba comercială internațională, vorbindu-se din Spania pînă în India și China.

Cu timpul însă, arabii au fost influențați de cultura popoarelor cucerite, pe care au început să și-o însușească. Operele renumiților învățați greci și egipteni au fost traduse în limba arabă. Dintre științe, o mare dezvoltare au luat astronomia și chimia, științele naturii și medicina. Medicii arabi făceau operații grele și au fost primii care au folosit adormirea bolnavului în timpul operației.

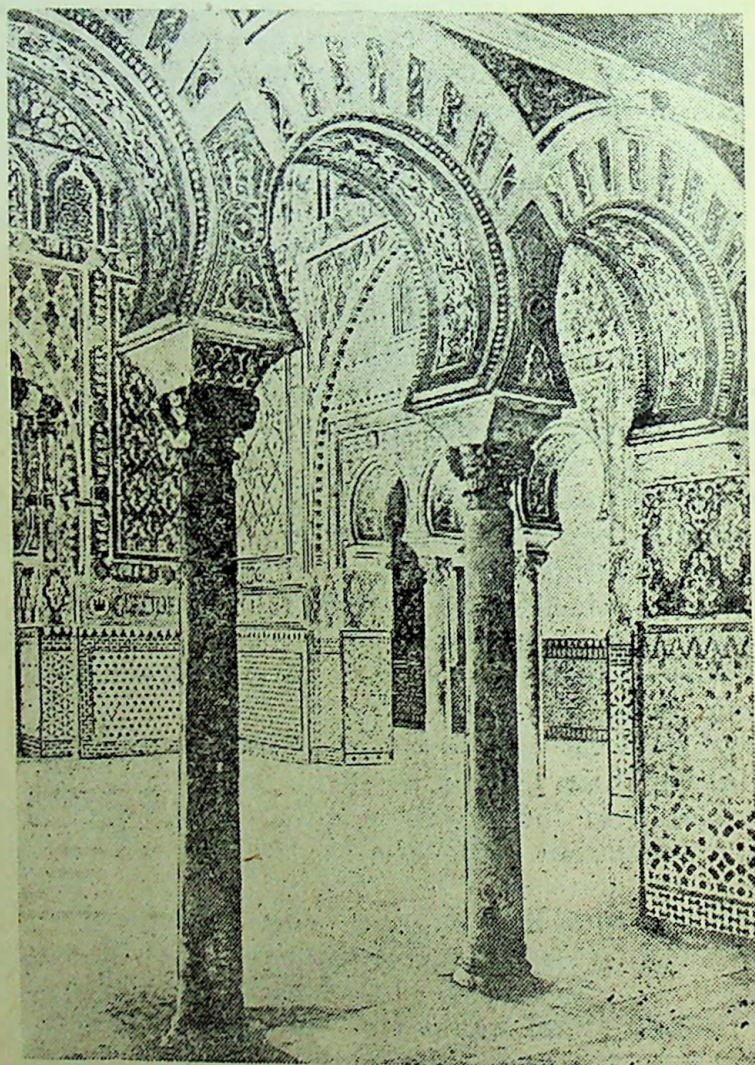
Contribuții de seamă au adus arabii științelor matematice, în special algebrei. Arabii au manifestat un interes deosebit pentru călătoriile îndepărtate și descoperirile geografice, în vederea dezvoltării comerțului cu cele mai îndepărtate țări ale lumii.

Scriitorii arabi au compus poezii și au scris opere literare minunate. O largă răspîndire a avut-o colecția de povestiri *O mie și una de nopți*, care a fost tradusă în toate limbile europene. Învățații arabi au alcătuit primele dicționare și enciclopedii.

Reprezentanții bisericii musulmane nu priveau cu ochi buni dezvoltarea științei. Ei se temeau că știința va slăbi credința în învățătura Coranului. Ca și în țările creștine, religia musul-

mană împiedica dezvoltarea științei și persecuta pe oamenii cu idei înaintate.

În califatul arab au înflorit și artele, în special arhitectura. Arhitecții arabi au construit *moschei* (temple musulmane) cu siluete svelte și palate ca în basme. Clădirile se disting prin simetria și armonia liniilor. Ele erau împodobite cu sculpturi din faianță, de culori vii și cu linii încrucișate sau împletite, numite *arabescuri*. Cele mai renumite monumente ale arhi-

Sala tronului din alcazar — Sevilla (Spania).

Se observă frumusețea coloanelor și bogăția de arabescuri cu care sînt împodobiți pereții și arcadele. Arabescurile sînt ornamente ce reprezintă plante și desene geometrice împletite la infinit.

tekturii arabe sînt moscheile din Bagdad, Cairo, Cordoba; palate ca: *Alhambra* din Granada și acela din Sevilla, în Spania.

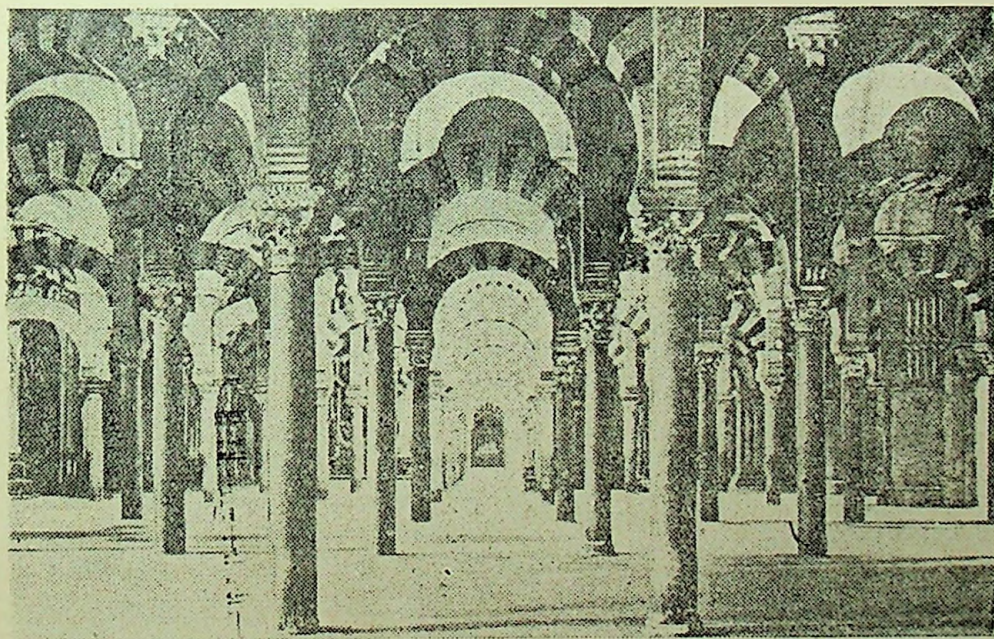
O mare măiestrie au atins arabii în arta caligrafierii și legării cărților, care erau ilustrate în culori și aur.

Cultura califatului
de Cordoba.

O mare înflorire a cunoscut cultura arabă în califatul de Cordoba, care s-a format în secolul al VIII-lea în Spania.

Centrul acestei culturi era *Cordoba*, oraș mare, cu peste o jumătate de milion de locuitori. În Cordoba erau 27 de școli superioare și biblioteci mari. Cursurile lor erau frecventate nu numai de studenții arabi, ci și de studenții creștini veniți din țările Europene.

Europenii au învățat de la arabi astronomia, algebra și chimia. Arabii, prin întinsele lor relații comerciale, au făcut cunoscut europenilor poziția cifrelor într-un număr, cunoscută pînă la ei doar de către hindușii din India. Multe cuvinte folosite în limbile europene, în știință și comerț sînt împrumutate

Interiorul moscheii din Cordoba.

Moscheia datează din secolele al IX-lea și al X-lea. Interiorul se compune din 19 nave (părți) sprijinite pe vreo 850 de coloane. Arcurile sînt în formă de potcoavă, iar culorile desebite, albul pietrii și roșul cărămizii, produc un frumos efect de perspectivă și de lumină.

de la arabi. ca de exemplu: *magazin. tarif. cifră. algebră, zenit* etc.

Prin mijlocirea califatului de Cordoba, în Europa s-au răspândit nu numai scrierile învățaților arabi, ci și multe din operele învățaților greci din antichitate, ca ale filozofilor Aristotel, ale astronomului Ptolemeu și geometria lui Euclid, care au contribuit la dezvoltarea științei europene. Tot prin ei s-au răspândit în Europa invențiile chinezilor: hîrtia, busola și praful de pușcă.

Cultura popoarelor
din Asia centrală.

Dintre învățații Asiei centrale, care și-au scris cărțile în limba arabă, mai însemnat a fost *Al Horesmi*, unul din cei mai mari matematicieni, geograf și astronom de la sfîrșitul secolului al VIII-lea și începutul secolului al IX-lea, *Al Biruni*, astronom, geograf, istoric și poet de la sfîrșitul secolului al X-lea și începutul secolului al XI-lea, și *Ali-Ibn-Sina* cunoscut în Europa sub numele de *Avicenna*, un mare filozof și medic din acel timp. Avicenna a trăit multă vreme la Buhara, de unde a fost alungat de clerul musulman, care-l acuza de necredință.

A decorative border with a repeating floral and vine motif surrounds the central text. The border is composed of stylized leaves and scrolls, creating a frame for the title and subtitle.

**DEZVOLTAREA
FEUDALISMULUI**

Secolele
XII·XV

CAPITOLUL I

PROGRESELE ECONOMICE ȘI SOCIALE. DEZVOLTAREA ORAȘELOR ȘI COMERTULUI

Lecția a 20-a

Formarea și dezvoltarea orașelor medievale

Apariția meșteșugarilor
de profesie.

În secolele al V-lea — al XI-lea, perioada de început a evului mediu, în Europa și Asia s-a format orînduirea feudală. În mod treptat, în acel răstimp, locul proprietarilor de sclavi a fost luat de feudali, iar locul sclavilor, de țărani șerbi. Exploatarea sclavagistă a fost înlocuită cu exploatarea feudală. În secolul al XI-lea, orînduirea feudală a ieșit definitiv biruitoare și a devenit dominantă.

În secolele al IX-lea — al XI-lea, viața economică, care la începutul evului mediu decăzuse în țările Europei apusene, a început să progreseze. Populația se înmulțise și cerințele ei erau tot mai mari.

Țăranii au început să perfecționeze uneltele și să dezvolte agricultura. În locul uneltelor de lemn au început să folosească lopeți, sape, furci diferite, pluguri de fier, teascuri pentru ulei și vin. Au învățat pomicultura, viticultura și grădinăritul. Pământul fiind lucrat mai bine, producea mai mult.

Ei și-au însușit și o tehnică nouă de prelucrare a metalelor din care își făceau uneltele și armele. De la țesăturile de in și cînepă au trecut la confecționarea țesăturilor de lînă, care cereau o îndemînare mai mare. Pînă atunci, o gospodărie țărănească își confecționa singură uneltele, vasele și îmbrăcămintea necesară, iar seniorii le primeau de la țăranii de pe moșia lor, sub formă de dijmă. Cu alte cuvinte, țăranul era în același timp agricultor și meșteșugar, meseriile nefiind despărțite de agricultură.

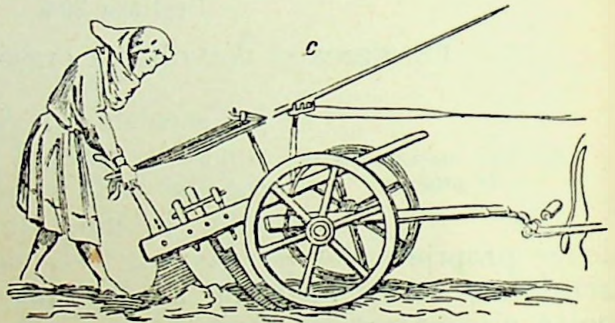
Dezvoltîndu-se însă tehnica productivă, țăranii care au deprins mai bine o meserie s-au lăsat de agricultură și au devenit meșteșugari de profesie: fierari, armurieri, olari, țesători, tîm-

a

b

c

d

a) Țărani la lucru în secolul al XIII-lea; b) lucrător în secolul al XII-lea; c) plug; d) coasă; e) săpăliță.

plari etc. Primii meșteșugari erau dependenți de leudali, ca și țărani șerbi; ei produceau doar pentru nevoile domeniului feudal.

Separarea meșteșugurilor de agricultură și apariția orașelor.

Cu timpul, cererea de produse meșteșugărești a crescut, datorită dezvoltării modului de viață (vezi glosar). Pentru a putea produce pentru oricine și din dorința unei vieți mai libere, o parte dintre meșteșugari au fugit de la seniori și au format așezări proprii. Meșteșugarii puteau fugi mai ușor decât țărani de pe domeniile feudale, deoarece își luau cu ei uneltele și se așezau oriunde, în timp ce țărani, fugind, trebuiau să-și părăsească pământul și gospodăria.

Așa a început separarea meșteșugurilor de agricultură; aceasta este prima diviziune socială a muncii în societatea feudală.

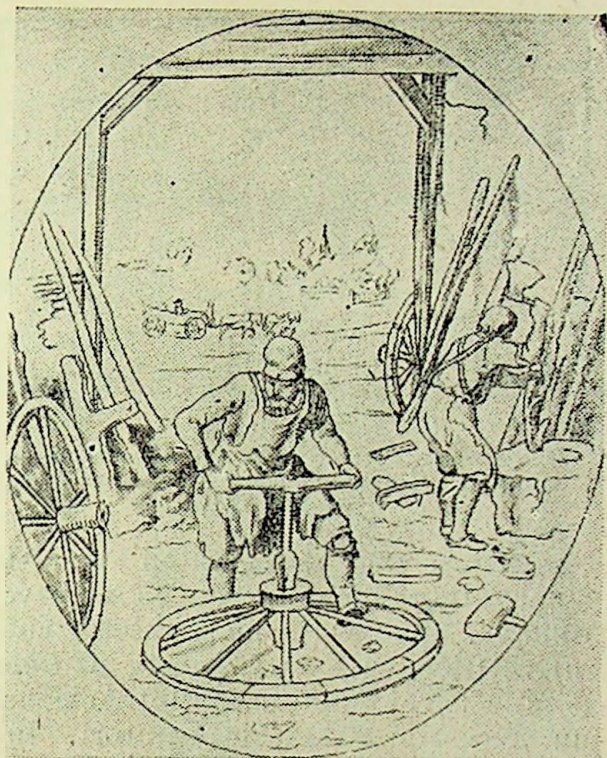
Meșteșugarii se așezau acolo unde-și puteau desface mai ușor produsele: la răscruci de drumuri mult umblate, străbătute de negustori străini, lângă zidurile mănăstirilor renumite sau ale vechilor cetăți, lângă poduri pe unde trecea multă lume etc. Așezarea cea nouă era un centru a cărui populație era formată în majoritate de meșteșugari, așezare din care se dezvoltă apoi un oraș. Meșteșugarii împrejmuiu așezarea lor cu valuri sau palisade, pentru a se apăra de năvăliri. Mai târziu au construit ziduri groase de piatră. Așa s-au format orașele medievale.

Populația era în continuă creștere, fiindcă în orașe veneau meșteșugari și țărani fugiți de la stăpîniile lor, atrași de viața mai ușoară și liberă din orașe. Ei erau angajați la diferite lucrări de construcții și unii din ei învățau o meserie.

La început, meșteșugarii se aprovizionau și-și desfăceau singuri marfa. Ei schimbau produsele lor cu produsele țăranilor din împrejurimi, de la care primeau cereale, piei, lână, blănuri și diferite alimente. În oraș nu erau negustori. Numai rareori, prin orașe se aflau în trecere negustori străini, din care cauză erau numiți „oaspeți”. Aceștia aduceau de departe mărfuri rare, ca: bijuterii, mirodenii, fier, aramă și plumb. Ele însă erau foarte scumpe.

Primele orașe, deci, erau centre meșteșugărești, în care se făcea schimbul de produse între meșteșugari și țărani.

Cu timpul, unii orașeni mai întreprinzători au început să plece ei după mărfuri în țările îndepărtate, ducînd totodată

Un atelier de rotărie.

În atelier, meșterul face butucul unei roți cu burghiul, iar ajutorul său ciopește o spiță de roată. În fund se vede iringul spre care duc mai multe drumuri. Pe unul dintre ele un car negustoresc tras de patru cai.

Un negustor ambulant.

Marfa, împachetată în baloturi, este purtată de un măgăruș. Negustorul anunță populației, cu toba, sosirea lui.

acolo, pentru vânzare, produsele meșteșugărești din țara lor. Așa, pe lângă meșteșugari, în orașe au apărut negustori locali.

Printre orașele medievale care s-au format în Europa, prin secolele al IX-lea și al X-lea, se numără orașele *Novgorod* și *Kiev* din Rusia, *Veneția* și *Genova* din Italia, *Cordoba* și *Barcelona* din Spania.

Din secolul al XI-lea au apărut orașe și în restul Europei. Unele dintre ele au început să se dezvolte pe locul vechilor orașe romane, unde viața nu a încetat cu desăvârșire în perioada migrațiilor, ca *Paris*, *Londra* și *Colonia*. Orașele erau mici; populația celor mai mari dintre ele, ca *Veneția*, *Paris*, *Londra*, nu trecea de 20 000 de locuitori. În țara noastră, cele mai vechi târguri sînt: *Suceava*, *Siret*, *Baia*, *Cîmpulung*, *Curtea de Argeș*, *Giurgiu*, *Brașov*, *Sibiu*, *Alba-Iulia*, *Turda* și *Cluj*.

Lupta dintre orășeni și feudali pentru autonomia orașelor.

Orașele erau așezate pe pămîntul feudaliilor. Feudalul considera pe orășeni drept șerbii lui. El

aduna prin administratorul său biruri de la orășeni și, uneori, le cerea și zile de clacă, întocmai ca și șerbilor. Administratorul feudalului era totodată judecătorul orășenilor. Pretențiile feudalului creșteau în măsura creșterii bogăției orașelor. Nu rareori, feudalul prăda carele de marfă ale negustorilor, iar alteori năvălea cu cetele sale în oraș și lua din prăvăliile negustorilor și din ateliere tot ce voia.

În secolul al XII-lea, orașele n-au mai putut suporta stăpînirea feudaliilor. Ele voiau să dobîndească independența față de feudali și

Orășan în veacul al XIII-lea

să se conducă singure. Lupta orașelor pentru autonomie, care a început atunci, a durat sute de ani. Ea s-a împlinit cu lupta șerbilor, deoarece dușmanul lor era același: feudalul.

Prin luptă sau prin răscumpărare, în mod treptat, cele mai multe orașe din apusul Europei au devenit libere și autonome, adică au obținut dreptul de a se conduce singure. Toți orașenii se considerau liberi. Chiar și un țăran șerb, după o ședere de un an și o zi într-un oraș liber, devenea liber. „Atmosfera orașelor — se spunea atunci — face pe om liber“. Orașele care au obținut autonomie și dreptul de auto-guvernare se numeau comune. Formarea comunelor orașenești constituia un progres în dezvoltarea societății feudale.

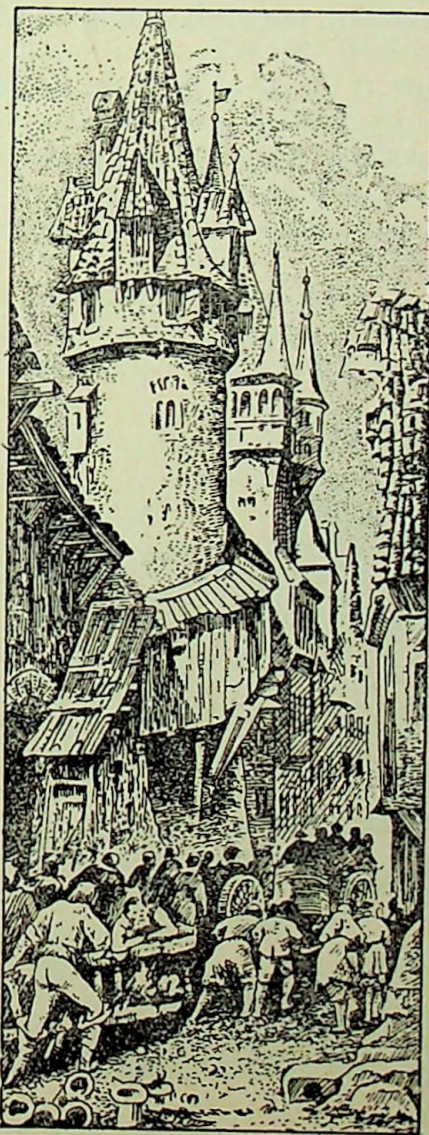
Lupta de clasă antifeudală s-a întărit datorită faptului că se împletea lupta orașenilor cu a țăranilor împotriva feudalilor.

Lecția a 21-a

Viața și organizarea orașelor

Aspectul unui oraș medieval.

Orașele medievale aveau aspectul unor cetăți. Fiind mereu amenințate de feudali, orașele erau înconjurate de ziduri groase și șanțuri. Intrarea și ieșirea din oraș se făcea numai prin porțile lăsate în zidurile orașului, în fața cărora se aflau poduri mobile. Porțile erau păzite de străji. Noaptea, porțile se închideau, iar podurile erau ridicate (suspendate). Un asemenea oraș în Apus se numea *burg*.

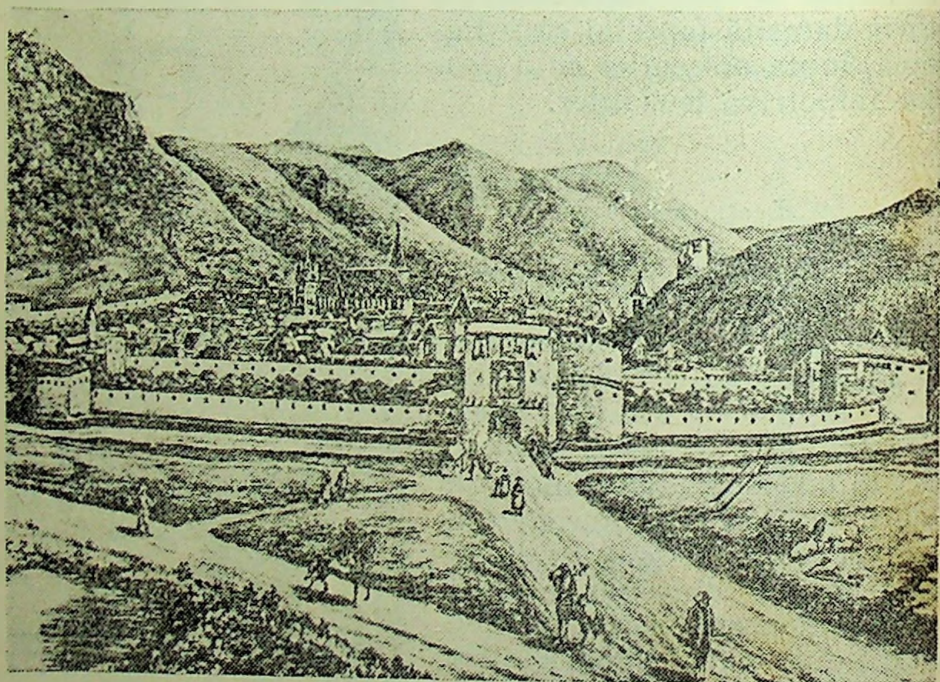
O stradă medievală.

Se văd turnurile înalte și străzile înguste. Pe străzi se scurg, înghesuie, care și grupuri de oameni.

Deși populația orașului creștea, orașul însă nu se putea lărgi, din cauza zidurilor împrejmuitoare. De aceea, casele erau înghesuite una în alta, cu etaje și balcoane suspendate deasupra străzilor. Casele erau construite mai mult din lemn și mai puțin din piatră sau cărămidă.

Străzile erau înguste și întortocheate și duceau toate în centrul orașului, unde se afla piața, înconjurată de prăvălii și galerii. Străzile erau nepietruite, pline de noroi în timpul ploilor și de praf în timp de secetă. Ele serveau și drept curte comună, în care se aruncau toate murdăriile și în care se plimbau nestingheriți porci, găște, capre și chiar vitele orașenilor. Negustorii își expuneau și ei, în fața prăvăliilor, mărfurile, încât era aproape imposibil de circulat pe străzi. Grădini aproape nu existau.

Din cauza murdăriei, orașele erau bîntuite de boli molipsitoare, care secerau mii de locuitori. O altă pacoste a orașelor erau incendiile, care amenințau să transforme în serm orașul

Oraș medieval (Brașov).

Așezat la trecătoarea Predeal, orașul s-a dezvoltat datorită legăturilor sale comerciale cu Țările Române. Este înconjurat cu două rânduri de ziduri a căror construcție datează de prin secolul al XIV-lea. Se vede una din porțile orașului și trei bastioane de apărare. În interior, străzi înguste și case înghesuite, peste care domină Biserica Neagră și alături turnul primăriei. În dreapta, pe o înălțime, un turn de observație.

cu case de lemn înghesuite. Pentru prevenirea lor, de la ora 8 seara nimeni nu mai avea voie să ardă focul sau să țină lumina aprinsă. Noaptea străzile erau închise cu lanțuri întinse de-a curmezișul drumului.

În afara zidurilor orașului se găseau locuri de arătură ale orașenilor, pe care aceștia le cultivau pentru nevrzile lor.

Organizațiile
profesionale ale orașenilor.
Breslele și ghildele.

Cei mai numeroși locuitori ai orașelor medievale erau meșteșugarii. Ei erau organizați în *bresle*.

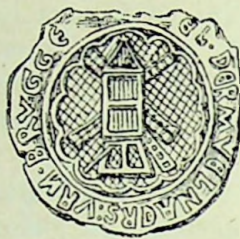
Breasla era o asociație din care făceau parte toți meșteșugarii de aceeași profesie: breasla fierarilor, breasla pielarilor, breasla brutarilor etc. Într-un oraș, numărul breslelor putea trece de o sută. Fiecare meșteșugar era obligat să facă parte dintr-o breaslă; altfel n-avea voie să practice meseria în oraș.

Fiecare breaslă își alegea un conducător, numit, la noi, *staroste* și avea un sediu al său. Aici se păstra steagul și lada breslei (casa de banți), în care se strîngeau cotizațiile pentru fondul comun. Tot aici se țineau adunările breslei. Adunarea generală a meșteșugarilor breslei aproba regulamentul de funcționare a breslei. Regulamentul fixa cu multă precizie toate regulile muncii, calitatea materiei prime, dimensiunile și greutatea produselor atelierelor meșteșugărești. Conducătorul breslei era obligat să supravegheze respectarea regulilor de producție de către toți meșterii, pentru a nu pierde încrederea cumpărătorilor față de breaslă.

Din fondul comun al breslei erau ajutați membrii sărăciți, văduvele și orfanii meșterilor decedați. Membrii unei bresle alcătuiau un detașament de apărare și pază a orașului. La diferite serbări, breasla defila în formație, cu drapelul său în față. De obicei, o breaslă se afla pe aceeași stradă, de unde și numele străzilor: Pielari, Croitori etc.

Breslele erau organizații de mici meșteșugari. Fiecare meșteșugar avea un atelier mic, în care lucra cu o calfă și câțiva ucenici. Calfele și ucenicii locuiau și mâncau la un loc cu meșterul și familia lui. Atelierul, instrumentele și produsele erau proprietatea meșterului, căruia i se zicea și *patron*. Meșterul exploata pe ucenici, punându-i să îndeplinească și diferite munci casnice. Deseori ucenicii erau bătuți. După terminarea stagiului de ucenicie, care era foarte lung, ei deveneau calfe sau lucrători și erau plătiți cu leafă de către patron. Calfele erau exploatate și ele de către patroni, care le cereau să muncească

peste măsură și le dădeau salarii mici. Calfele care îndeplineau anumite condiții puteau să devină meșteri și să deschidă un atelier propriu.

Sigiliul breslei dulgherilor și al morarilor.

Munca în atelier se efectua cu mâinile, fără nici un fel de mașini. Unele care se foloseau erau destul de simple. Regulamentul breslei interzicea perfecționarea lor și inovațiile, de teamă să nu ducă la sărăcirea unor meșteri și pentru a asigura un câștig permanent patronului.

Ucenicii foarte greu puteau deveni calfe, iar calfele meșteri, din cauza grelelor condiții. În felul acesta, breslele frâneau dezvoltarea tehnicii și a meseriilor. Breslele erau organizații de clasă ale meșteșugarilor patroni, de care ei se foloseau pentru a exploata pe calfe și pe ucenici.

Cei mai bogați locuitori ai orașelor nu erau însă meșteșugarii, ci negustorii. Prin comerț, oamenii se îmbogățeau mai ușor decât prin meșteșug. Negustorii erau organizați în asociații numite *ghilde*. Acestea apărau interesele negustorilor din orașul respectiv, ca dreptul de a face comerț în oraș și asigurau paza drumurilor comerciale.

Conducerea
orașelor medievale.

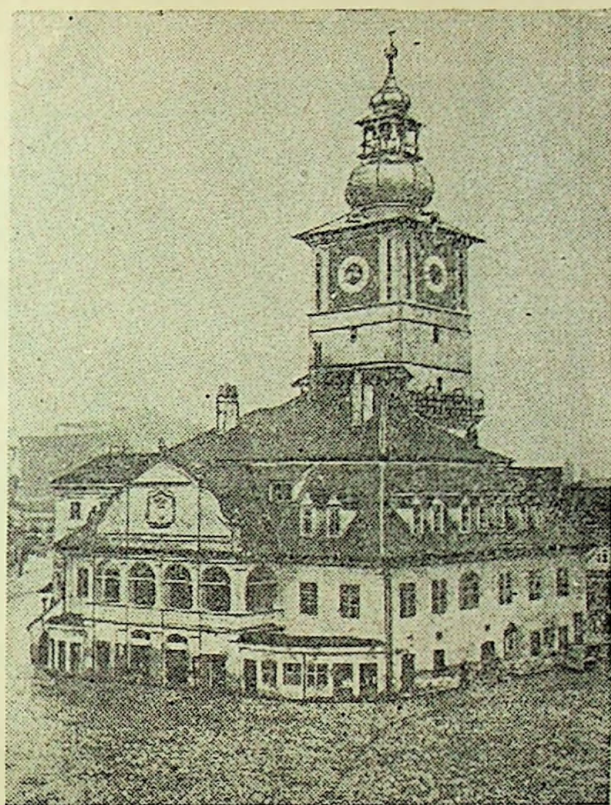
Orașele medievale libere erau conduse de un primar și un consiliu comunal. Clădirea primăriei se afla în piața centrală. Orașele aveau monedă, stemă și armată

proprie.

Populația orașelor, în urma dezvoltării meșteșugurilor și a comerțului, s-a diferențiat în pături sociale. Astfel, negustorii, bogații, proprietarii de pământuri și de case constituiau patriciatul orașelor. Micii meșteșugari și sărăcimea constituiau așa-numita plebe a orașelor. Primarul și membrii consiliului comunal se alegeau numai din rândurile patriciatului. Dintre meșteșugari, numai cei mai bogați, sprijiniți de bresle, puteau să ajungă la conducerea orașului.

Între păturile sociale ale orașelor s-au stabilit relații noi, care se deosebeau de cele feudale. Patriciatul bogat și patronii exploatau plebea orașului. Între ele se ducea o luptă necontenită pentru conducerea orașului și pentru venituri.

Pe lângă lupta dintre patriciat și elementele plebeiene în general, se ducea luptă și între calfe și patroni. Patronii încercau să împiedice calfele să ajungă patroni, pentru a nu împărți clientela cu ei. În acest scop, breslele cereau calfelor care voiau să devină meșteri să treacă un examen greu și să dea breslei un banchet costisitor. În schimb, fiii patronilor și ginerii lor obțineau titlul de meșter fără nici o restricție. Calfele se uneau în asociații care luptau împotriva patronilor, cerând reducerea zilei de lucru și mărirea salariilor. De multe ori, pentru a-i sui pe meșteri să accepte cererile lor, ei organizau greve. În acest mod, în orașe a apărut și a început să se dezvolte lupta de clasă.

Primăria unui oraș medieval (Brașov).

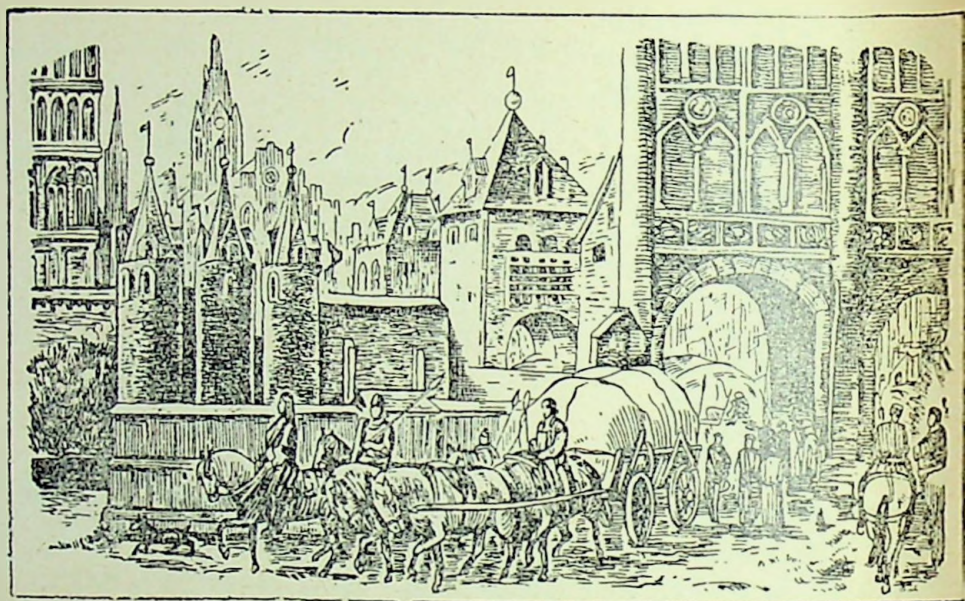
Este așezată în piața din centrul orașului. În fața, stema orașului. Turnul era folosit ca punct de observație mai mult pentru incendii. Paznicul stătea pe balconul de la mijlocul turnului și cu ajutorul clopotului dădea alarmă în caz de primeidie.

Lecția a 22-a

Dezvoltarea comerțului în evul mediu

Comerțul și principalele drumuri comerciale în secolele al XI-lea — al XV-lea.

Comerțul medieval îmbogățea pe negustori, dar era și foarte primejdios. Călătoriile comerciale erau nesigure. Pe mări, corăbiile erau pîndite de pirăți, iar drumurile de uscat erau amenințate de bandiți și feudali, care atacau caarele cu marfă ale negustorilor și le prădau. Pentru a se apăra, corăbiile erau înarmate, iar pe uscat negustorii călătoreau în caravane.

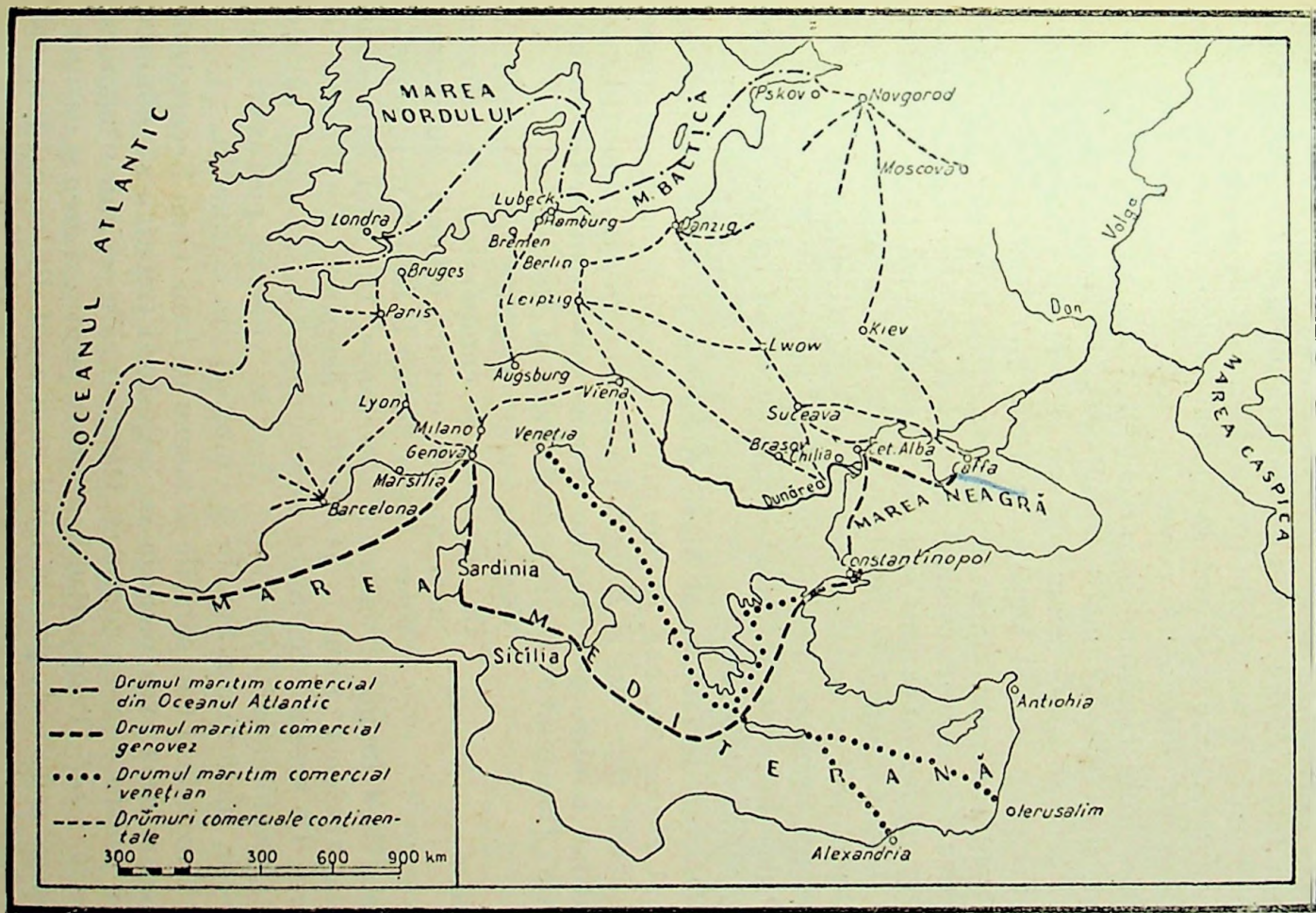
O caravană comercială.

Negustorii plăteau taxe vamale feudalilor la trecerea peste râuri și poduri. Feudalii construiau poduri chiar și pe uscat, numai ca să aibă motiv de a încasa taxe de la negustorii în trecere. Nu rareori, însăși corăbiile comerciale și caravanele negustorilor se dedau la jafuri contra altor negustori. Așa s-au îmbogățit venețienii și genovezii, care au îmbinat comerțul cu pirateria.

În secolele al XII-lea — al XIV-lea, în Europa erau două drumuri maritime principale. Unul prin Marea Mediterană, care făcea legătura comercială dintre Occident și Orient. Acest drum era cutreierat de corăbiile negustorilor bizantini, venețieni și genovezi. Ei luau din orașele Bizanț, Antiohia și Alexandria mărfuri orientale aduse din India și China, ca mirodenii, pietre scumpe și mătase, pe care le revindeau în Europa cu câștiguri foarte mari. Din Europa duceau spre Asia metale, aur, arme, vinuri și mai ales postavuri din Flandra și Italia.

Genovezii au pătruns și în Marea Neagră, înființând porturi importante, cum a fost Caffa în Crimcea.

Al doilea drum maritim era drumul care trecea prin Marea Nordului și Marea Baltică. De-a lungul lui erau orașe comerciale ca Bruges în Flandra, Londra în Anglia, Lübeck în Germania, Danzig în Polonia, Pskov și Novgorod în Rusia.

Marile drumuri comerciale din evul mediu.

Aceste două drumuri comerciale maritime erau legate între ele prin drumuri de uscat, care străbăteau Europa de-a lungul și de-a latul. Astfel, Italia nordică era unită cu Germania printr-un drum care trecea prin trecătorile munților Alpi. Din Marea Baltică pe Dvina și Nipru la Marea Neagră ducea alt drum, numit *marele drum de la varegi la greci*.

Un drum comercial important străbătea Europa de la vest la est, de-a lungul Dunării, legând orașele comerciale din Franța răsăriteană și din Germania de sud cu cele din Ungaria și Transilvania, spre gurile Dunării și Peninsula Balcanică.

Pentru a putea lupta împotriva feudalilor și pentru a-și organiza schimburile comerciale, orașele medievale s-au constituit în *uniuni orașenești* sau *ligi*. Așa s-a format în Italia de nord *Liga lombardă*, în frunte cu *Milano*. Liga organiza și asigura comerțul orașelor italiene cu cele din Germania; ea apăra libertatea orașelor chiar și împotriva puternicilor împărați ai Sfântului Imperiu Romano-German, care au trebuit să cedeze în fața rezistenței lor.

Orașele de la țărmul Mării Nordului și Mării Baltice au format *Hansa germană*, în care intrau vreo 80 de orașe, în frunte cu *Lübeck*, *Hamburg* și *Bruges*. Ea a monopolizat comerțul căii maritime nordice și se bucura de mari privilegii în Germania, Anglia, Danemarca, țările scandinave și Rusia.

Iarmaroacele și băncile.

Mărfurile erau vândute și cumpărate de negustori și cumpărători în târguri mari, anuale, numite *bîlciuri* sau *iarmaroace*. Ele se țineau la date fixe în orașele situate de-a lungul drumurilor comerciale. Un bîlci important era la *Aachen* și altul în provincia *Champagne* din Franța de răsărit. La aceste iarmaroace veneau negustori din toate părțile lumii, desfăcîndu-și mărfurile. Aici se vindeau postavuri din Flandra, pielărie din Spania și pînzeturi din Germania.

Vînzările și cumpărările se făceau pe bani. Cum fiecare țară și fiecare oraș avea moneda sa, negustorii trebuiau să schimbe banii pentru a putea cumpăra. Oamenii care schimbau banii se numeau *zarafi*. Transportul banilor era pe atunci greu și nesigur; de aceea negustorii predau banii unui *zaraf* din orașul lor, care avea legături cu zarafii din alte orașe. Zaraful le dădea o chitanță, pe baza căreia ei primeau suma în orașul unde avea loc

Un bilet în secolul al XIII-lea, în Champagne (Franța).

În centru, un burghez și soția sa se întorc cu cumpărăturile lor; la dreapta, în fața unei gherete, vânzătorii de țesături și clienții; un vânzător în genunchi își despachetează marfa, un altul aduce baloturi; la stînga, un cerșetor; o altă gheretă cu marfă; un grup de oameni cîntăresc monedele lor, la un zaraf; în fund, pe ultimul plan, un nobil cu oamenii săi traversează călări prin mulțime; la stînga o reprezentație de artiști de circ; la dreapta, alte gherete; în fund, clădirile pieței: case, biserică etc.

tîrgul. Pentru aceste operații, zarafii încasau taxe. Astfel, zarafii strîngeau sume mari de bani, formîndu-se *băncile* și *bancherii*. Primii bancheri mari ai lumii au fost în Italia.

Mai înainte, cînd domina economia naturală, țăranul producea pentru uzul său personal și al seniorului, adică pentru consum. Dezvoltarea orașelor și a comerțului a făcut pe țăran să producă nu numai pentru uzul său, ci și pentru a vinde pe piața orașului.

Feudalii încep să trimită și ei produse spre vînzare. Produsul destinat vînzării se numește *marfă*. Meșteșugarii produceau nu mai pentru vînzare, deci numai mărfuri. Pentru produsele vîndute, meșteșugarii, feudalii și țăranii primeau bani; astfel a început să se dezvolte în Europa *economia de schimb*.

Economia de schimb mărește exploatarea țăranilor. Dorind să aibă cât mai multe produse pentru vânzare și bani, feudalii cer țăranilor dijme și zile de clacă tot mai numeroase și pe lângă dijme în natură, dijma în bani. Pentru a putea plăti feudalului banii, țăranii trebuiau să meargă la piață și să vîndă produsele.

Rolul progresist al orașelor în dezvoltarea societății în evul mediu.

Separarea meșteșugurilor de agricultură și formarea orașelor a fost un pas important în viața oamenilor și a societății. Meșteșugarii din orașe, ocupîndu-se numai cu meseria lor, perfecționau uneltele și-și măreau iscusința de a le folosi. Munca lor a devenit mai productivă, dădea produse mai multe și mai bune. Țăranii, la rîndul lor, găseau în orașe produsele meșteșugărești necesare și nu mai trebuiau să le producă singuri. Avînd timp mai mult, puteau să se ocupe de agricultură, să îngrășe pămîntul, să-l curețe de buruieni, să dezrădăcineze păduri pentru mărirea ogoarelor. Munca lor, ca și a meșteșugarilor, devenea mai productivă.

Pe lângă meșteșuguri diferite, în orașe s-a dezvoltat comerțul și au luat naștere primele bănci. Orașele erau deci centre economice, în care se trecea de la economia naturală la economia de schimb.

Meșteșugarii și negustorii împingeau societatea înainte, prin perfecționarea uneltelor și prin stabilirea legăturilor economice între diferitele regiuni — pînă atunci izolate — ale țării. Orașenii au dezvoltat și legăturile economice dintre țări și, o dată cu ele, și schimbul de idei. Orașenii erau mai culti decît feudalii, din rîndurile lor ieșind oameni învățați, care, prin activitatea lor, au contribuit la dezvoltarea culturii medievale.

În orașe s-au înființat școli, funcționau biblioteci, se construiau biserici și diferite monumente de artă. Tot în orașe își aveau reședința conducătorii statelor împreună cu funcționarii și curtenii lor. Orașele erau deci nu numai centre economice, ci și centre culturale, religioase și politice.

Clasa cea nouă, a orașenilor, și lupta ei împotriva feudalilor va contribui la slăbirea orînduirii feudale.

Formarea orașelor medievale constituie deci un eveniment important, cu un caracter progresist, în istoria evului mediu.

CRUCIADELE

Lecția a 23-a și a 24-a

Cauzele cruciadelor.

Legăturile comerciale care au început să se stabilească între Europa apuseană și Orient au dus la cunoașterea de către europeni a vieții înaintate a Orientului. Europeanii erau atrași de bogățiile acestuia. Regii și feudalii, papii și negustorii ascultau cu lăcomie povestirile călătorilor despre luxul și comorile Constantinopolului, ale califilor și emirilor arabi. Feudalii și cavalerii sărăciți ardeau de dorința de a se îmbogăți în aceste locuri ca în povești. Regii și împărații visau să pună stăpânire pe înfloritoarele orașe ale Bizanțului și ale țărilor musulmane.

Papii se gîndeau și ei cu lăcomie la Orient. Sub pretextul eliberării „locurilor sfinte“, papii urmăreau mărirea veniturilor și a puterii lor, prin subordonarea bisericii bizantine și răspîndirea catolicismului în țările musulmane.

Orășenii și, în special, negustorii venețieni și genovezi voiau să acapareze comerțul cu Orientul și să înlăture pe concurenții lor, negustorii bizantini și arabi.

În acest scop, apusenii au întreprins în secolele al XI-lea-XIII-lea mai multe expediții războinice spre Orient. Expedițiile au fost propovădnite de papa și biserica catolică, sub pretextul eliberării Ierusalimului de sub stăpînirea musulmanilor, unde după legendă se afla mormîntul lui Isus Hristos.

Și țăranii au răspuns chemării papilor. Istoviți de munci grele și cu gospodăriile ruinate de neconținutele războaie dintre feudali, ei vedeau în aceste expediții o posibilitate de a se elibera și a scăpa de stăpînii lor.

În acest fel, aproape toate păturile sociale din Europa — feudalii, preoții, negustorii și țăranii — au fost cuprinse de dorința de a pleca în cruciade, fiecare dintre ele însă din motive diferite.

Dezvoltarea cavalerismului în apusul Europei și situația economică și politică de la sfîrșitul secolului al XI-lea au favorizat organizarea și desfășurarea cruciadelor. În acea vreme, Imperiul Bizantin era slăbit, iar Califatul de Bagdad s-a pră-

bușit sub loviturile turcilor seldgiucizi. Statul seldgiucizilor era el însuși fărâmițat în mai multe principate, care se războiau între ele. Astfel, succesul expedițiilor părea asigurat.

Cruciada I
(cruciada sărăcimii
și a cavalerilor)
(1095 - 1097).

În anul 1095, papa Urban al II-lea a convocat un *sinod* (conciliu) la *Clermont*, în Franța. La acel sinod au luat parte nu numai preoții, ci și feudații, negustori și mulți țărani din împrejurimi. Papa a ținut tuturor celor prezenți o cuvântare, chemându-i să plece spre Orient pentru eliberarea Ierusalimului. El le-a spus că în Orient îi așteaptă mari bogății.

Chemarea papei a fost primită cu entuziasm. Toți cei prezenți la adunare au jurat să meargă în expediție. Ei își coseau pe haine, ca semn distinctiv, o cruce. De aceea, cei care au luat parte la aceste expediții s-au numit *cruciați*, iar expedițiile *cruciade*.

Papa a dat ordin episcopilor săi să propovăduiască peste tot cruciadele.

Țăranii și orășenii săraci din Franța și Germania — vreo 40 000 — au plecat cei dintâi în cruciadă. Ei părăseau satele și pe stăpînii lor, a căror exploatare n-o mai puteau îndura și plecau în cruciadă, cu speranța unei vieți mai bune. Cruciada lor face parte din cruciada I și a fost numită *cruciada sărăcimii*.

Ei au pornit fără hrană, rău înarmați, cu femeile, copiii și bătrînii după ei. Nu știau încotro merg și, de cîte ori vedeau în fața lor un oraș, întrebau: „Nu cumva acesta-i Ierusalimul?” Neavînd merinde, trăiau din prăzi. Mulți din ei au murit de foame și de lipsuri de tot felul, iar alții au pierit în luptele cu locuitorii țărilor pe unde treceau, care îi tratau ca pe niște hoți. Numai puțini dintre ei au ajuns la Constantinopol, de unde au trecut în Asia Mică. În prima lor ciocnire cu turcii, cruciații au fost măcelăriți.

Între timp, au plecat în cruciadă și detașamentele feudaților din diferite țări ale Europei. Ei s-au adunat în anul 1097 la Constantinopol. Bizantinii se temeau ca nu cumva cavalerii să ocupe orașul; de aceea s-au grăbit să-i treacă în Asia Mică. Drumul cavalerilor prin Asia Mică a fost foarte greu. Mulți dintre ei au pierit din cauza atacurilor neașteptate ale cavaleriei turcești, din cauza căldurii copleșitoare, a lipsei de apă și a bolilor. Chiar între cruciați erau neînțelegeri.

Cea mai mare rezistență, înainte de Ierusalim, au întîlnit-o la *Antiohia*, oraș înconjurat cu ziduri groase, pe care se

putea circula cu carul de luptă înhămat cu patru cai. Cavalerii l-au cucerit prin trădare. Populația lui a fost măcelărită, iar orașul prădat. De-abia în anul 1099, 40 000 de cavaleri (dintre cei peste 100 000 cîți au pornit) au ajuns sub zidurile Ierusalimului. Orașul a fost cucerit prin asalt. Musulmanii au fost măcelăriți în masă. Cavalerii creștini nu cruțau nici femeile, copiii și bătrînii. Ei încetau măcelul doar pentru a se închina la „sf. mormînt“, iar după aceea reîncepeau omorurile și jăfurile. În ținuturile cucerite, ai au pus bazele unui nou stat.

**Formarea statelor feudale
ale cruciaților în Orient.**

În ținuturile cucerite în Siria și Palestina, cruciații au format *Regatul Ierusalimului*. Acesta cuprindea o fîșie îngustă de pămînt de-a lungul Mării Mediterane.

În noul stat, cavalerii cuceritori au introdus felul de organizare feudală din apusul Europei. Ei au acaparat pămînturile de la feudalii locali și de la țărani liberi, întărind exploatarea țăranilor serbi.

Șerbii trebuiau să dea feudalilor cruciați cea mai mare parte a recoltei lor. Marii feudali din Regatul Ierusalimului erau mai independenți decît în Apus. Din cauza exploatării, populația musulmană s-a răscolat deseori contra cruciaților. De asemenea, Regatul Ierusalimului era atacat mereu de statele musulmane vecine. Pentru a se apăra și a-și menține teritoriile cotropite, în Regatul Ierusalimului s-au înființat trei ordine de călugări-cavaleri: *ordinul templierilor*, *ordinul ioaniților* și *ordinul teutonilor*. Membrii acestor organizații erau în același timp cavaleri și călugări. Scopul lor principal era războiul și jaful. Ei construiau castele

Călugări cavaleri.

întărite, purtau războaie de jaf, făceau comerț și cămătărie, strângând averi fabuloase.

Prin cucerirea Ierusalimului, papa și-a întins sfera de influență în Orient și și-a mărit veniturile. Ordinele de călugări erau instrumentele de care se foloseau papii pentru atingerea scopurilor lor.

Orașele italiene, Veneția și Genova, au profitat cel mai mult de pe urma cruciadei. Ele au obținut dreptul de a face comerț fără a plăti taxe vamale. În fiecare oraș din Orient, venețienii și genovezii, au acaparat cartiere întregi. Comerțul lor s-a lărgit și le aducea mari bogății.

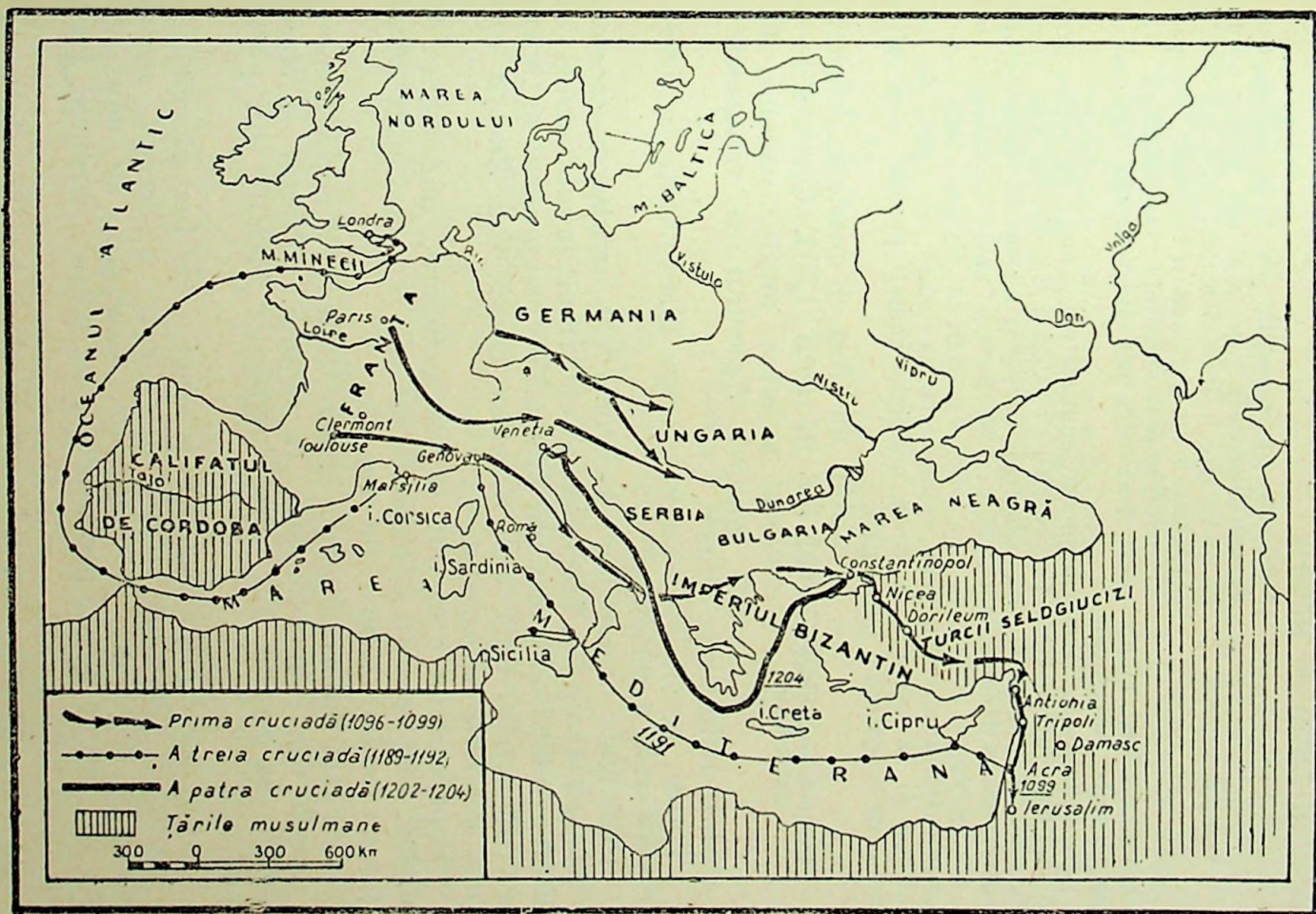
Statele înființate de cruciați în Orient au fost șubrede și au durat puțină vreme. În interior, puterile acestora erau măcinate de răscoalele populației locale, care ura pe cruciați și de luptele dintre ei. Din afară erau neconținut atacate de statele musulmane vecine. Cruciații au pierdut mai întâi cetatea *Edessa* și apoi și Ierusalimul, la sfârșitul secolului al XII-lea.

Pentru recucerirea lor s-a organizat cruciada a II-a și a III-a, dar fără rezultat.

Cruciada a IV-a.
Imperiul Latin de Răsărit
(1204).

La începutul secolului al XIII-lea, cavalerii din Apus au organizat o nouă cruciadă, a IV-a. De astă dată ei s-au hotărât să atace pe musulmani în Egipt, pentru care motiv aveau nevoie de corăbii. Veneția s-a oferit să le pună la dispoziție corăbii, cu condiția ca cruciații să-i ajute la cucerirea portului *Zara*, de pe coasta Dalmației. După cucerirea *Zarei*, cruciații au fost chemați în ajutor de unul din pretenșii la tronul imperial din Constantinopol. Negustorii venețieni, care voiau să înlăture pe concurenții lor bizantini, și cavalerii atrași de bogățiile Constantinopolului au primit bucuri oferta. Cei 15 000 de cavaleri au atacat Constantinopolul și l-au cucerit în anul 1204. Orașul a fost jefuit cumplit și o parte din populație, omorâtă. Ei au ars palatele, au sfărâmat statuile și monumentele de artă. Această expediție a arătat că cruciații nu se gîndeau de loc la eliberarea „locurilor sfinte” și că erau gata să jefuiască pe creștini ca și pe musulmani.

Din ținuturile cucerite de la bizantini, cruciații au format *Imperiul Latin de Răsărit*. Căpetenia lor, *Balduin de Flandra*, a ajuns împărat. Imperiul Latin de Răsărit a avut lupte cu statul vlaho-bulgar din Peninsula Balcanică, care era condus atunci de Ioniță. Acesta a bătut la Adrianopol armatele lui Balduin, pe care l-a făcut prizonier (1205). De asemenea, Ioniță a

Drumul cruciadelor.

avut lupte cu bizantinii retrași în Asia Mică. În anul 1261, bizantinii reușesc să recupe Constantinopolul și să desființeze Imperiul Latin de Răsărit.

Cruciada copiilor.

Cind situația cruciaților din Siria și Palestina a devenit disperată și nu mai era nici o nădejde de recucerire a Ierusalimului, biserica, feudații și negustorii au organizat o cruciadă, a copiilor. Ei au răspândit credința că oamenii virstnici sint păcătoși și nu vor putea redobîndi Ierusalimul, dar că vor reuși copiii nevinovați.

În Franța și Germania au fost adunate mase mari de copii, pentru a fi trimiși în cruciadă. Proprietarii de corăbii din Franța s-au angajat să-i ducă în Orient. O parte din copii au pierit înecați în valurile Mării Mediterane în timpul unei furtuni, iar pe cei care au scăpat, acei ce făceau negoț cu sclavi i-au vîndut ca robi în Egipt. Iată dar că clasele stăpînitore din acea vreme erau în stare să uzeze de orice mijloace și să recurgă la orice cruzimi, numai pentru a-și atinge scopul de cîmpire a Orientului.

Insemnătatea istorică a cruciadelor.

În total au fost 8 cruciade. Ultima a avut loc în anul 1270. Cruciadele au provocat moartea multor oameni, fără ca seniorii Apusului să reușească a se stabili definitiv în Orient.

Totuși, cruciadele au avut o mare însemnătate în dezvoltarea istorică a societății.

Principala urmare a cruciadelor a fost *dezvoltarea economică în Europa apuseană*. Cruciadele au contribuit la întărirea și dezvoltarea relațiilor comerciale dintre Europa apuseană și Orient. Datorită acestui fapt, *s-au dezvoltat orașele din Europa apuseană, meseriile și comerțul*.

Populația lor a crescut și, de asemenea, importanța lor politică, căci oamenii îmbogățiți au dus cu mai mult succes lupta cu feudații sărăciți de cruciade.

Cele mai înfloritoare erau orașele italiene (Veneția, Genova) și orașele din Franța de sud. În schimb, *Bizanțul și orașele orientale au decăzut* din cauza loviturilor primite din partea cruciaților.

Locul negustorilor bizantini și arabi a fost luat de venețieni și genovezi. *Bazinul Mării Mediterane a devenit centrul legăturilor economice internaționale*. Cruciații au adus din Asia în Europa plante necunoscute, ca: orezul, pepenele, lămîiul, caisul ș.a.

O altă urmare de seamă a cruciadelor a fost *dezvoltarea culturii în Europa apuseană*. În timpul cruciadelor, europenii au

avut prilejul să cunoască cultura bogată a Bizanțului și a țărilor arabe. În contact cu acestea, s-a lărgit orizontul intelectual al apusenilor.

Cruciadele, prin distrugerile și jafurile făcute în teritoriile bizantine, au dat o lovitură Bizanțului, care nu și-a mai putut reveni niciodată.

De asemenea, *cruciadele au contribuit și la slăbirea influenței bisericii în rîndurile maselor*. În numele religiei, biserica catolică a organizat expedițiile cruciadelor. Acestea n-au reușit, fiindcă aveau un caracter de cotropire și jaf, dar au demascat scopurile personale, străine de popor, ale conducătorilor bisericii. Biserica a ieșit din cruciade cu prestigiul scăzut.

CAPITOLUL III

STATUL FEUDAL AL MONGOLILOR

Lecția a 25-a

Viața mongoiilor.

În nord-vestul Chinei, în stepele și podișurile Mongoliei, trăiau triburile nomade ale mongolilor. Solul sărac și clima aspră, caracteristice pustiurilor, împiedicau practicarea agriculturii și dezvoltarea uneltelor. De aceea, ei duceau o viață înapoiată, ocupația lor principală fiind creșterea vitelor. În căutare de hrană pentru turmele lor, triburile mongole erau într-o permanentă mișcare, din centrul Asiei spre nordul și spre vestul ei.

Caracteristic vieții mongolilor erau jafurile și invaziile asupra triburilor sau asupra popoarelor vecine. Prin secolul al XI-lea, atrași de bogățiile și viața înfloritoare din China, India și Califatul Bagdadului, mongolii au început să pătrundă pe teritoriile acestor state și să le jefuiască. Pînă atunci, la ei se mai păstra organizarea gentilică. În contact cu popoarele vecine înaintate, triburile mongole au început să-și însușească unelte și metode noi de muncă, fapt care a contribuit la dezvoltarea mijloacelor lor de producție și la destrămarea organizării primitive. Conducătorii triburilor și-au însușit cea mai mare parte a bogățiilor cucerite, devenind nobili (*noioni*). Restul tribului îl formau țăranii, iar dintre prizonieri se recrutau sclavii. Astfel și

la mongoli a început diferențierea socială a populației, distingându-se: nobilimea triburilor, țăranii sau săracii triburilor și sclavii.

Cuceririle mongolilor.
Ginghis-han. La începutul secolului al XIII-lea, Temucin, conducătorul unui trib, a reușit să unească toate triburile din Mongolia și să formeze un stat (1206).

El a fost ales de nobilime împărat și a primit numele de *Ginghis-han* (= stăpîn absolut).

Ginghis-han și-a organizat o armată puternică, mai numeroasă decât orice armată din Europa feudală de atunci.

Mongolii luptau călări, înarmați cu arcuri și săgeți. La asediul orașelor ei întrebuițau mașini de aruncat pietre și berbece pentru dărîmarea zidurilor.

Ginghis-han era un bun comandant și organizator, cu toate că nu știa carte. El a instruit armata sa foarte bine, împărțind-o în unități de cîte o sută, o mie sau zece mii de oameni, și a introdus o disciplină de fier.

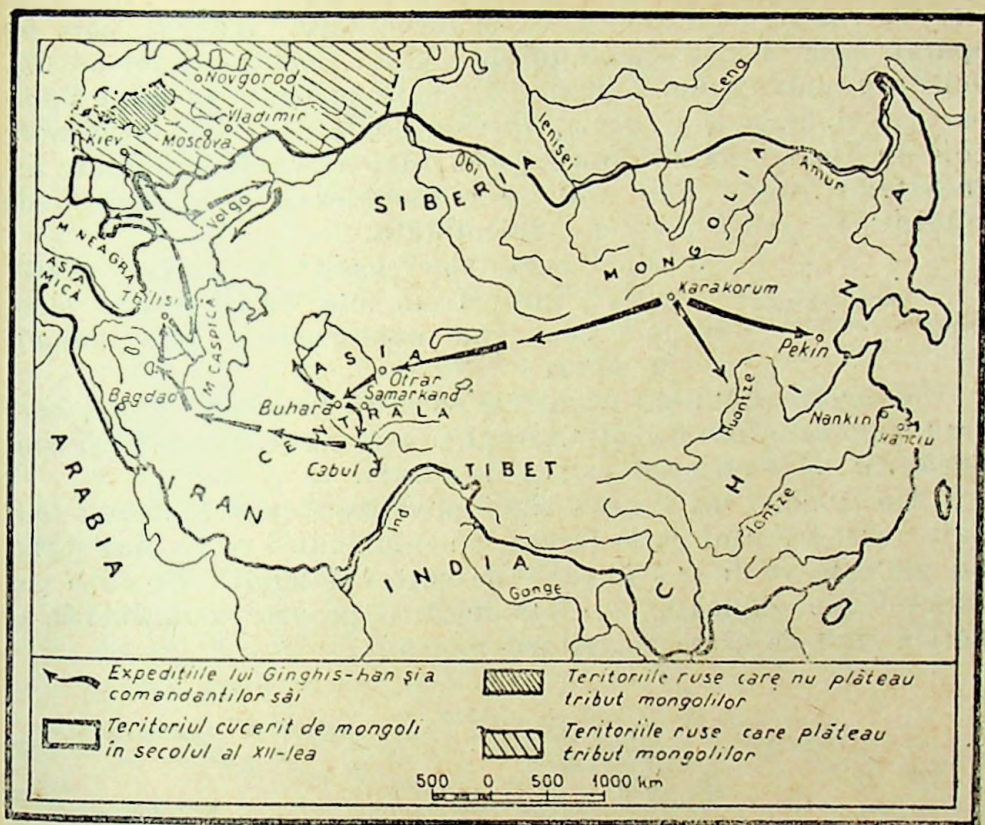
Ginghis-han.

Marele conducător mongol este îmbrăcat în costum de războinic. Este înarmat cu un arc și tolba cu săgeți, armele caracteristice timpului său.

Cu această armată, Ginghis-han a început cuceririle sale. Mai întîi, el a atacat și a cucerit *Siberia răsăriteană*. În anul 1211 a început lupta pentru cucerirea *Chinei*. I-au trebuit 25 de ani de lupte pentru a supune China de nord. De la meșteșugarii chinezi, mongolii au învățat să folosească mașinile de război.

Din China, el s-a îndreptat spre vest și a pătruns în *Asia centrală*, unde a cucerit și a trecut prin pîrjol țară după țară. Întreaga *Asie centrală*, cu frumosul oraș *Buhara*, a căzut sub jugul mongol.

După ce au cucerit și *Persia*, armatele mongole au trecut pe lîngă *Marea Caspică*, au cuprins *Caucazul* și au ajuns la țărmul *Mării Negre*. *Cumanii*, care se aflau atunci în nordul *Mării*

Imperiul mongol la moartea lui Gînghis-han (1227).

Negre, s-au unit cu cnezii ruși pentru a opri invazia mongolilor. Lupta a avut loc pe râul Kalka (îngă Marea Azov), în anul 1223. Cnezii ruși au fost înfrîți de mongoli din cauză că nu erau uniți. Totuși, prin bătălia de la Kalka, invazia mongolă spre Europa a fost întîrziată.

Prin cuceririle sale, Gînghis-han a format un imperiu care cuprindea, pe îngă Mongolia: Siberia răsăriteană, China de nord, Asia centrală cu Persia și Transcaucazia. Era cel mai întins imperiu cunoscut în istorie pîna atunci. Gînghis-han a murit în anul 1227.

După moartea lui, imperiul mongol s-a împărțit între urmașii săi, formînd mai multe *hoarde*. Unul dintre ei, *Batu-han* a primit părțile vestice, dintre râul Irtîș (în Siberia) și Marea Neagră. Aici s-a format statul mongol al *Hoardei de Aur*.

În anul 1237, Batu-han a invadat cnezatele rusești. El a reușit să le cucerească pe rînd, deoarece acestea nu erau unite.

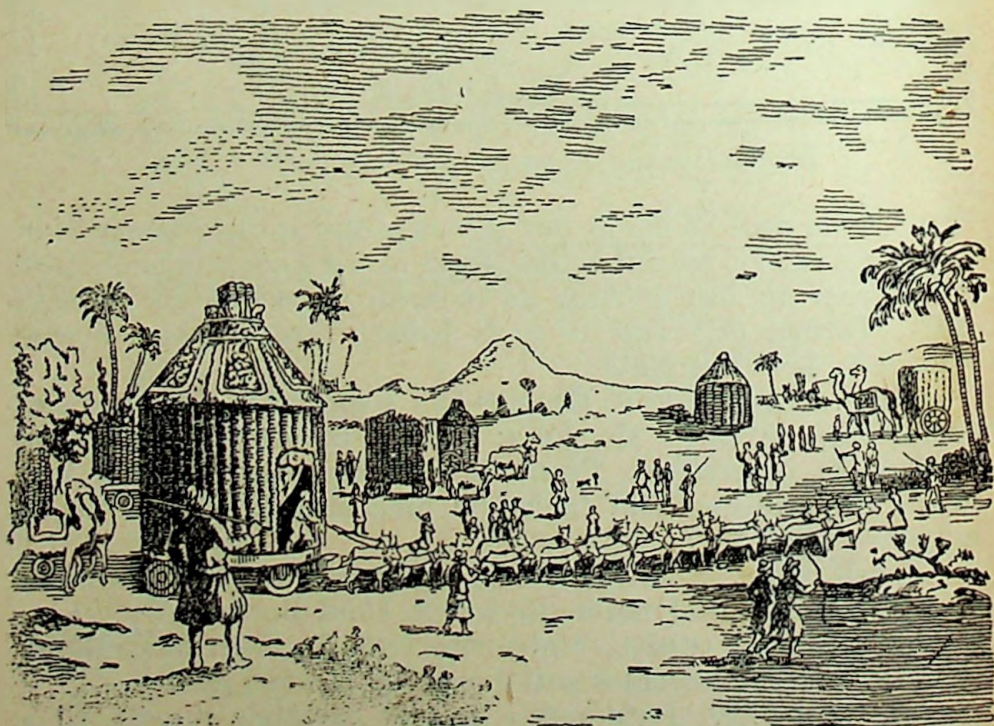
Orașele rusești au fost prădate și incendiate. Kievul, care s-a apărat eroinic, a fost ocupat în anul 1240. Locuitorii lui au fost uciși sau luați în robie. În anul 1241, Batu-han a invadat Europa prin Polonia și Ungaria. Într-un singur an, armatele mongole au ajuns pînă în Cehia și Germania. Răscoalele repetate ale cnezatelor rusești i-au silit să se înapoieze spre răsărit, unde stăpînirea mongolilor era amenințată.

Dezmembrarea
Marelui Imperiu Mongol.

Lupta cnezatelor rusești a salvat civilizația Europei în fața năvălitorilor mongoli, care erau cunoscuți și sub numele de *tătari*.

Mongolii supuneau popoarele cucerite la biruri grele, care erau suportate însă de către țărani și meseriași. Feudalii și conducătorii bisericii erau scutiți de biruri.

Un cronicar rus din acel timp povestește cum storceau feudalii ruși tributul de la țărani, amenințîndu-i cu sabia. „Cine nu plătește va fi dus în robie de către mongoli“. Poporul era astfel dublu exploatat; o dată de către proprii feudali și în al doilea rînd de către cuceritorii mongoli.

Tătari în deplasare.

În timpul năvălirilor, călăreții mongoli mergeau înainte după jaf. În urma lor veneau femeile și copiii, care se deplasau într-o colibă pe roți, trasă de boi, numită „iurtă”. Iurta din ilustrație este trasă de 22 de boi.

Tătarii (sau mongolii) au distrus civilizația și monumentele culturale din țările cucerite. Deși organizarea și viața lor erau pe drumul feudalismului, acestea erau totuși mult în urmă față de țările cucerite. De aceea, jugul mongol a frânat dezvoltarea societății feudale în țările cucerite, timp de mai multe secole.

Marele Imperiu Mongol n-a putut rezista multă vreme, fiindcă era prea întins, cu teritorii fără nici o legătură economică între ele; se menținea numai prin forță și teroare.

Răscoalele popoarelor supuse au măcinat forța lui, silindu-l mai întâi să se dezmembreze în mai multe părți, numite *hanate*.

În părțile de sud ale Rusiei și nord-est ale țării noastre stăpînea *hanatul „Hoardei de Aur”*, care a constituit aproape 250 de ani un permanent pericol și o frînă puternică în calea dezvoltării istorice a popoarelor din răsăritul Europei.

CAPITOLUL IV

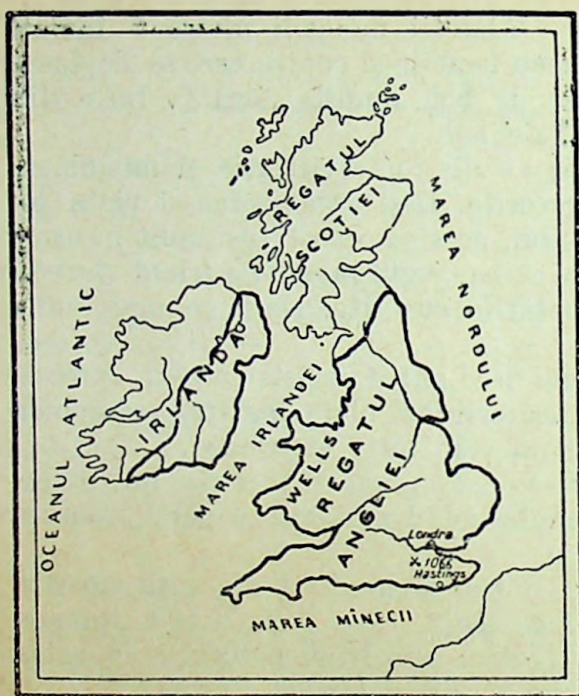
STATELE FEUDALE DIN EUROPA APUSEANĂ ÎN SECOLELE AL XII-lea — AL XV-lea.

Lecția a 26-a

Dezvoltarea Angliei pînă în secolul al XIII-lea

Trăsăturile istoriei Angliei în
secolele al V-lea — al XI-lea.
Cucerirea Angliei
de normanzi.

Populația băștinașă a insulelor britanice erau *britannii*. În secolul al V-lea, triburi germane *anglo-saxone*, chemate de către britani pentru a-i ajuta împotriva exploatarelor locali și a atacurilor uniunilor tribale din nord, au început să pătrundă în insula Marea Britanie. Mai târziu, anglo-saxonii au atacat pe băștinași și, după sute de ani, au cucerit partea de răsărit și sud a insulei. De atunci, această parte a căpătat numele de *Anglia*. În acea vreme, triburile anglo-

Anglia în sec. XI—XV.

saxone au trecut și ele de la organizarea gentilică la cea feudală și au format stătuțele feudale. În secolul al IX-lea, aceste stătuțele s-au unit, formînd un regat. Tot în acel timp s-a răspîndit în Anglia și creștinismul.

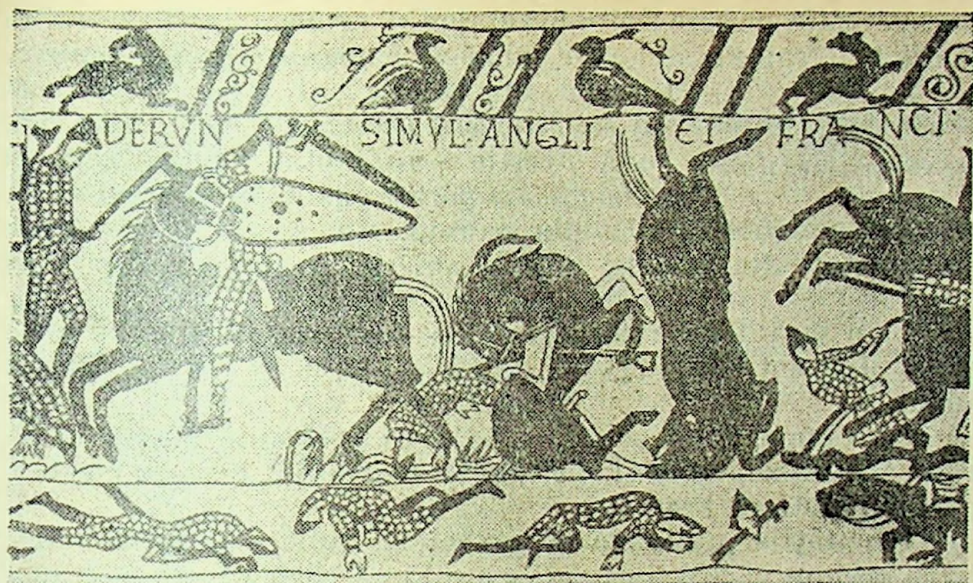
Peste anglo-saxoni au venit *danezu* (o ramură a normanzilor). Aceștia, în secolul al XI-lea sub conducerea lui Kanut (1016 — 1035), au cucerit Anglia, iar Kanut a devenit rege. Atîta timp cît a trăit Kanut, regatul s-a menținut unitar, feudații dîndu-i ascultare. După

moartea lui însă, regatul s-a prăbușit și Anglia a căzut în anarhie.

În anul 1066 ducele normanzilor din Franța, *Wilhelm*, împreună cu vasalii săi, s-a folosit de anarhia din Anglia și a debarcat acolo. În lupta de la *Hastings*, regele Angliei, Harold, a fost înfrînt și a murit pe cîmpul de bătălie, iar Wilhelm s-a încoronat ca rege la Londra, primind numele de *Wilhelm Cuceritorul*.

Wilhelm a confiscat cea mai mare parte a pămînturilor din Anglia. O parte din pămînturi le-a acordat ca feude vasalilor săi normanzi și francezi, iar cea mai mare parte și-a păstrat-o el. Feudații erau obligați să presteze regelui serviciul militar în caz de război și să-i plătească dări. Wilhelm și-a întărit puterea, obligînd pe toți feudații, mari și mici, să depună jurămîntul de credință față de rege. Astfel, cucerirea Angliei de către normanzi a contribuit la dezvoltarea feudalismului în Anglia și la întărirea puterii regale.

Inviazia normanzilor a fost ultima pe care a cunoscut-o insula Marii Britanii. De atunci și pînă azi, Anglia s-a putut dezvolta în liniște, în timp ce țările de pe continent, și mai ales

Lupta de la Hastings (după tapiseria Bayeux).

Figura reprezintă moartea regelui Angliei, Harold. (Al treilea de la stînga). Scutul sau este ciuruit de săgețile arcașilor normanzi. O săgeată i-a intrat într-un ochi, ceea ce i-a provocat moartea.

cele din răsăritul Europei, au fost neconținut tulburate de războaie și invazii străine.

Anglia în timpul
Plantagenetilor.

După cucerirea de către normanzi, în Anglia au apărut primele orașe. Wilhelm proteja pe comercianți împotriva jafurilor din partea feudalilor, favorizînd

dezvoltarea comerțului.

După moartea lui Wilhelm Cuceritorul, în anul 1154 a ajuns rege al Angliei *Henric al II-lea*. Acesta era un feudal francez din familia *Plantagenetilor*, înrudită cu Wilhelm Cuceritorul. El avea întinse domenii și în Franța.

Henric al II-lea a micșorat puterea baronilor și, sprijinindu-se pe orașe și mica nobilime, și-a întărit puterea regală. El a restabilit justiția regală asupra orașelor, a țărănimii libere, a micii nobilimi, luînd-o din mâinile feudalilor, și a încercat să scoată biserica de sub autoritatea papei. Henric al II-lea voia ca episcopii să fie numiți de rege. Acest plan nu i-a reușit. Papa, clerul englez și baronii s-au opus.

Domeniile pe care Henric al II-lea le avea în Franța erau cele mai mari, el fiind socotit primul feudal al Franței. Din

cauza acestor posesiuni din Franța, el și urmașii lui au intrat în conflict cu regii Franței, care voiau să acapareze aceste domenii.

Urmașii lui Henric al II-lea au fost fiii săi, *Richard Inimă de Leu* și *Ioan fără Magna charta libertatum* (1215) *Țară*. Aceștia s-au luptat pentru tron și (Cartea libertăților feudale). totodată au purtat războaie cu regii Franței pentru domeniile lor din Franța. În aceste lupte ei au fost înfrinți, Războaiele purtate au slăbit puterea regală în Anglia.

Ioan fără Țară a fost nevoit să recunoască suveranitatea papei Inocențiu al III-lea, căruia îi plătea și un tribut anual.

El a impus mica nobilime, orășenii și țărani la mari impozite. Aceștia suportau și cheltuielile războiului pe care regele îl purta împotriva Franței.

Greutățile provocate de război au ridicat poporul împotriva regelui (1215). Răscoala pornită de către marea nobilime a fost sprijinită de cler și orășenii bogați. Regele Ioan a fost silit să acorde feudalilor și orășenilor mari concesiuni. Nobilimii feudale i s-a recunoscut dreptul de moștenire asupra feudelor, iar obligațiile lor față de rege au fost desființate; în locul justiției regale s-a introdus justiția marilor feudali; marele sfat al nobililor trebuia să hotărască politica țării. Orășenilor li s-a asigurat libertatea comerțului și conducerea independentă a orașelor.

Toate aceste concesiuni ale regelui, acordate nobilimii feudale și orașelor, au fost prevăzute într-un document, care a fost numit *Magna charta libertatum*, dat în anul 1215. *Magna charta libertatum* a restrâns puterea regală în folosul nobilimii, clerului și al orășenilor.

Pe baza ei s-a format o adunare din care făceau parte reprezentanții nobilimii și ai clerului. În secolul al XIV-lea, această adunare s-a împărțit în două: *Camera Lorzilor*, formată din reprezentanții nobilimii și ai clerului, și o altă adunare, alcătuită din reprezentanții orășenilor, numită *Camera Comunelor*, ca urmare a creșterii importanței orașelor. Aceste două adunări au început să participe la conducerea statului alături de rege. Astfel a apărut parlamentul englez.

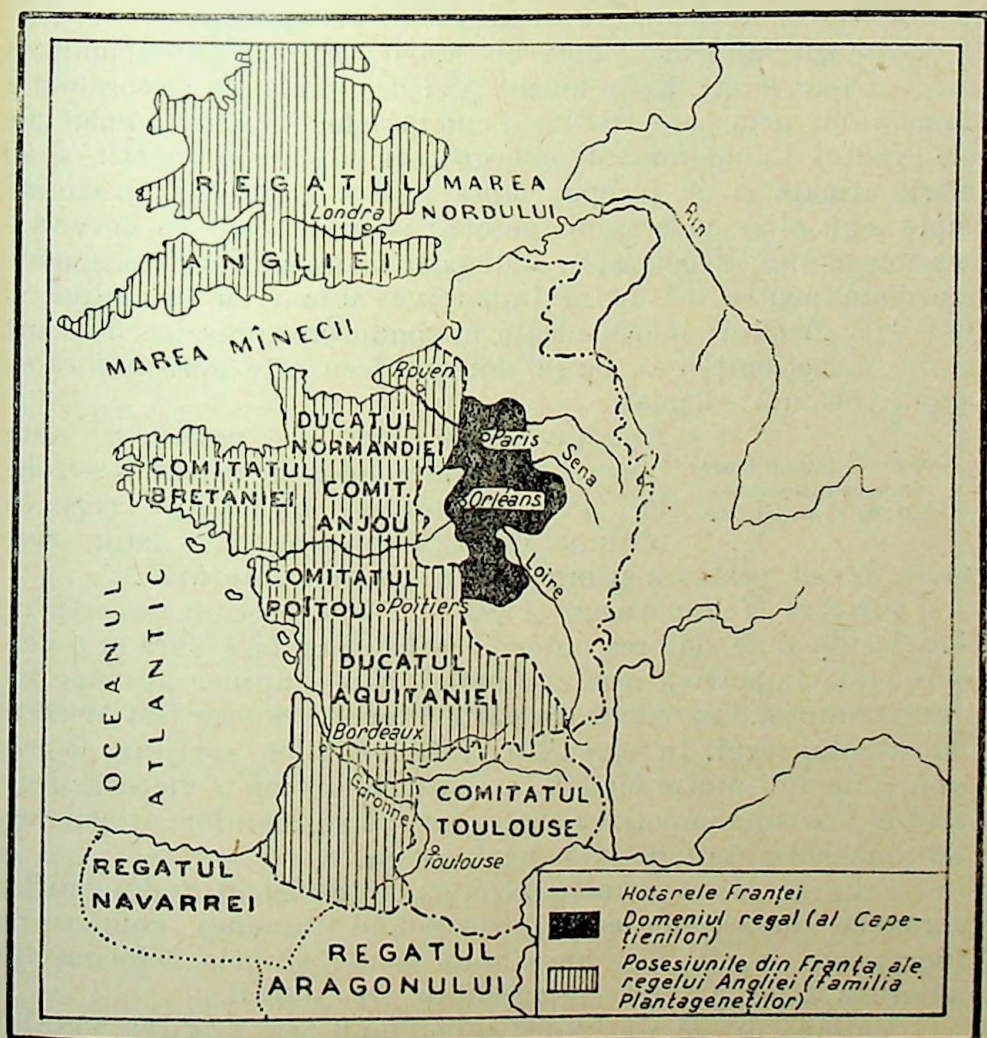
Feudalii, clerul și orășenii bogați se foloseau de parlament, atât împotriva puterii regale, cât și a maselor populare.

Parlamentul devine cu timpul instituția superioară de conducere din Anglia, care făcea legile, îngădind treptat puterea regală.

Dezvoltarea Franței pînă în secolul al XIII-lea

Franta în timpul primilor Capetieni.

Puterea ultimilor Carolingieni din Franța a fost slăbită mult de invaziile normanzilor, care în Franța au fost mai puternice decît în celelalte țări. Marii feudali au profitat de aceasta și la sfîrșitul secolului al X-lea (anul 937) au ales rege pe *Hugo Capet*, un feudal ai cărui strămoși s-au

Franța.

Domeniul regal al primilor Capetieni și posesiunile feudale ale Plantagenetilor.

distins în luptele cu normanzii. Hugo Capet și urmașii lui au format *dinastia Capetienilor*.

Pe timpul lui Hugo Capet, posesiunile regelui cuprindeau o fîșie neînsemnată de pămînt în jurul orașelor *Paris* și *Orléans*, din centrul Franței. De aceea, primii Capetieni au fost slabi. În timpul lor, Franța era fărîmîțată în mari domenii feudale, numite ducate și comitate. Unii dintre duci și conți, cum era ducele Normandiei, aveau domenii mai întinse și putere mai mare decît regele. Regele nu putea să le impună nici un fel de obligații. El nici nu îndrăznea să treacă fără soldați pe un domeniu feudal, de teamă să nu fie făcut prizonier.

Urmașii lui Hugo Capet au mărit importanța domeniului regal și l-au lărgit. Ei au folosit poziția geografică favorabilă a domeniului prin care treceau principalele drumuri comerciale ale Franței. Luînd vamă de la negustori, ei s-au îmbogățit, și-au mărit armata și au început lupta contra feudalilor. În această luptă s-au aliat cu orășenii pe care i-au sprijinit în dezvoltarea comerțului. Regele a pus la dispoziția orășenilor detașamente înarmate pentru a-i apăra împotriva atacurilor feudalilor și le-a dat o oarecare independență în conducerea orașelor. În scurt timp, Capetienii și-au lărgit domeniul cu alte posesiuni și au supus pe unii feudali.

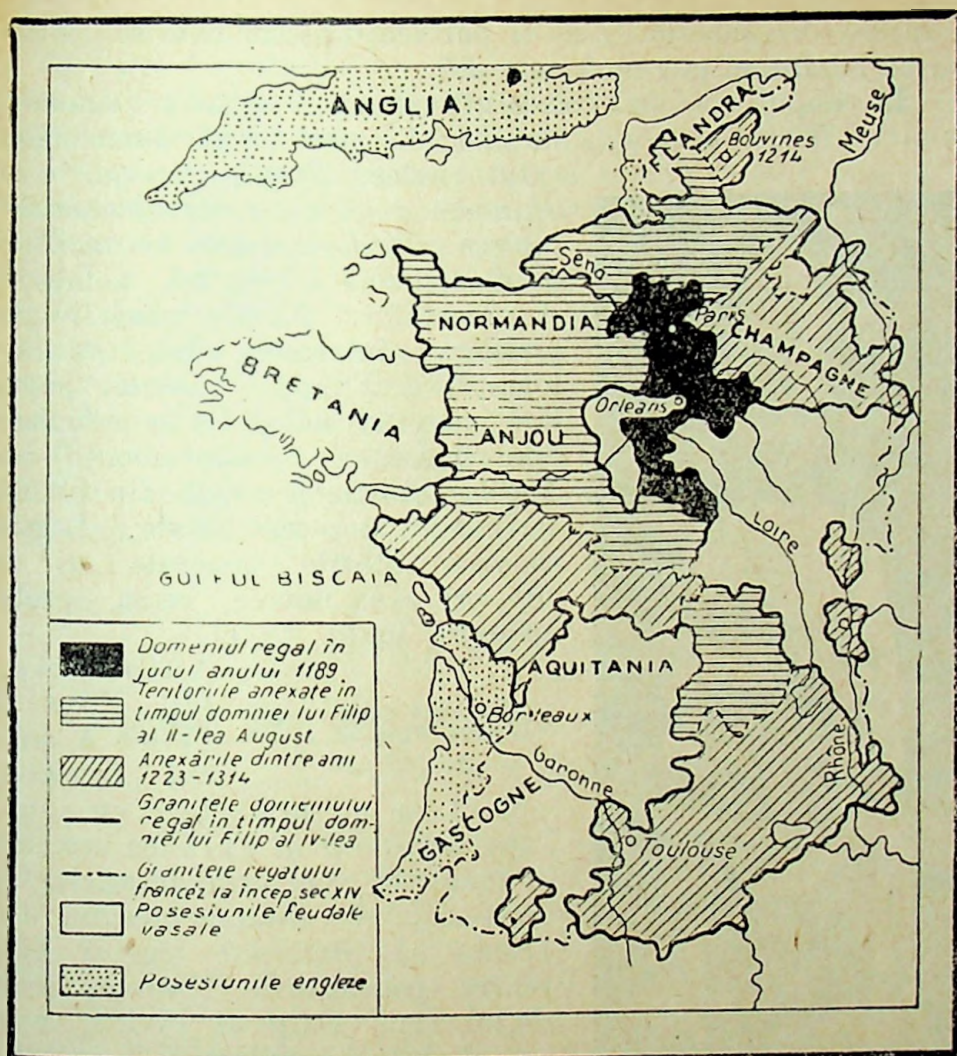
întărirea statului feudal
francez în secolele
al XII-lea și al XIII-lea.

Alianța dintre rege și orașe a adus Capetienilor mare folos în decursul secolelor. Prin dezvoltarea comerțului, regii au obținut importante sume de bani, care le-au folosit pentru a-și organiza o armată puternică.

Filip al II-lea August (1180 — 1223) a profitat de certurile din Anglia și de slăbirea puterii regelui Ioan fără Țară și a deschis lupta împotriva regelui Angliei, care stăpînea aproape tot vestul Franței. Cea mai mare parte a teritoriilor au fost anexate domeniului regal. În anul 1214, Filip al II-lea, sprijinit de orășeni și de unii dintre feudali, a reușit să obțină o victorie decisivă la *Bouvines* împotriva englezilor și a germanilor, aliații lor, anexînd noi posesiuni la domeniul regal.

Filip al II-lea a reorganizat și administrația domeniilor coroanei, împărțindu-le în 20 de județe (raioane), conduse de funcționari regali. Prin anexiunile făcute și prin reforma din administrație, puterea Capetienilor s-a întărit.

Puterea regală s-a întărit și mai mult prin alipirea sudului Franței la domeniul regal. Urmașii lui Filip al II-lea au profitat de nemulțumirea orașelor și de luptele ce se duceau între feudali

Franța în sec. al XIII-lea și la începutul sec. al XIV-lea.

și reprezentanții bisericii din sudul Franței și au anexat la domeniul regal toate posesiunile feudale din acea parte a țării.

Puterea regală s-a întărit îndeosebi în timpul lui *Filip al IV-lea cel Frumos*. Acest rege a continuat politica înaintașilor săi. Prin luptă el a anexat la domeniul regal noi provincii în vestul, sudul și estul Franței. Dar atunci când a încercat să ocupe *comitatul Flandra* din nord-estul Franței, bogat în orașe comerciale și industriale, el a fost înfrânt. Acest

lucru dovedea superioritatea și puterea orașelor care se dezvoltău pe baza unui nou mod de viață.

În timpul său s-a constituit și în Franța o adunare, numită *Stările generale*. un fel de parlament asemănător celui englez. *Stările generale* erau *adunarea generală a reprezentanților tuturor stărilor sociale* recunoscute de rege, adică a clerului, nobilimii și orașenilor. *Stările generale* reprezentau interesele clasei stăpînitoare din Franța, masele populare neavînd delegați în adunare. Spre deosebire de parlamentul din Anglia, *Stările generale* din Franța sprijineau puterea regală. Regele convoca *Stările generale* ori de cîte ori avea nevoie, ca să aprobe măsurile luate de el.

Bonifaciu al VIII-lea.

Papa cu cele trei coroane una peste alta, ține în mîna stîngă cheile, care arată puterea de a lega și dezlega păcatele lumii.

Autoritatea lui Filip al IV-lea a crescut într-atît,

încît el s-a măsurat chiar cu papa. Papa *Bonifaciu al VIII-lea* urmărea să mărească veniturile bisericii. Cu acest scop, el a interzis clerului din Franța să plătească regelui dări pentru pămînturile bisericesti. La rîndul său, Filip al IV-lea, care era destul de puternic, a interzis bisericii franceze să trimită papei dijma cuvenită din partea bisericilor din Franța. De aici, conflictul cu papa.

Papa l-a blestemat pe Filip al IV-lea, care era cunoscut și sub numele de Filip cel Frumos. Consiliul regal al lui Filip l-a declarat pe papă eretic și a trimis în Italia o gardă de cavaleri, pentru a-l detrona din scaunul papal. Împotriva papei s-au ridicat și feudalii din Statul

papal, nemulțumiți de politica de dominare a papei Bonifaciu al VIII-lea. Cavalerii francezi l-au amenințat și chiar l-au pâl-muit pe papă. Bătrînul Bonifaciu al VIII-lea n-a putut suporta aceste umiliri și a murit în scurt timp.

Filip a impus alegerea ca papă a unui cleric francez cu numele de *Clement al V-lea*. Acesta a mutat reședința papilor de la Roma la *Avignon*, un oraș din sudul Franței. Papii au rămas la Avignon timp de 70 de ani, fiind supuși voinței regelui Franței.

Cearta dintre papi și monarhi s-a terminat în favoarea monarhilor. Filip al IV-lea a făcut ceea ce n-au putut face împă-rații Germaniei: a înfrînt papalitatea.

Pînă la începutul secolului al XIV-lea, Franța se unificase aproape deplin în jurul domeniului regal. Regii Angliei nu mai stăpîneau în Franța — ca feudali — decît o mică posesiune.

Lecția a 28-a și a 29-a

Războiul de o sută de ani și răscoalele populare în Franța și Anglia

Cauzele războiului.

La începutul secolului al XIV-lea, după moartea lui Filip al IV-lea, s-a stins dinastia Capetienilor. Tronul Franței era dorit însă și de regele Angliei, *Eduard al III-lea*, care era nepot al lui Filip al IV-lea cel Frumos. El a debarcat cu trupe în Franța, începînd un război care a durat, cu întreruperi, mai bine de o sută de ani (1337 — 1453).

Pretențiile regelui Angliei la tronul Franței au fost doar un pretext pentru război. Cauzele adevărate au fost următoarele:

— Anglia voia să recucerească posesiunile pe care le avu-sese în Franța pe timpul lui Henric al II-lea Plantagenetul. Regii Franței, în schimb, voiau să ia regilor Angliei și ultimele lor posesiuni din Franța.

— Concurența dintre Anglia și Franța pentru stăpînirea Flandrei, bogată în manufacturi, a mărit neînțelegerile dintre aceste două state și a constituit principala cauză a războiului. Flandra era în strînse legături economice cu Anglia, de unde importa lînă și unde trimitea postavuri. Franța rîvnea la stă-pînirea Flandrei, deoarece ar fi asigurat mari venituri regelui.

Primele lupte.
Superioritatea armatelor
engleze.

Războiul a început în anul 1337 prin debarcarea trupelor engleze în Franța de nord. Armata engleză se baza pe infanteria, formată din țărani liberi, disciplinați, sprijinită de un corp de arcași. Cea franceză se baza pe cavaleria greoaie, îmbrăcată în zale.

Prima luptă mai importantă s-a dat în anul 1346, la *Crécy* (în nordul Franței). Cavalerii francezi, neorganizați și nedisciplinați, au fost înfrinți de arcașii englezi. Englezii au ocupat portul *Calais*. După zece ani, în 1356, cavaleria franceză a suferit o înfrângere și mai mare la *Poitiers*. Insuși regele Franței, *Ioan*, a căzut prizonier, fiind răscumpărat pe un preț mare.

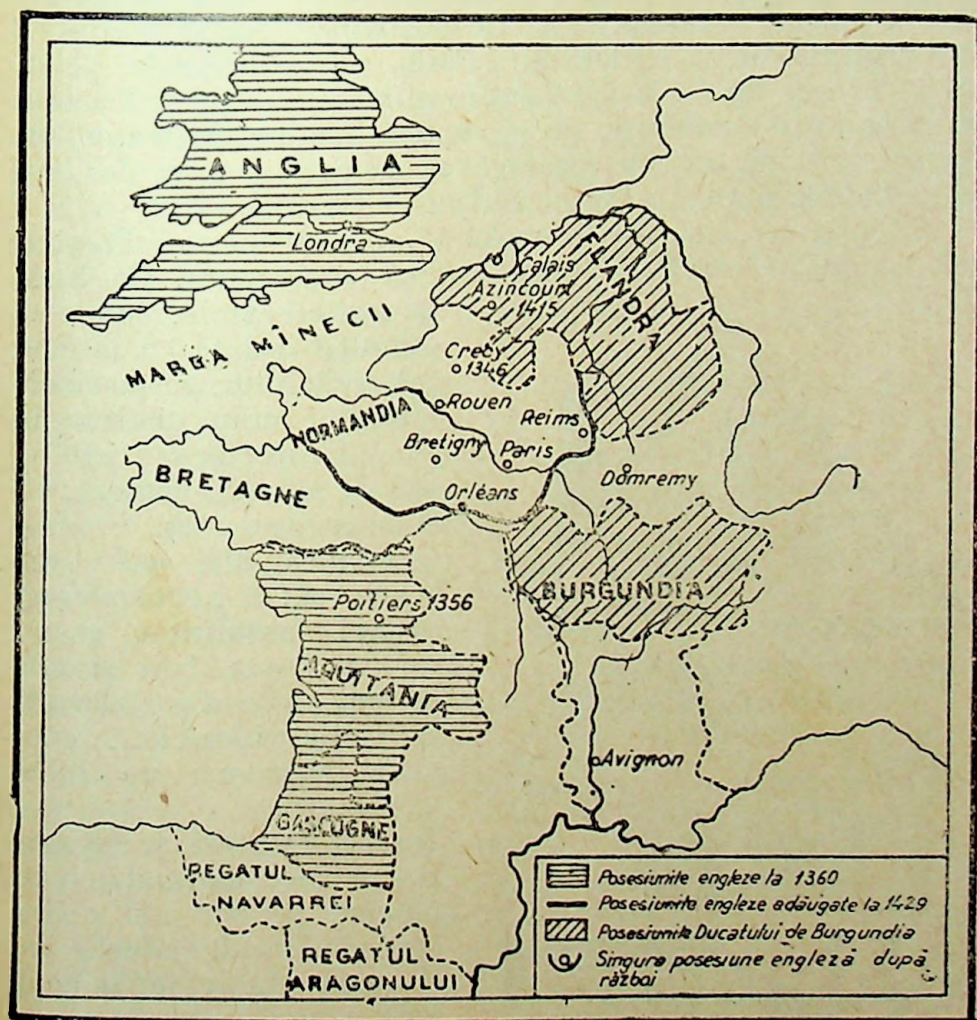

Bătălia de la Crécy.

Se observă în dreapta arcași englezi cu arcuri mici și ușoare: în stînga ostașii regelui Franței cu arcuri mari și grele. Sus în colțul stîng regele Franței, părăsind cîmpul de bătălie, caută refugiu într-un castel feudal.

Victoriile armatelor engleze de la începutul războiului au fost ușurate de faptul că marii feudali francezi au trădat pe regele Franței, fiindcă doreau să obțină privilegiile din partea regelui.

Războiul și jafurile feudalilor englezi, ca și ale cavalerilor francezi, au ruinat Franța. Dezvoltarea meșteșugurilor și a comerțului, sufereau, nemulțumind pe orășeni, iar dările impuse de rege, pentru acoperirea cheltuielilor războiului, apăseau greu pe țărani. Războiul a înrăutățit situația maselor populare și a intensificat luptele sociale interne. De aceea, în

Franța în timpul războiului de 100 de ani.

Franța, cît și în Anglia, s-au produs două din cele mai mari răscoale ale evului mediu.

Răscoalele populare
din timpul războiului.
Jacqueria.

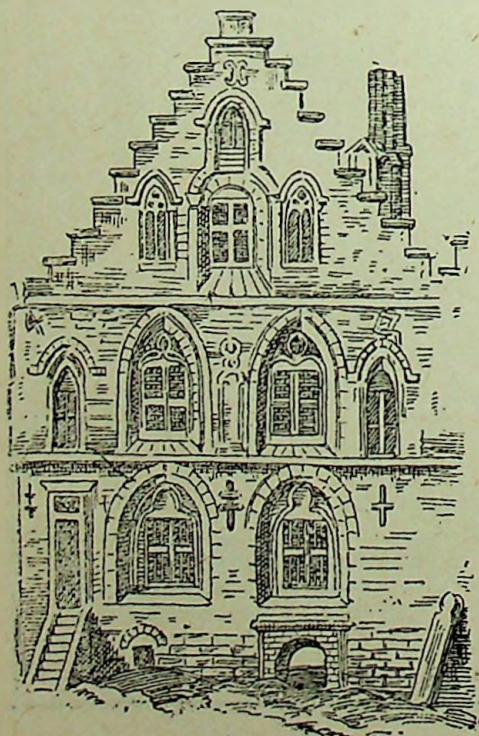
Negustorii din Paris erau nemulțumiți că războiul împiedică dezvoltarea comerțului, și voiau să participe mai mult la conducerea statului. Ei au profitat de înfrîngerile regelui la Crécy și Poitiers și s-au răscolat. Negustorii răscolți l-au silit pe rege să accepte conducerea țării și a războiului de către Stările generale, în care jumătate din reprezentanți erau orășeni.

În anul 1358, cînd regele a încercat să ia măsuri împotriva Stărilor generale, orășenii în frunte cu *Etienne Marcel*, starostele (conducătorul) negustorilor din Paris, au pătruns în palat. Regele a fugit, iar Parisul a căzut în mîna răscolților. Feudalii clerici și laici au refuzat să se supună dominației orășenilor. Așadar, de data aceasta regele avea de partea sa pe feudali. Orășenii în schimb, au căutat sprijin în țărănime.

Situația cea mai grea o aveau țărăniile din nordul Franței, unde se purtau luptele dintre englezi și francezi. Pe lîngă impozitele grele, care s-au înmulțit o dată cu începutul războiului, gospodăriile țărănilor erau distruse în timpul luptelor sau jefuite, atît de armata engleză, cît și de cea franceză.

O cronică din acel timp spune că: „...ogoarele nu se mai însămînțau și nu se mai arau; boii și oile nu mai pășteau pe izlazuri, bisericile și casele... erau niște mormane de ruine triste“.

Țărăniile franceze se organizau în cete, înarmați cu ce puteau, pentru a-și apăra gospodăriile de jafurile celor două armate, iar în anul 1358 s-au răscolat împotriva feudalilor, principalii lor asupritori.

Casă din Flandra (sec. al XV-lea).

Țăranul francez era denumit de nobili, în bătaie de joc, „Jacques bonhomme“, adică „nătîngul“; din cauza aceasta, răscoala care e avut loc în acel timp este cunoscută în istorie sub numele de *jacqueria*. Ea a fost cea mai mare răscoală țărănească din Franța.

Țăranii, conduși de vieteazul *Guillaume Callet*, au ars castelele, au distrus documentele care conțineau obligațiile lor față de seniori și rege și au pus pe fugă pe feudali. Țăranii au intrat în legătură cu orașenii răsculați din Paris, care le-au promis ajutor. Dar aceștia nu s-au ținut de promisiune, de-

oarece se temeau mai mult de țăranii răsculați decît de rege. Doar meșteșugarii și sărăcimea orașelor au trecut de partea țăranilor.

Trădarea negustorilor a dat posibilitate feudalilor francezi și trupelor engleze să înăbușe răscoala în sînge. Guillaume Callet a fost prins, iar nobilii, pentru a-și bate joc de el, i-au pus pe cap, în loc de coroană, un trepied înroșit în foc, spunînd : „așa arată regele țăranilor“. Apoi l-au executat. Peste 20 000 de țărani au fost uciși. Înfrîngerea răscoalei țăranilor a dat posibilitate regelui și feudalilor să înăbușe și răscoala orașenilor din Paris. Etienne Marcel a murit într-o luptă de noapte.

După înăbușirea răscoalelor populare, puterea regală din Franța s-a întărit. Armata franceză a fost reorganizată, după înfrîngerile de la Crécy și Poitiers. Datorită acestui fapt, armata franceză a obținut mai multe victorii împotriva englezilor, care, fiind mereu înfrînți, au fost scoși încetul cu încetul din Franța.

Regele și parlamentul Angliei, pentru a continua războiul din Franța, au cerut noi impozite țărănimii. Funcționarii regelui și strîngătorii de biruri cutreierau satele și,

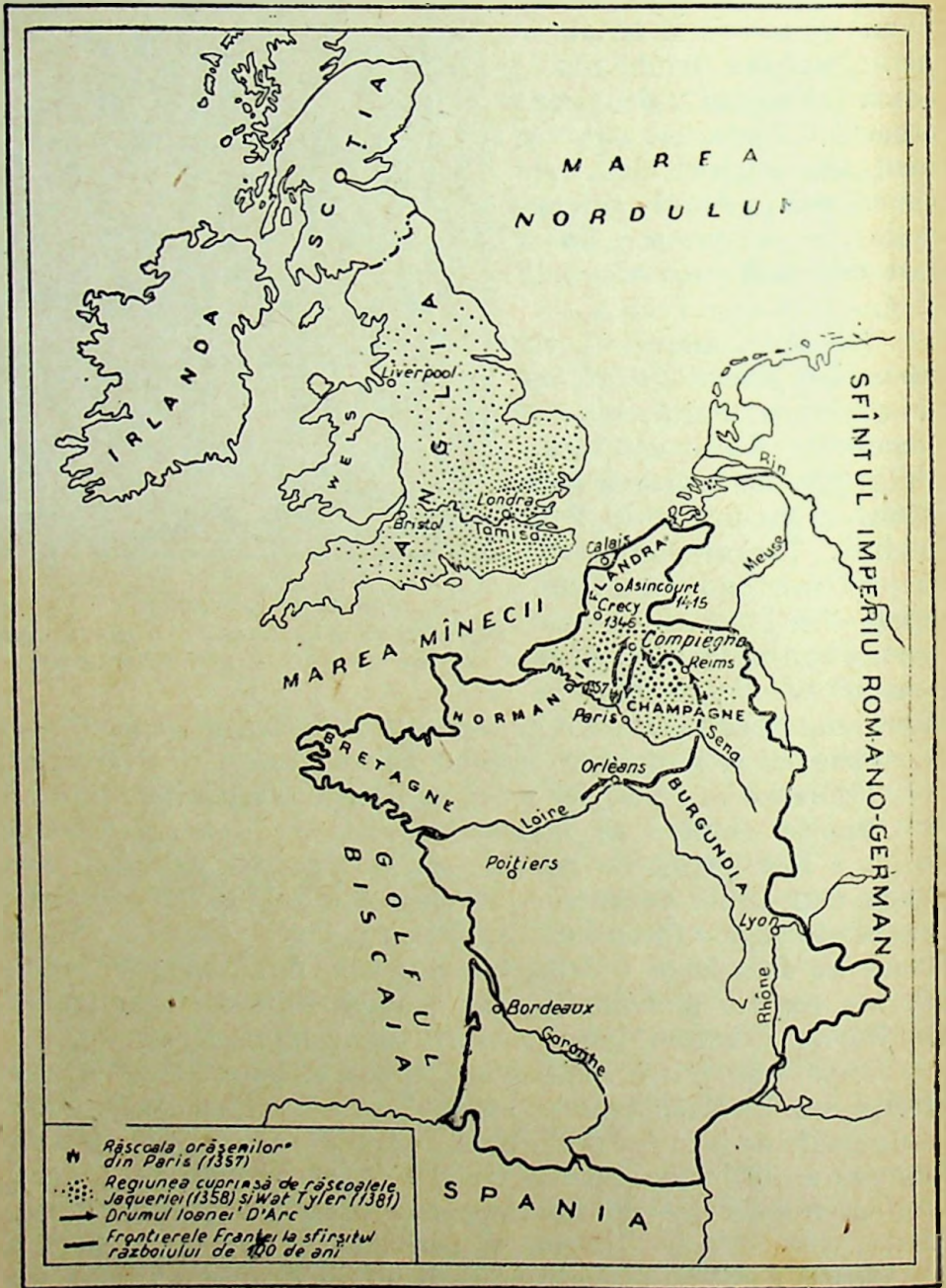
dacă țăranii nu puteau plăti dările, le luau și ultima vită din grajd. Această situație a dus țărănimea la desperare.

Scenă din „Jacquerie“.

Reprezintă un grup de țărani, cu mîinile legate conduși la execuție de către soldații regelui.

Răscoala populară
din Anglia condusă
de Wat Tyler (1381).

Răscoale populare din Franța și Anglia din timpul războiului de 100 de ani.

În același timp, în satele engleze nemulțumite au apărut predicatori populari, care acuzau pe feudali și biserica de jefuirea poporului. Sărăcimea satelor se agita și mai mult, spunînd că pămîntul trebuie să fie al tuturor și că toți oamenii trebuie să fie egali. Printre țărani circula proverbul: „Cînd Adam săpa și Eva torcea, cine era nobil?” Printre acești predicatori era și preotul sărac *John Ball*. El a demascat pe feudalii asupritori și a cerut confiscarea pămînturilor mănăstirești și împărțirea lor la săraci. *John Ball* a fost urmărit, arestat și aruncat în închisoare.

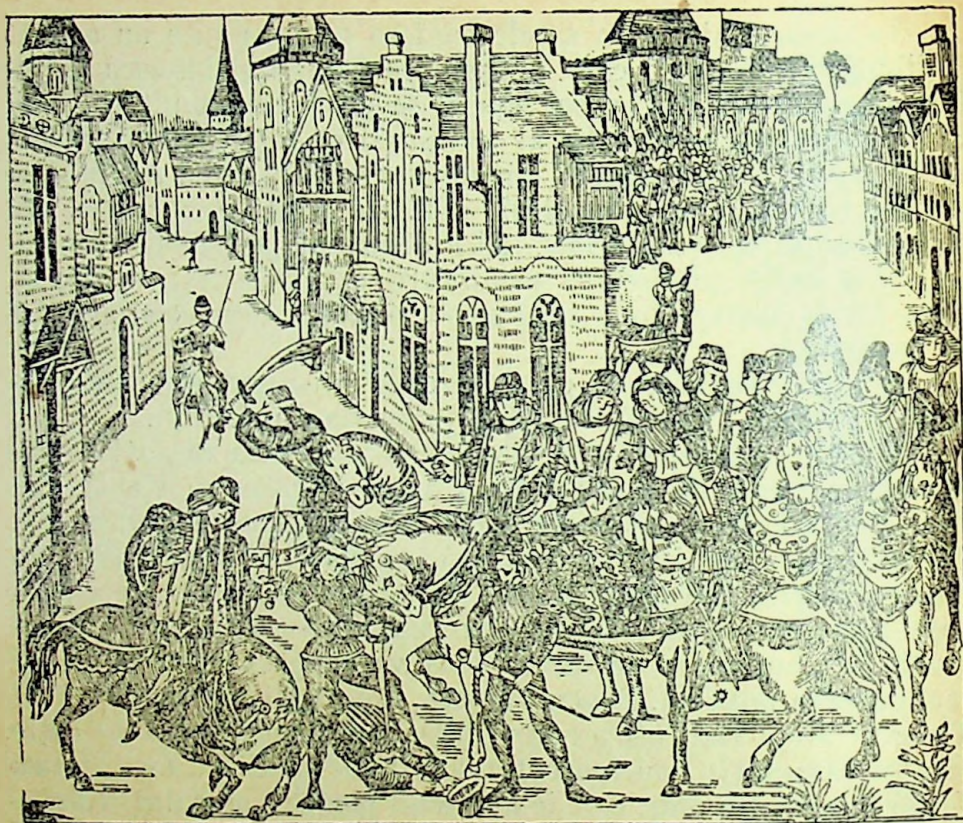
Aceste frămîntări au precedat izbucnirea unei răscoale țărănești în Anglia, asemănătoare cu jacqueria din Franța.

Astfel, în anul 1381 a izbucnit o puternică răscoală țărănească în regiunile din sud-estul Angliei (*Essex* și *Kent*). Cîrînd, din cele 40 de comitate, 25 au fost cuprinse de răscoală. Țăranii răsculați din *Kent* au fost conduși de *Wat Tyler*, un țaran meseriaș, învelitor de case. De aceea, răscoala este cunoscută sub numele de *răscoala lui Wat Tyler*. El știa că lupta poate fi încununată de succes dacă va ocupa *Londra* și va cucerii puterea politică. Pentru aceasta, răsculații în frunte cu *Wat Tyler* și *John Ball* (care fusese eliberat din închisoare de către țăranii răsculați) s-au îndreptat spre *Londra*. Ei au fost ajutați de săracimea din oraș, care le-a deschis porțile orașului. Răsculații au ocupat capitala Angliei. *Wat Tyler* a prezentat regelui principalele cereri ale țăranilor:

- împărțirea pămînturilor bisericii la țărani,
- înapoierea pămînturilor luate cu forța de către feudali, și
- desființarea stărilor sociale (a claselor).

Regele s-a prefăcut că acceptă cererile. O parte din răsculați, crezînd în promisiunile regelui, s-au îndreptat spre casele lor. Numai *Wat Tyler*, cu un detașament din regiunea *Kent*, a rămas la *Londra*.

Între timp, nobilii feudali și orășenimea bogată a *Londrei* au adunat o armată și s-au îndreptat spre capitală. Împreună cu regele au plănuit înăbușirea răscoalei prin violențe. *Wat Tyler* a fost ademenit la o convorbire cu regele, în timpul căreia a fost ucis mișelește. Răsculații, rămași fără conducător, au fost ușor împrăștiți din *Londra*. *John Ball*, prins împreună cu ceilalți conducători, a fost executat în chinuri groaznice. Armata feudalilor a urmărit pe țărani în afara *Londrei*, omorînd mulți dintre ei. Astfel răscoala a fost înăbușită.

Uciderea lui Wat Tyler.

Tyler, alături de rege și nobili la o convorbire, este înconjurat de cavaleri și ucis. Pe primul plan se văd soldații care l-au aruncat la pământ și unul dintre ei îl străpunge cu sabia. Pe planul al doilea se văd soldați, păzind străzile și oprind detașamentul lui Wat Tyler (dreapta), care aștepta rezultatul convorbirii.

Atât jacqueria, cât și răscoala lui Wat Tyler au fost înfrînte. Țăranii fiind răspîndiți la sate, erau greu de adunat și organizat. Apoi ei nu se gîndeau la o schimbare mai mare în stat, ci se mulțumeau cu unele cereri pentru pămînt și erau gata să cedeze la primele promisiuni. Ei nu-și dădeau seama că formează o clasă aparte, cu interese comune, cea mai numeroasă și cea mai puternică din acel timp. De asemenea, orășenii bogați n-au ajutat pe răsculați, deoarece se temeau de țărani, și au trecut de partea feudalilor.

Totuși, răscoalele au zdruncinat orînduirea feudală în Franța și Anglia și au adus unele schimbări în soarta țăranilor. Feudalii speriați se temeau să mărcască obligațiile țăranilor. În Anglia, țăranii au primit dreptul să se mute de pe o moșie

pe alta. Ei puteau să se răscumpere, devenind personal liberi, dar fără pământ, care rămânea mai departe proprietatea feudalului.

In Franța și Anglia, după aceste războaie, șerbia a început treptat să dispară.

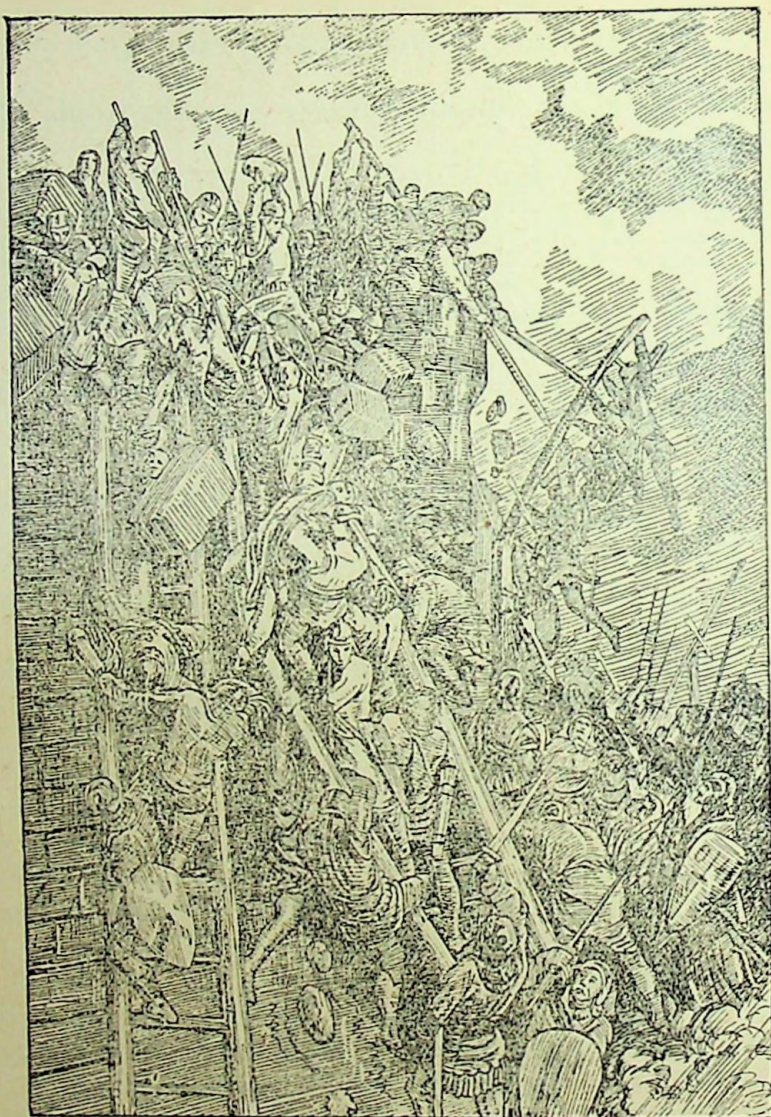
Sfârșitul războiului.
Lupta patriotică a poporului francez împotriva cuceririi engleze. Ioana d'Arc. La sfârșitul secolului al XIV-lea, luptele dintre englezi și francezi au fost neînsemnate. Anglia și Franța erau slăbite de luptele interne și de războaiele țărănești, care au continuat și după înfrângerea jacqueriei și a războaielor lui Wat Tyler.

La începutul secolului al XV-lea, situația din Franța s-a înrăutățit și mai mult. Unii feudali, ca *ducele de Burgundia*, au trădat Franța, trecând de partea englezilor.

De această slăbiciune s-a folosit regele Angliei, *Henric al V-lea*, care a reînceput războiul. El a debarcat o armată în nordul Franței și în luptele de la *Azincourt* (1415) a înfrânt pe francezi. Din nou armatele engleze au pătruns în interiorul Franței și au ocupat Parisul. Henric s-a proclamat rege al Franței. După ocuparea Parisului, englezii au urmărit să-și deschidă drum spre sudul Franței și au început să asedieze orașul fortificat *Orléans*.

Cucerirea țării de către englezi a provocat un avânt patriotic, care a cuprins întreg poporul francez. Țăranii și orășenii au început lupta de partizani împotriva ocupației engleze. Războiul lor era un război drept. Poporul francez își apăra patria.

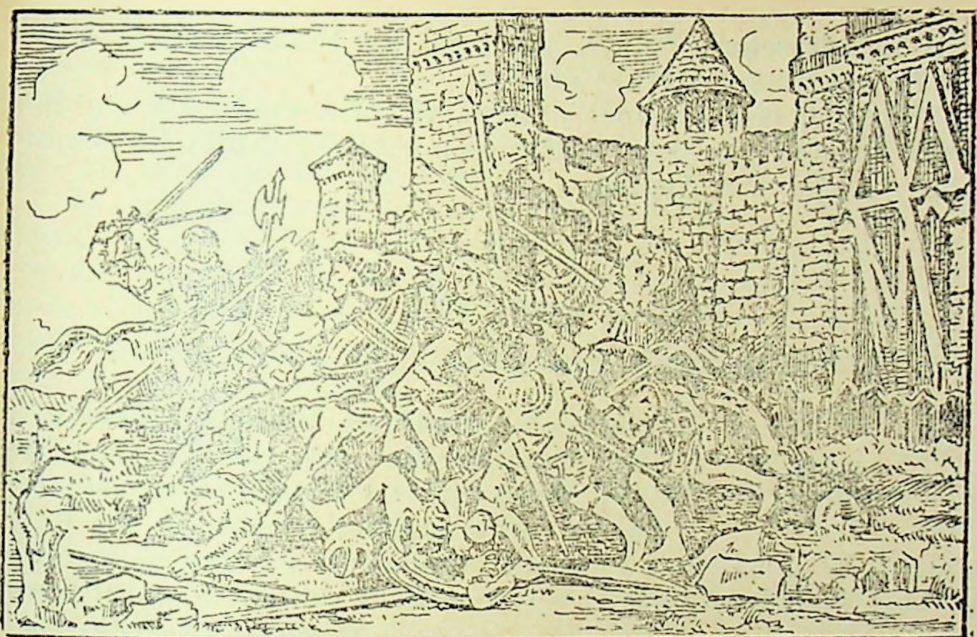
Exemplul cel mai grăitor al stării de spirit patriotice care domnea în rândurile țărănimii franceze a fost *Ioana d'Arc*. Fiică din popor, țărancă dintr-un cătun din răsăritul Franței (Domremy, n. 1410) Ioana d'Arc a fost cuprinsă de același avânt patriotic ca cea mai mare parte a poporului francez. Ea era convinsă că avea misiunea de la „dumnezeu“ să izgonească pe englezi din Franța. În fruntea unui detașament de ostași, regele o trimise în ajutorul orașului Orléans, care era asediat. Prezența ei în rândurile armatei i-a însuflețit și mai mult pe francezi. Îmbrăcată în armură de cavaler, Ioana d'Arc se avînta acolo unde lupta era mai grea. Îmbărbătați de exemplul ei, numeroși patrioți francezi au luptat cu eroism pentru apărarea țării. Englezii au fost înfrinți și siliți să se retragă de la Orléans. Ei au pierdut oraș după oraș, o mare parte a Franței de nord fiind eliberată. La îndemnul Ioanei d'Arc, *Carol al VII-lea*, care era recunoscut doar în sudul Franței, s-a încoronat ca rege al întregii Franțe și a continuat lupta împotriva cuceritorilor englezi.

O cetate asediată.

Se poate observa cât de greu era nesiul unei cetăți. Asediații încearcă, cu ajutorul scârilor, să treacă peste zidurile cetății. Apărătorii întrebunțează pietre, săgeți, sulife și alte mijloace pentru a opri pe asediații. În dreapta, scara este ruptă și răsturnată. În stînga lupta este crîncenă.

Victoria de la Orléans a dovedit că englezii pot fi bătuți. Patriotismul Ioanei d'Arc a dat poporului francez încrederea care-i lipsea, curajul ei i-a arătat drumul care duce la victorie.

Prinderea Ioanei d'Arc.

Ioana, în retragerea sa, a găsit poarta cetății închisă (dreapta). Cavalerii burgunzi, care o urmăreau, o înconjoară și o fac prizonieră. Călare pe cal, ea are în mină un steag.

Dar nobilimea feudală nu vedea cu ochi buni influența de care se bucura Ioana în fața țăranilor și chiar a regelui. Ei au hotărât să scape de ea. La asediul unei cetăți (Compiègne), în timp ce Ioana acoperea retragerea unui detașament de ostași, poarta mare a cetății s-a închis și podul de intrare a fost ridicat.

Ioana a fost prinsă de către nobilimea franceză a ducelui de Burgundia, care se alăturase englezilor. După câteva luni, Ioana d'Arc a fost vândută englezilor. Regele, pe care-l ajutase, și curtea sa n-au făcut nimic pentru a o răscumpăra. Englezii au trimis-o în fața unui tribunal bisericesc. Judecătorii au acuzat-o de vrăjitorie și au condamnat-o la moarte prin ardere pe rug (1431). În fața morții, Ioana a arătat același curaj cu care s-a avîntat în lupta pentru apărarea Franței. Călăilor săi, ea le-a strigat : „Aprindeți rugul! Vă închipuiți voi că mă tem de el mai mult de cît de viața de cîrțiță pe care mi-o pregăteți?...“

Moartea Ioanei d'Arc a îndîrjit și mai mult pe francezi. Partizanii și armatele regale au pricinuit englezilor multe înfrîngerii, fiind alungați din Paris. Bătuți pretutindeni, ei au fost

siliți să părăsească Franța, pastrînd din toate posesiunile lor din Franța numai portul Calais.

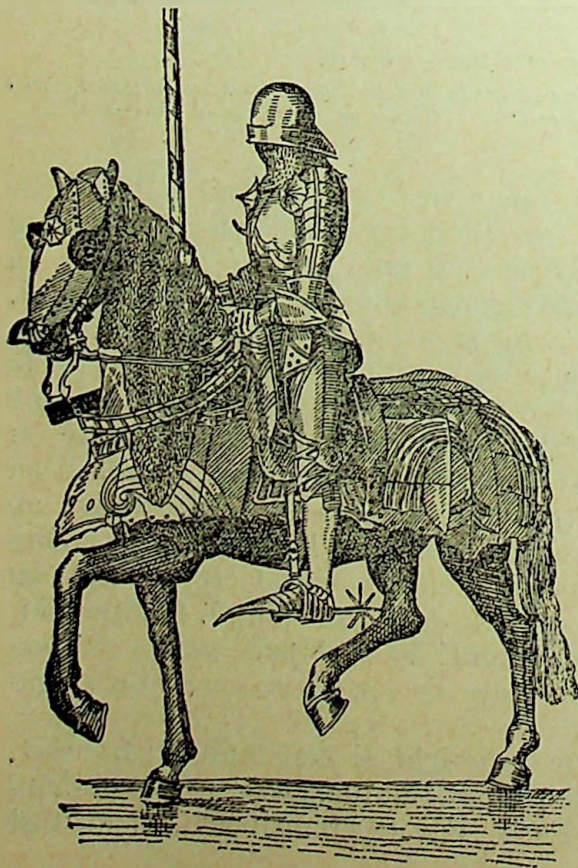
Războiul s-a terminat deci cu victoria deplină a statului feudal francez și a determinat însemnate schimbări în dezvoltarea Franței și a Angliei.

Lecția a 30-a

Franța și Anglia după războiul de o sută de ani

Franța.
Unificarea ei.

Cu toate greutatețile îndurate, Franța a ieșit întărită din războiul de o sută de ani. Teritoriul ei s-a mărit prin ocuparea posesiunilor engleze, iar puterea regelui a crescut. El și-a format o armată permanentă cu care putea ușor înăbuși răscoalele țărănești sau răzvrătirea vreunui feudal. Pentru

întreținerea armatei s-a fixat un impozit, care va rămîne permanent. Stările generale au pierdut din importanță. Regii au început să guverneze fără a consulta vreo adunare.

Urmașul lui Carol al VII-lea, Ludovic al XI-lea (1461 — 1483), sprijinit pe armată și avînd asigurate venituri regulate, a început să guverneze Franța cu

Armură completă a so'dașilor în mijlocul secolului al XV-lea.

Războinicul este îmbrăcat cu platoșă grea de fier. Pe cap are un coif cu o deschizătură pentru ochi. Lăba piciorului este apărută cu o îmbrăcăminte din metal ascuțită. Ca arme poartă o lance. Și calul are o apărătoare din metal în față, la piept și pe crupă. La gît pentru mișcare, are doar zale.

puteri aproape absolute. El nu dădea socoteală nimănui de faptele sale. Fire șireată, Ludovic al XI-lea a supus pe toți feudații din Franța voinței lui. Ultimul mare feudal supus a fost ducele de Burgundia. Ludovic a ocupat ducatul Burgundiei, pe care l-a alăturat Franței.

În acel timp, viața economică se dezvoltase. Atelierele din Franța se înmulțiseră, iar comerțul ei s-a lărgit. Negustorii circulau cu mărfurile lor în toate provinciile Franței. Astfel, între diferitele regiuni — pînă atunci izolate — s-au stabilit legături economice care au contribuit la formarea unei piețe naționale și au ajutat la unificarea Franței.

Unificarea a contribuit la întărirea puterii regale. Toți locuitorii Franței au recunoscut autoritatea regelui. Franța devenea un stat centralizat, care se îndrepta spre o monarhie absolută, în care regele nu mai consulta pe reprezentanții Stărilor generale.

Tot atunci se forma limba și cultura națională franceză. Negustorii, care erau în majoritate din nordul Franței, foloseau limba vorbită în acele regiuni, limbă care a devenit apoi proprie tuturor francezilor. În acest fel se forma națiunea franceză.

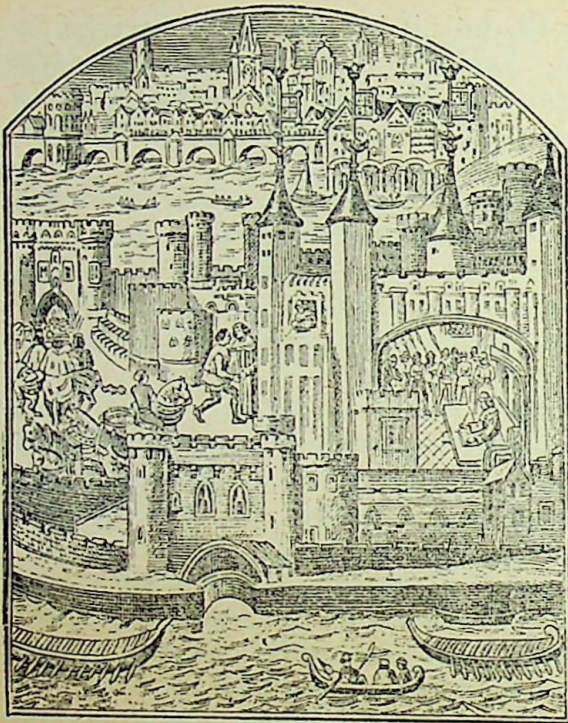
De aceste progrese au profitat nobilimea, clerul și orășenimea bogată. Țărănimea și sărăcimea orașelor au rămas mai departe sub exploatarea acestora, suportînd și apăsarea monarhiei absolute.

Slăbirea Angliei.
Războiul celor două roze.
(1455—1485).

Pierderea războiului de o sută de ani a accentuat frămîntările interne în Anglia, fapt care a dus la un război intern. Cavalerii care luaseră parte la războiul de o sută de ani, erau gata pentru jafuri și se angajau cu ușurință în luptele dintre marii feudali.

O parte a nobilimii engleze a început să facă comerț cu lînă și să înființeze manufacturi, fiind interesată în legăturile comerciale cu alte țări. Astfel, pe lîngă *vechea nobilime* — baronii — care trăiau din exploatarea țărănimii, apare o *nobilime nouă*.

Aceasta avea interese deosebite de ale vechii nobilimii. Baronii apărau feudalismul, urmărind reținerea țăranilor pe moșii, ceea ce frîna dezvoltarea comerțului și a manufacturilor. Din cauza acestor interese opuse s-a ajuns la un conflict între *vechea nobilime* și *noua nobilime*, aliată cu orășenimea bogată, conflict care a durat peste 30 de ani, cunoscut sub numele de *războiul celor două roze*.

Turnul Londrei.

Clădirea albă din față cu trei turnuri este vestita închisoare engleză. Aici erau întemnițați dușmanii regelui și au pierit decapitați mulți feudali și prinți englezi.

După războiul celor două roze, Anglia, ca și Franța în aceeași epocă, a progresat economicște. S-au dezvoltat manufacturile și comerțul. Schimbul intern și extern a crescut. O dată cu aceasta, și în Anglia se forma limba și națiunea engleză. Dezvoltarea legăturilor economice dintre diferitele regiuni ale Angliei a contribuit la închegarea unei vieți economice comune pe întreg teritoriul Angliei. Așa s-a format statul centralizat al Angliei.

După războiul celor două roze, Anglia, ca și Franța în aceeași epocă, a progresat economicște. S-au dezvoltat manufacturile și comerțul. Schimbul intern și extern a crescut. O dată cu aceasta, și în Anglia se forma limba și națiunea engleză. Dezvoltarea legăturilor economice dintre diferitele regiuni ale Angliei a contribuit la închegarea unei vieți economice comune pe întreg teritoriul Angliei. Așa s-a format statul centralizat al Angliei.

Vechea nobilime sprijinea la tron familia *Lancaster*, care avea ca stemă un trandafir (roză) roșu. Noua nobilime și orașenimea bogată susțineau la tron familia *York*, care avea ca stemă un trandafir alb. Noua nobilime și orașenimea bogată urmăreau puterea pentru a-și putea lărgi comerțul și manufacturile și pentru a obține drepturi mai largi. Baronii doreau să mențină iobăgia (șerbă) și să-și păstreze libertățile obținute prin *Magna charta*.

Războiul a fost destul de sîngeros. Regi și nobili au fost uciși sau întemnițați de către partida adversă. În cursul războiului, o mare parte a nobilimii feudale en-

de către arabii musulmani și unor persecuții naționale și religioase. De aceea ei doreau să se elibereze.

Țăranii din stătuțelele din nord erau mai liberi, dar doreau să alunge pe arabi pentru a se coloniza în ținuturile eliberate. Meșteșugarii și feudații spanioli năzuiau la bogățiile mari din orașele califatului.

De aceea, în secolul al XI-lea, spaniolii au început războiul popular de eliberare de sub jugul stăpînirii arabilor **saureaurilor** (cum li se spunea în Spania)

Războiul de eliberare a ținut din secolul al XI-lea pînă în secolul al XV-lea și e cunoscut sub numele de *reconquista* (recucerirea). Pînă în secolul al XIII-lea, cea mai mare parte a Spaniei a fost eliberată. Fiind înfrinți în lupta de la *Las Navas de Tolosa* (sud-vestul Spaniei) din 1212, maurii au mai rămas stăpîni doar în sudul peninsulei, în *Emiratul de Granada*. În teritoriile eliberate s-au încheiat trei state spaniole: *Castilia*, *Aragonul* și *Portugalia*. Ele erau state feudale.

Castilia și Aragonul
în timpul luptei
de eliberare.

În lupta contra maurilor s-a format în centrul Spaniei statul *Castilia*. Acesta a jucat rolul principal în lupta contra maurilor și a eliberat partea cea mai însemnată a peninsulei.

La recucerire au participat mai ales țăranii, orașenii și cavalerii. Foloasele cele mai mari de pe urma ei le-au tras însă marii feudali și clerul, care au pus mîna pe pămînturi întinse în regiunile recucerite.

Țăranii care au participat la alungarea arabilor erau liberi și trăiau în comunități independente. Chiar și țăranii de pe moșiile feudalilor aveau libertatea persoanei lor. Obligațiile lor față de feudal erau bine precizate.

Orașenii au participat și ei la lupta de eliberare. Unitățile lor făceau de pază la hotare. Orașele Castiliei erau fortificate și locuitorii lor erau înarmați. Orașele se bucurau de o largă autonomie. Pentru a-și apăra independența, orașele se uneau în uniuni numite *hermandade*.

În cursul reconquistei a crescut numărul cavalerilor mărunți, numiți *hidalgos*. Aceștia erau destul de săraci, dar viteji și mîndri de titlul de cavaler. Disprețuiau munca și considerau războiul ca singura ocupație vrednică de ei.

Regele Castiliei trebuia să țină seama de o adunare numită *Cortes*. Spre deosebire de Stările generale din Franța și de

parlamentul englez, din Cortes făceau parte reprezentanții tuturor claselor sociale, deci și reprezentanți ai țărănimii.

Pe țărmul răsăritean al Spaniei, la Marea Mediterană, s-a format *statul Aragonului*. În Aragon, marii feudali erau mai puternici decât în Castilia și situația țăranilor era mai grea. Feudalii erau stăpîni absoluți ai țăranilor. Puteau să le ia averea, să le impună orice fel de obligații și aveau dreptul chiar să-i omoare. Nici orașele nu jucau vreun rol politic, deși în Aragon erau orașe mari, ca *Barcelona*. Orașenii bogați se temeau de răscoalele meșteșugarilor și ale sărăcimii și se aliau cu feudalii. Toată puterea în Aragon o aveau feudalii și clerul, care puteau să alunge și pe rege, dacă nu le era pe plac.

Aragonul a cucerit, în secolele al XIV-lea și al XV-lea, teritorii în afara peninsulei, ca Sardinia, Sicilia și sudul Italiei. În urma acestor cuceriri, statul feudal al Aragonului a devenit o mare putere maritimă.

Pe țărmul de apus al peninsulei s-a format *regatul Portugaliei*.

Lupta pentru independență — reconquista spaniolă — este oglindită în poemul *Cidul*.

Cidul era un nobil nu prea bogat, care s-a distins în luptele cu maurii, în secolul al XI-lea. El era curajos, mărinimos și drept. Pentru vitejia sa, *Cidul* este cîntat de poporul spaniol ca erou național.

Unirea Castiliei cu Aragonul.
Formarea statului național
spaniol.

În anul 1479, regina *Isabela a Castiliei* s-a căsătorit cu regele *Ferdinand al Aragonului*. Prin această căsătorie s-au unit cele două state: Castilia și Aragonul și s-a format *statul spaniol*. Cele două dinastii s-au unit, pe de o parte, pentru a putea înăbuși răscoalele țăranilor, pe de altă parte, pentru a putea duce lupta împotriva feudalilor care voiau să devină independenți. Ferdinand și Isabela au diștrus castelele feudalilor și i-au obligat să li se supună. În lupta cu feudalii, ei s-au sprijinit pe orașe, care le-au pus la dispoziție armate și bani. După ce au îngădit puterea nobililor, ei au început să îngădească și autonomia orașelor.

Întărindu-și în acest fel puterea, Isabela și Ferdinand au reluat războiul cu maurii. În anul 1492, după zece ani de lupte, Emiratul de Granada a fost cucerit și arabiile au fost alungați din ultima lor posesiune. Reconquista a luat sfîrșit.

În timpul luptei de eliberare, toate regiunile Spaniei au fost strînse în jurul Castiliei și Aragonului, formîndu-se statul feudal centralizat spaniol.

Coaliția dintre biserica
catolică, feudali și rege.
Inchiziția.

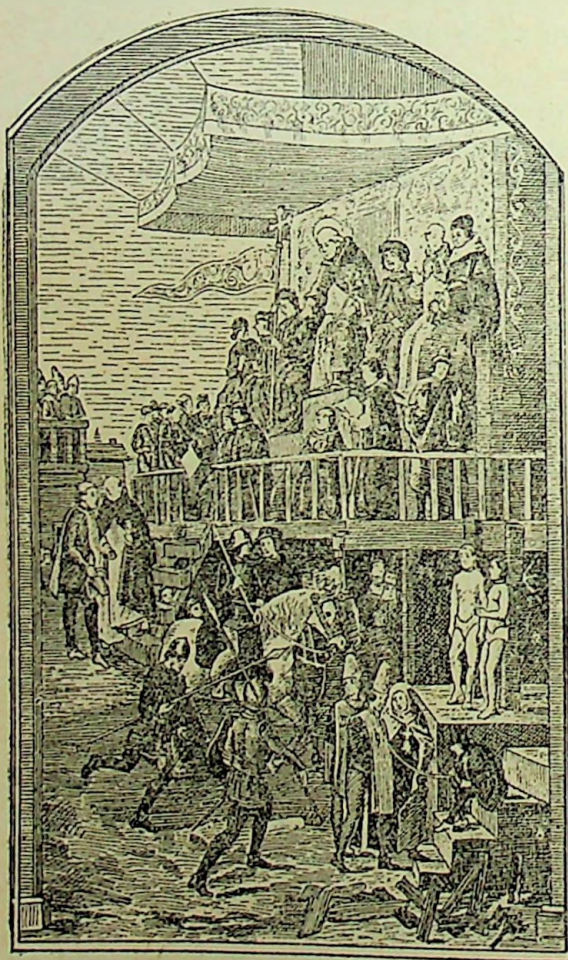
În statul spaniol, încheșat prin lupta poporului împotriva maurilor, puterea a fost acaparată de rege, feudali și clerici, putere de care se foloseau împotriva țărănimii și orașenilor. Între aceștia s-a format o coaliție îndreptată spre apărarea intereselor lor de clasă.

Cu sprijinul bisericii, regii spanioli au înființat în anul

1480 un tribunal religios numit *Inchiziția*, care apăra interesele clasei stăpînitoare și ale catolicismului. Judecătorii inchiziției erau călugări.

Cu ajutorul inchiziției, Ferdinand și Isabela au început o prigoană nemiloasă împotriva maurilor, a evreilor și a ereticilor. Ei au silit pe mauri și pe evrei să părăsească Spania. Numai la începutul secolului al XVI-lea au fost alungați peste hotare o jumătate de milion de mauri. Plecarea lor a însemnat o pierdere importantă pentru economia Spaniei, deoarece ei erau buni agricultori și meșteșugari. Inchiziția urmărea și pe spaniolii bănuți ca dușmani ai regelui și ai bisericii catolice. Aceștia erau acuzați de erzie și arși pe rug.

Arderile pe rug se fă-

Arderea pe rug (autodafe).

Sus în tribună, se află episcopul, cu crucea în mînă, înconjurat de clerici, privind cum se pregătește arderea pe rug a doi tineri „eretici”.

ceau în piață, în cadrul unei solemnități deosebite, la care participa și curtea regală. Unul din cei mai mari inchișitori a fost *Torquemada*, care în timpul cât a condus inchișiția a ars pe rug 8 000 de „eretici“, dușmani ai regelui și bisericii.

Coaliția dintre rege, cler și feudali, care se sprijinea pe inchișiție, a împiedicat dezvoltarea Spaniei, care a rămas în urma celorlalte state din Europa apuseană.

CAPITOLUL V

STATELE FEUDALE DIN CENTRUL EUROPEI

Lecția a 32-a

Italia în secolele al XII-lea — al XV-lea

Fărîmițarea politică
a Italiei.

Italia nu s-a dezvoltat peste tot la fel din punct de vedere economic. Astfel, în nord, care era cea mai bogată parte a Italiei, s-au format de timpuriu orașe comerciale. Acestea făceau legătura între Europa apuseană și Orient, prin Marea Mediterană, și între Italia și Germania, prin trecătorile munților Alpi. Prin comerț orașele din nordul Italiei s-au îmbogățit și au acaparat și teritoriile din jurul lor, formîndu-se orașe-republici independente, ca *Veneția*, *Milano*, *Genova* și *Florența*. Pe lîngă comerț, în orașele din nord a început și dezvoltarea manufacturilor.

Statul papal și sudul Italiei erau mai înapoiate din punct de vedere economic. Aici orașele nu erau intrate în circuitul drumurilor comerciale și de aceea erau puțin dezvoltate. Feudalismul era încă atotputernic și ele erau dependente de feudali.

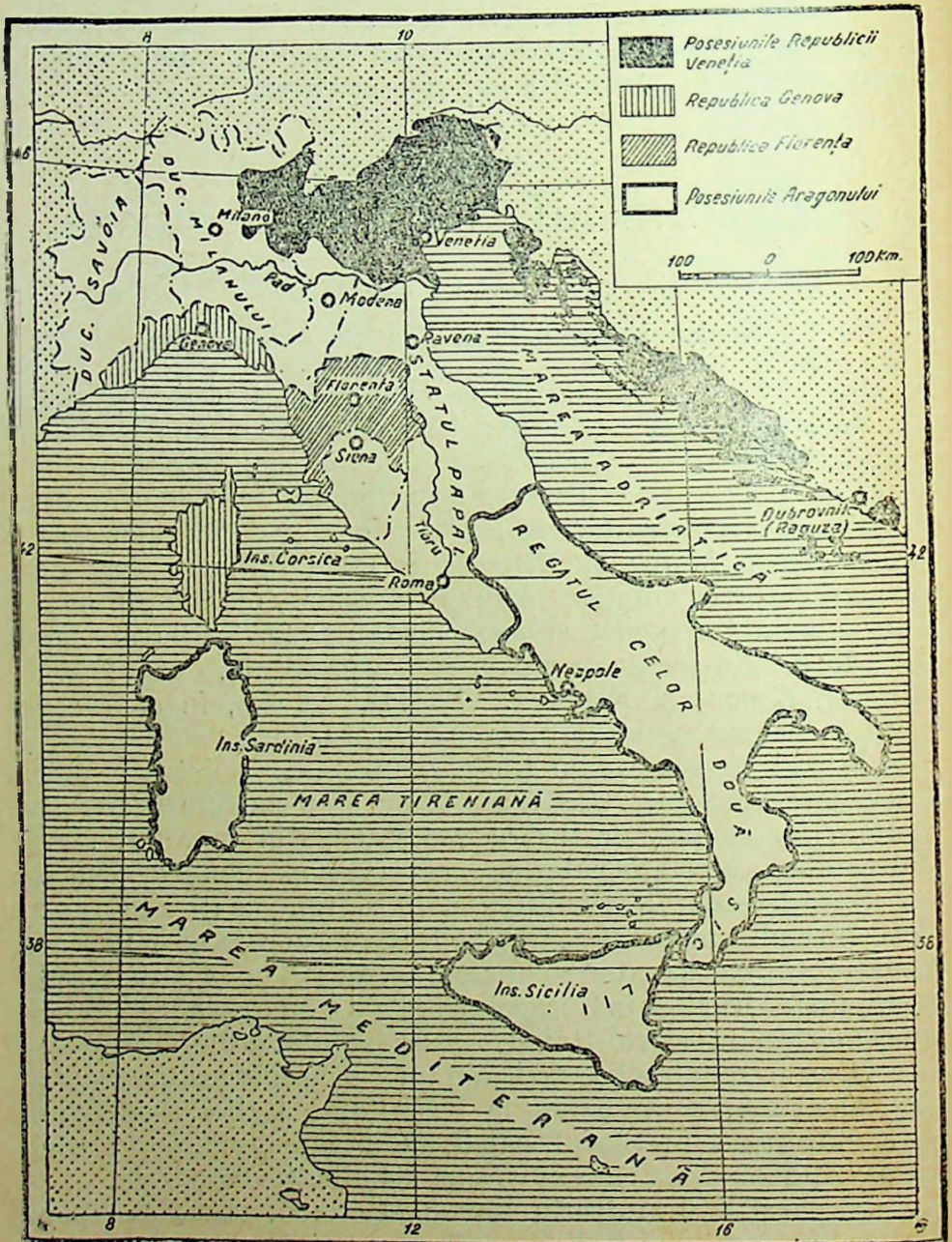
Spre deosebire de Franța și Anglia, statele italiene nu s-au unit într-un singur stat, fiindcă lipsea forța care să le unească. Orașele italiene se interesau numai de consolidarea pozițiilor comerciale în Orient și în Europa apuseană și nu erau preocupate de un comerț în interiorul Italiei, care ar fi ajutat la unificarea țării.

Orașele-republici se războiau între ele pentru căile comerciale maritime, contribuind la fărîmițarea Italiei. Nici papii, care stăpîneau în Statul papal, nu urmăreau unirea Italiei. Ei se gîndeau doar cum să obțină dominația mondială.

Împărații Sf. Imperiu Romano-German, voind să supună bogatele orașe ale Italiei nordice, au prădat Italia și au trezit ura generală împotriva lor. Orașele din nordul Italiei

s-au unit în *Liga lombardă* și, ajutate de papa, au alungat pe germanii crotropitori din Italia.

Astfel, Italia, cea mai bogată țară a Europei din acea vreme, a rămas fărâmițată și slabă politiceste, pradă vecinilor

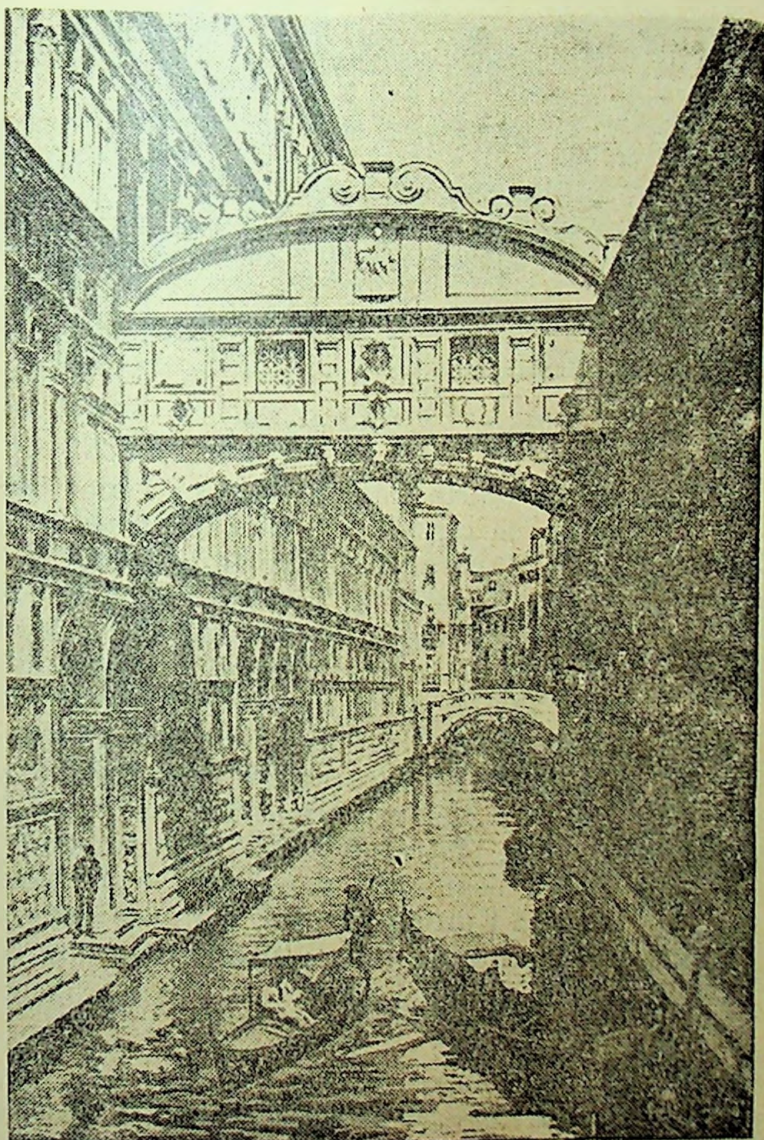
Italia la sfârșitul sec. al XV-lea.

hrăpăreți. Printre primele teritorii italiene cucerite de străini au fost Sicilia și sudul Italiei, unde s-au instalat ca stăpîni-tori, din secolul al XIV-lea, feudalii spanioli din Aragon.

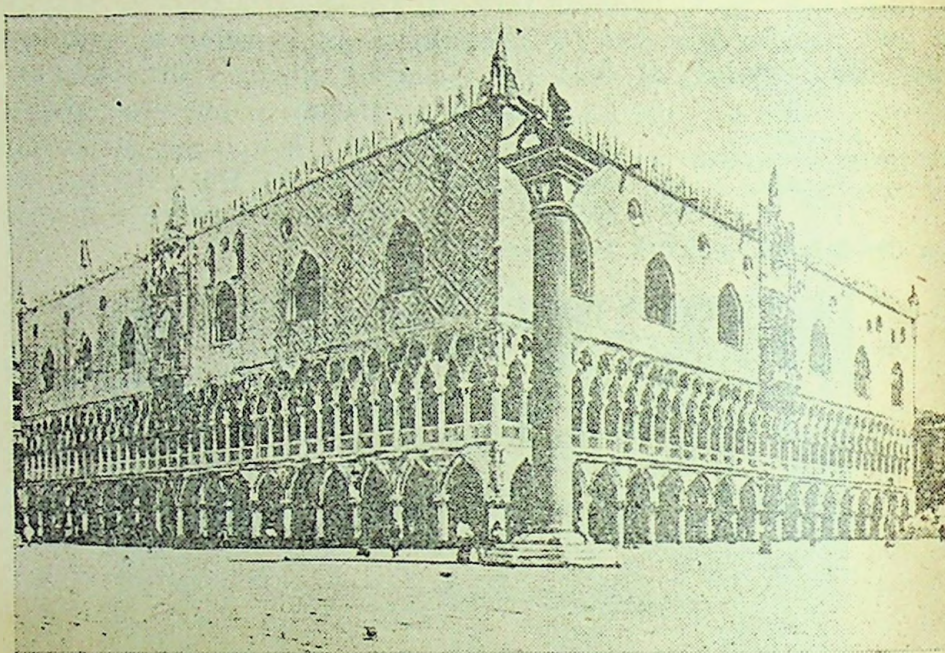
Dezvoltarea
orașelor-republici.
Veneția.

În timpul migrației popoarelor, popu-lația din nord-estul Italiei s-a adăpostit în lagunele de la coasta Mării Adriatice.

Acolo a luat naștere o așezare din care s-a dezvoltat orașul *Veneția*

Vedere d'n Veneția.

Veneția. Palatul dogilor.

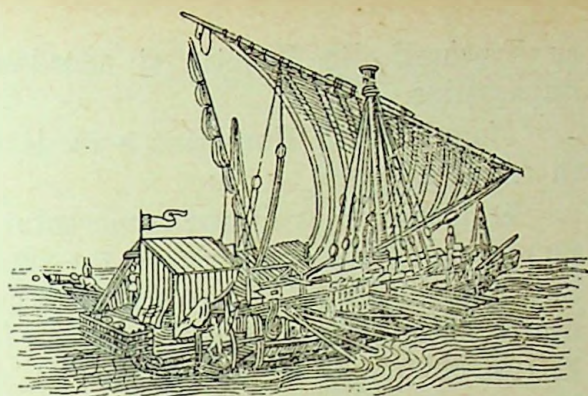
Veneția are străzi foarte înguste, dar mai ales canale, pe care se circulă cu bărcile. Datorită poziției sale, favorabilă dezvoltării comerțului maritim, Veneția a început să facă comerț cu Bizanțul încă din secolul al IX-lea și a devenit, în scurtă vreme, un port însemnat. Ea era numită „regina Adriaticii“. De două ori pe an, flota ei pleca spre Orient cu destinația Constantinopol sau Antiohia, de unde aducea mărfuri orientale, ca: mătăsuri, covoare, pietre prețioase și mirodenii, pe care apoi negustorii venețieni le răspîndeau în toată Europa. O altă flotă se îndrepta spre Flandra, de unde aducea postavuri care erau vândute în Orient.

Dogele Veneției.

Figura reprezintă un doge al Veneției, din secolul al XIII-lea. Imbrăcămintea ne aduce aminte de aceea a aristocrației romane, cusută cu fire de aur și împodobită cu pietre scumpe. Aceasta dovedește bogăția de care dispuneau conducătorii Veneției.

În urma cruciadelor, Veneția și-a lărgit comerțul și posesiunile sale în Orient și a devenit stăpîna căilor maritime ale Mării Mediterane. Ea stăpînea întreaga regiune în jurul orașului și multe teritorii în Peninsula Balcanică. Pentru a putea stăpîni drumurile maritime, Veneția și-a construit o flotă comercială de 3 000 de vase și o flotă de război de 300 de vase.

O galără venețiană (secolul al XV-lea).

Era un vas cu pînze și cu vîsle. Putea și folosit atît pentru transport, cît și pentru război. În partea stîngă a figurii se vede o bombardă așezată pe galără. Vîslașii erau tratați ca niște robi.

Pe lîngă comerț s-au dezvoltat și manufacturile de lîc_lă, de mătăsuri și băncile.

Veneția era o republică aristocratică. Conducătorii ei, *dogele* și *Marele consiliu*, erau aleși numai dintre negustorii bogăți și dintre proprietarii de corăbii. Dominația marilor negustori a nemulțumit populația Veneției, care a organizat multe comploturi contra lor. Pentru a le înăbuși, negustorii au trecut puterea în mîna reprezentanților cîtorva familii de bogătași care alcătuiau *Consiliul celor zece*.

Consiliul celor zece a micșorat puterea dogelui și a redus drepturile poporului, instaurînd în Veneția puterea unui număr restrîns de mari bogătași. El avea dreptul să trimită la moarte pe toți cei care se împotriveau Consiliului și bogătașilor.

Rivala Veneției era *Republica Genovei*, din nord-vestul Italiei. Corăbierii genovezi au pătruns și în Marea Neagră, unde au înființat porturi însemnate, cum a fost *Caffa* în Crimeea. De-a lungul veacurilor, Genova și Veneția și-au disputat ocuparea drumurilor comerciale.

**Inflorirea Florenței.
Răscoala ciompilor.**

Florența, spre deosebire de Veneția și Genova, era un oraș industrial și de bancheri. Manufacturile sale de postav erau tot atît de vestite ca și cele din Flandra.

Stofele florentine colorate erau căutate nu numai pe piața Europei, dar și în Asia, iar băncile din Florența aveau reprezentanți în toate centrele mari din Europa. Bancherii florentini rivalizau

cu bancherii din Venetia și acordau împrumuturi regilor și împăraților.

Manufacturile florentine s-au dezvoltat mai devreme decât în restul Europei.

O dată cu dezvoltarea comerțului, atelierele meșteșugărești nu mai puteau face față cererii tot mai mari de mărfuri. Atunci, unii negustori bogați au cumpărat unelte și au angajat lucrători dintre calfe și meșteșugari săraci, formând ateliere mari, cu zeci și chiar sute de lucrători. Ei cumpărau lina pe care o transformau apoi în postav. Fiecare lucrător al unui asemenea atelier, în loc să execute, ca înainte, toate operațiile necesare unui produs terminat, se specializează într-o singură operație. Astfel, unii dintre ei spălau lina, alții o uscau și alții o dărăceau (scărmăneau). Cei mai specializați țeseau postavul, îl tundeau sau îl vopseau.

Într-un astfel de atelier, munca se făcea tot cu mîna; de aceea el s-a numit *manufactură* (făcut cu mîna). Spre deosebire de atelierul meșteșugăresc, atelierul manufacturier aparținea unui bogătaș care nu lucra în atelier, ci era doar proprietarul lui. Lucrătorii erau angajații lui și primeau un salariu. Salariul era mai mic decât valoarea bunurilor produse de lucrător; diferența și-o însușea proprietarul.

În anul 1300, în Florența erau aproximativ 300 de asemenea manufacturi.

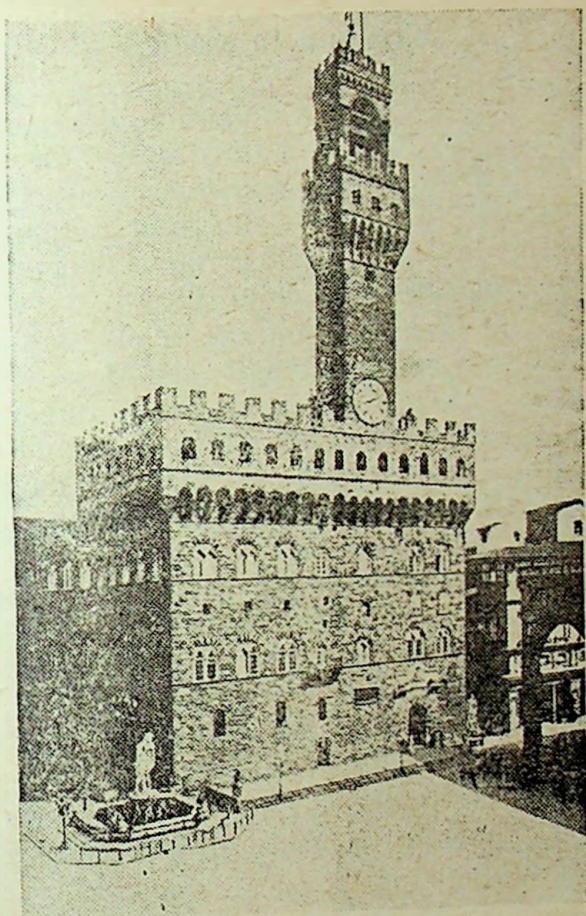
Florența era o republică. Locuitorii ei se împărțeau în două categorii: *poporul gras* și *poporul slab*.

Poporul gras era format din cele 7 bresle superioare, în care intrau marii bogătași: bancherii, manufacturierii și medicii. Poporul slab era format din breslele inferioare, sărace, în care intrau meșteșugarii.

La conducerea Florenței se afla un consiliu comunal numit *Signoria*. El era format din 9 membri, din care 7 erau reprezentanți ai poporului gras și numai 2 ai poporului slab. Poporul gras folosea puterea pentru a asupra poporul slab. Lucrătorii textiliști și micii meseriași n-aveau voie să se organizeze în bresle și nu puteau fi aleși în conducerea orașului. Patronii exploatau pe muncitori dîndu-le salarii mici și înșelîndu-i la socoteli. De aceea, în anul 1378, lucrătorii din manufacturile

de lână și micii me-
seriași s-au răsculat.
Răscoala s-a numit
răscoala ciompilelor, du-
pă denumirea în lim-
ba italiană a lucrăto-
rilor dărăcitori de lână
(ciompi), care au avut
un rol însemnat în
acest eveniment.

Răsculații au ocu-
pat, după două zile
de lupte, clădirea Sig-
noriei și au înlătu-
rat puterea poporului
gras. Ei au făcut însă
greșeala că n-au ocupat
manufacturile. Patro-
nii le-au închis; așa a
început foamea și șo-
majul. Din cauza lip-
surilor de tot felul,
unitatea dintre răsca-
lați a slăbit. Micii me-
seriași, atrași de pro-
misiunile mincinoase
ale poporului gras, au
trădat pe ciompi. Răs-
coala a fost înăbușită.
Mulți ciompi au fost

*Palatul Signoriei din Florența a cărei clădire
a fost terminată în anul 1298.*

omorâți, iar unii au trebuit să fugă
din Florența.

Răscoala ciompilelor a fost prima răscoală a muncitorilor,
din istorie.

Poporul gras, pentru a-și apăra mai bine interesele și pentru
a preveni noi răscoale ale maselor, a trecut puterea în mâna
unui mare bancher, *Cosma Medici*. Acesta a concentrat în mâna lui
toată puterea. El, fiind bogat, a tocmnit mulți soldați mercenari și
a cucerit toată regiunea din jurul Florenței, numită *Toscana*.
După el, toți conducătorii Florenței se alegeau din sânul familiei
Medici, care au condus ca *tirani*. Astfel, teama de răscoalele
populare i-a forțat pe orășenii bogați să se supună puterii tiranilor.